

Het leven van den Joodschen geschiedschrijver Flavius Josephus

<https://hdl.handle.net/1874/293896>

III

5

HET LEVEN

VAN

DEN JOODSCHEN GESCHIEDSCHRIJVER

FLAVIUS JOSEPHUS.

5

HET LEVEN
VAN
DEN JOODSCHEN GESCHIEDSCHRIJVER
FLAVIUS JOSEPHUS.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. C. H. D. BUYS BALLOT,

GEWOON HOOGLEREERAR IN DE WIS- EN NATUREKUNDE,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

VOLGENS BESLUIT VAN DE GODGELEERDE FACULTEIT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

Doctor in de Godgeleerdheid,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

DOOR

WILHELMUS ALBERTUS TERWOGT Junior,

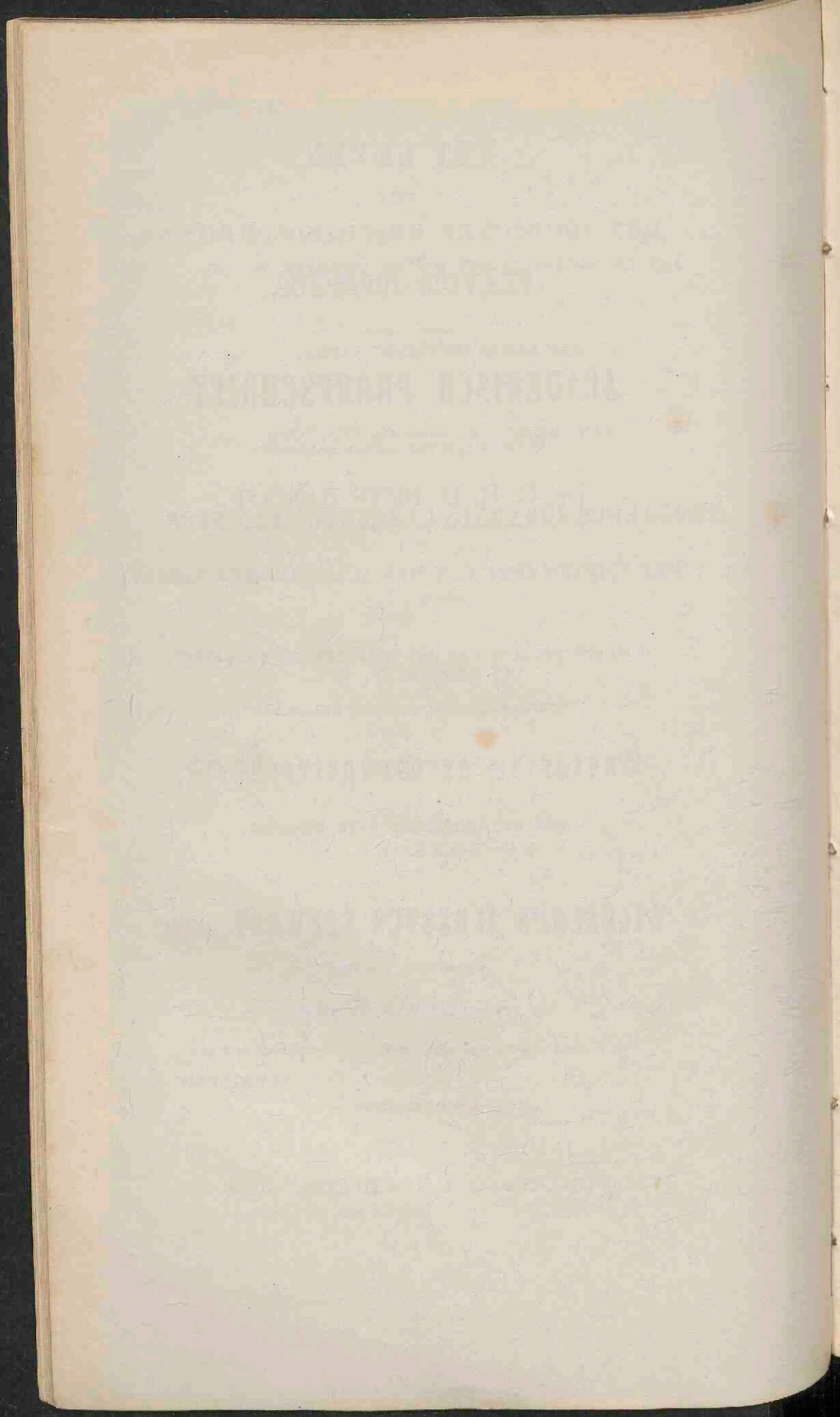
GEBOREN TE UTRECHT,

IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

op Vrijdag den 18 December 1863, des namiddags te 4 ure.

UTRECHT — A. J. VAN HUFFEL — 1863.

AAN DE NAGEDACHTENIS MIJNER DIERBARE MOEDER,

AAN MIJNEN GELIEFDEN VADER,

AAN MIJNEN HOOGGESCHATTEN OOM

LEONARDUS JOHANNES LAMBERTUS VAN NECK

WORDT

DIT GESCHRIFT,

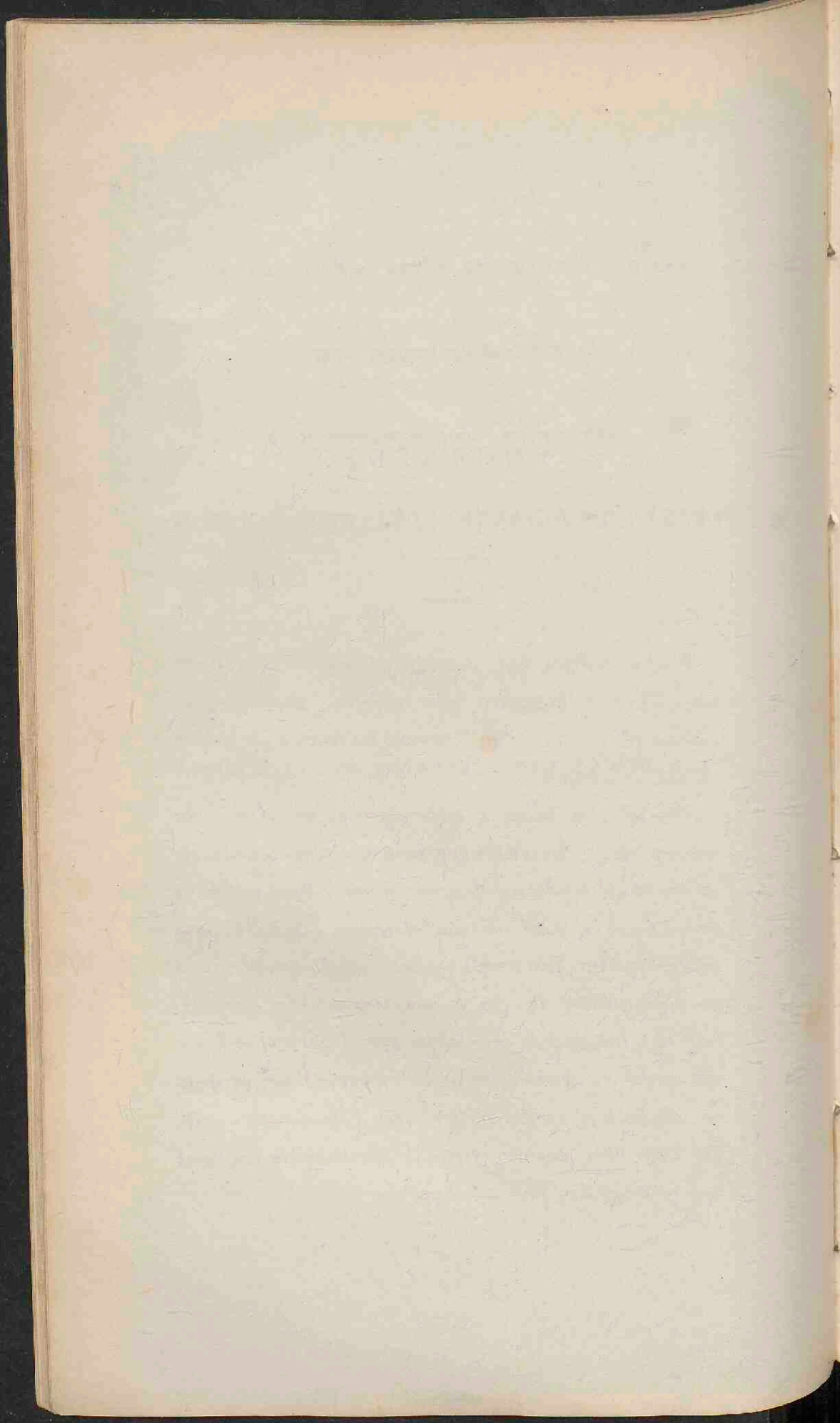
ALS BEWIJS VAN LIEFDE EN HOOGACHTING,

OPGEDRAGEN

DOOR

DEN

SCHRIJVER.

VOORREDE.

Toen ik besloten had, dat mijn academisch proefschrift over FLAVIUS JOSEPHUS zou handelen, was mijn plan veelomvattend. Ik wilde JOSEPHUS beschouwen als mensch en geschiedschrijver.

Van dit plan kwam ik echter spoedig terug, toen men mij van meer dan ééne zijde wees op de onmogelijkheid, om, zooal de bekwaamheid aanwezig was, dezen arbeid in eenige maanden naar eisch te volbrengen. Onder anderen schreef mij Dr. HOLWERDA — voor wiens welwillendheid en belangstelling ik hier mijnen welgemeenden dank betuig — „Uw doel is eene studie over JOSEPHUS te geven als mensch en geschiedschrijver. Optime! Maar uw plan is, dunkt mij, op die wijze al zeer ruim genomen. Bij het lezen dier woorden kreeg ik onwillekeurig een werk van eenige deelen voor de oogen.”

Ik liet dan, zooals ik zeide, mijn eerste plan varen en besloot mij te vergenoegen met het verhaal van FLAVIUS JOSEPHUS' Leven; te meer daar mijn briefschrijver aldus vervolgde:

„Een leven van JOSEPHUS, eene beoordeeling van zijne daden en zijn karakter, toegelicht door beschouwingen over zijne wijze van spreken of schrijven, zoude alleen reeds een niet alledaagsche dissertatie geven.”

Mijn proefschrift was reeds afgedrukt, toen door welwillende tusschenkomst van Dr. M. A. N. ROVERS ter mijner kennis kwam een Commentatie van Dr. W. R. VAN HOËVELL, door de litterarische faculteit onzer Hoogeschool in den jare 1835 bekroond.

Het is een antwoord op de vraag: „FLAVII JOSEPHI vita. Quatenus per vitae opportunitates ad conscribendam Historiam atque Antiquitatem Hebraicam idoneus fuit? Quid pronuntiandum de iis, quae hujus scriptoris auctoritati obstare dicuntur?”

Tot mijn genoegen werd het mij na lezing duidelijk, dat ik mijne beschouwing in niets behoefde te wijzigen; aangezien de Commentator in de beschrijving van JOSEPHUS' leven zonder eenige aarzeling diens eigen verhaal als waar aanneemt.

Wie gedurende een tijdvak van zes jaren aan eene plaatse heeft vertoefd zoo overvloedig in velerlei genot en beproeving als de academie, die kan niet dan met zekeren weemoed van haar scheiden.

De jaren, daar doorgebracht, teekenen in mijn leven. Zij waren getuigen van veel genot en strijd en — smart; want de dood ontnam mij de veelgeliefde, mijne Moeder!

Scheidende wil ik mijnen dank brengen aan mijne leermeesters en vrienden. Aan velen heb ik groote verplichting.

En als ik spreek van verplichting, dan denk ik aan U, Hooggeleerde Heeren, KARSTEN en OPZOOMER! Ik dank U voor uwe uitnemende humaniteit, maar vooral daarvoor, dat Gij mij den weg der wetenschap hebt gewezen.

Dan denk ik aan U, Hooggeleerde BOUMAN! De tot mij overgekomen traditie uwer onuitputtelijke hulpsvaardigheid, om van de door U bijeengegaaarde wetenschap meê te deelen aan elk, die van U vraagt, kan en zal door mij worden voortgeplant in dankbare herinnering.

Ik denk dan aan U, Hooggeleerde DOEDES! Had ik van uwe lessen ook maar deze overtuiging weggedragen, een overtuiging, die Gij ons van stonde aan hebt zoeken meê te deelen, dat men vooral in de wetenschap zich zelf rekenschap moet geven, slechts vragen naar het „wat” en het „wie” vergeten, nog zou ik U grooten dank verschuldigd zijn.

Ik denk dan aan U, Hooggeleerde VAN OOSTERZEE! Immers waar ik hulp van U vroeg stondt Gij mij bereidwillig ter zijde.

En niet het minst, om met U te besluiten, aan U waarde promotor, Hooggeleerde TER HAAR! Ik heb veel aan U te danken. Als ik bedenk hoe Gij mij steeds een open oor leendet, waar ik tot U kwam om raad en hulp; hoe Gij uwen kostbaren tijd mij willig offerdet; hoe Gij mij hebt aangemoedigd met woorden en daden, om voort te gaan tot het einddoel bereikt zou zijn, dan kan het niet anders of een levendig gevoel van verpligting dringt mij tot dankerkentenis.

Dat uw leerling U niet alleen hoogacht als zijn leidman in de godgeleerde wetenschap, maar U tevens hartelijk toegenegen is, die betuiging, meen ik, is niet de minste hulde.

Mijne Vrienden! ik dank U voor het vele goede mij geschonken. Blijft mijner in vriendschap gedachtig en — vaart wel!

UTRECHT,

10 December 1863.

I N H O U D.

INLEIDING	Bladz. 1
---------------------	----------

EERSTE HOOFDSTUK.

Staatkundige en godsdienstige toestand des Joodschen volks ten tijde van Flavius Josephus	16
--	----

TWEEDE HOOFDSTUK.

Flavius Josephus' jeugd en jongelingsjaren. — Zijn benoeming tot landvoogd van Galilaea	30
--	----

DERDE HOOFDSTUK.

Flavius Josephus' bestuur in Galilaea	55
---	----

VIERDE HOOFDSTUK.

Laatste bedrijf van Flavius Josephus' leven. — Zijn letterkundige werkzaamheid	114
---	-----

VIJFDE HOOFDSTUK.

Toelichting van Flavius Josephus' karakter uit zijn geschriften	122
--	-----

VERBETERINGEN.

Bladz. 87 *staat*: Tarachaea, *lees*: Tarichaea.
» 94 » ombekwaamheid, » onbekwaamheid.

Verder staan op de bladz. 31, 32, 51, 52, 53, 54 en 80 de
woorden *blosze* *gedichtniszsache*, *gemäszigter*, *grosze*, *musz*, *dasz*
en *läsz* verkeerdelyk geschreven met *sz*, men leze *ss*.

INLEIDING.

Wanneer Hagenbach, sprekende over het nut der biographie ¹⁾, zich aldus uitlaat: „dat 't niet alleen bij uitstek leerrijk, maar in waarheid versterkend en stichtelijk is, de grenzen van zijn eigen beperkt leven als 't ware daardoor uit te breiden, dat men zich innig vertrouwd maakt met een man en diens zieleleven, zoodat men, om zoo te spreken, met hem ademt, denkt en gevoelt, uit zijn oogen de wereld beschouwt, met hem reist, predikt, lijdt,“ dan heeft hij zonder eenigen twijfel alleen voortreffelijke mannen in het oog. Het zal toch wel geen betoog behoeven, dat het meêademen, meêdenken, meêgevoelen met een onverstandig of boos mensch weinig versterkend en stichtelijk kan zijn.

Is daarmede de staf gebroken over de biographie van onverstandige of booze menschen? Geenszins, want valle ook de stichting, de leering blijft. Vooral moet het nut hoog geacht worden van de biographie eens mans, hetzij hij goed of slecht verdient te heeten,

¹⁾ *Encykl. u. Method. d. theol. Wiss.*, 5te Aufl. s. 209.

die een plaats heeft ingenomen of inneemt onder de meestberoemde schrijvers van zijnen tijd. Immers, hoe dieper wij zijn doorgedrongen in de kennis van zijn persoon, van zijn omgeving en karakter, des te grooter is de kans, om tot een goede verklaring zijner geschriften te geraken ¹⁾.

Bij den geschiedschrijver vooral is die kennis van het hoogste gewigt. Niemand is, wat de Duitschers noemen „voraussetzunglos”. Bekend met de staatkundige gezindheid, de geestesrigting, de gesteldheid van het gemoed zullen wij voorzien zijn van een criterium, dat ons in het gegevene de subjectieve meening van de objectieve waarheid zal kunnen doen scheiden.

Op dien grond meen ik geen onnut werk te doen, indien ik mijne krachten ga beproeven aan een biographie van Flavius Josephus den Joodschen geschiedschrijver.

Wanneer echter Paret gelijk heeft, als hij zegt ²⁾: „Die Philologen vom Fach pflegen ihn als einen der Theologie angehörigen Schriftsteller zu betrachten, die Theologen umgekehrt als einen solchen, der sie nicht direct angehe”: dan vrees ik zeer, dat juist door hen, wier belangstelling ik het meest bekeer, namelijk door de theologen, mijn werk, als voor hunne studie onbelangrijk, ongelezen ter zijde zal worden gelegd. Die vrees noopt mij, voor ik verder ga, tot het doen eener poging om die onverdiende aprioristische geringschatting voor belangstelling te doen plaats maken.

De kennis van het leven en het karakter van Fl. Josephus zal des te meer voor den theoloog in

¹⁾ Zie Klausen, *Herm. des N. T.*, Leipz. 1841. s. 11.

²⁾ *Gesch. d. jüd. Krieges übers.*, Stuttgart, 1855. Einl. s. 43.

waarde rijzen, hoe sterker zijn overtuiging wordt, dat diens geschriften vooral uit een theologisch oogpunt op hoogen prijs te schatten zijn.

Om dit doel te bereiken kon ik in het algemeen wijzen op de Geschiedenis van den Joodschen oorlog. Zal niet, om de geschiedenis van Jezus en daardoor zijn persoon beter en dieper te leeren kennen, een juiste kennis van het Joodsche volk, van de verschillende partijen, waarin het verdeeld was, van zijne staatkundige, zedelijke en godsdienstige gesteldheid hoofdvercischte zijn? Welnu, zijn boek over den Joodschen oorlog opent ons daartoe den weg ¹⁾.

Ik kon wijzen op de Pharizaeërs en Sadducaeërs. Wie kent den oorsprong dezer twee godsdienstige rigtingen? Van Koetsveld zegt ²⁾: „Zooveel is zeker dat evenmin uit het Oude als uit het Nieuwe Testament de geschiedkundige oorsprong van het Joodsche sektenwezen te leeren is”. Welnu, misschien kan Fl. Josephus een Joodsch geschiedschrijver, tijdgenoot van de apostelen, die het zich tot taak stelt de *geheele* geschiedenis zijns volks te verhalen, ons in dit onderzoek voorlichten.

¹⁾ Niebuhr zegt daarom ook: „Die Schriften des Josephus verdienen dem Studium jedes Gelehrten und Theologen empfohlen zu werden. *Röm. Gesch.*, Th. V, s. 276.

Ook Renan is van meening, dat Josephus' geschriften van groot belang zijn voor de kennis van den tijd, waarin Jezus geleefd heeft. Hij zegt: „En tout cas, ce qui constitue l'immense intérêt de Josèphe pour le sujet qui nous occupe, ce sont les vives lumières qu'il jette sur le temps. Grâce à lui, Hérode, Hérodiade, Antipas, Philippe, Anne, Caïphe, Pilate sont des personnages que nous touchons du doigt et que nous voyons vivre devant nous avec une frappante réalité.” *Vie de Jésus*, Intr. x, xi.

²⁾ *De Farizeën, Sadduceën en Herodianen*, 's Gravenhage. 1862, p.94.

Om echter de begeerde overtuiging tot de vereischte sterkte op te voeren, heb ik slechts de aandacht te vestigen op den zoo gewigtigen strijd over de historische waarde van de evangelische verhalen. Schaarsheid van gelijktijdige bronnen moest noodwendig Josephus' geschriften als gelijktijdige bron zeer in waarde doen stijgen.

Verdedigers en bestrijders van de geloofwaardigheid der evangeliën beiden hebben zijn letterkundige nalatenschap als het arsenaal beschouwd, waaruit ze hunne wapenen haalden. Werd door zijne mededeelingen de waarheid der evangelische verhalen bevestigd, uitbundige lof was zijn deel en met graagte nam de behoudende partij hem in hare gelederen op; diende hij daarentegen der negatieve kritiek tot steun en bewijs, de lof verkeerde in minachting.

Ik wil hier kortelijk de voornaamste kwesties vermelden, die in dezen strijd naar aanleiding van Josephus' getuigenissen ter sprake gekomen zijn.

Volgens Luc. II : 1, 2 wordt het tijdstip van het vertoef van Jezus' ouders te Bethlehem als gelijktijdig voorgesteld met een opschrijving, die, door Keizer Augustus bevolen, in Judaea door Quirinus den procurator van Syrië zou uitgevoerd zijn, bij welke gelegenheid volgens Hand. V : 37 oproerige bewegingen plaats grepen onder aanvoering van Judas den Galilaeër. Deze door Lucas verhaalde staatkundige gebeurtenissen worden bevestigd door Josephus. J. Oudh. XVII : 12, 5; XVIII : 1, 1; J. Oorl. VII : 8, 1.

De opschrijving had plaats na de afzetting van Archelaüs, den zoon van Herodes, bij de inlijving van Judaea in het Romeinsche rijk, en ten gevolge van deze eerste daad van onmiddellijke Romein-

sche gezagsuitoefening ontstonden de bovenvermelde oproerige bewegingen. Doch volgens Matthaeus is Jezus geboren vóór den dood van Herodes of tien jaren vóór den opstand van Judas. Dit verschil gaf aanleiding tot heftigen strijd. Door Strauss en zijne voorgangers als wapen gebruikt tegen de historische geloofwaardigheid van Lucas, gevoelde zich de tegenpartij geroepen óf tot een beschuldiging tegen Josephus van chronologische onnaauwkeurigheid óf tot de meest halsbrekende exegetische proeven, om Lucas met Matthaeus in overeenstemming te brengen ¹⁾.

Een andere kwestie, die veel stof tot twistgeschrijf heeft gegeven, is het onderscheid, dat er bestaat, tusschen het verhaal van Josephus en Lucas omtrent den dood van Agrippa. Beiden stemmen overeen hierin, dat hij plotseling te Caesarea is gestorven, te midden van feestelijke plegtigheden, kort nadat het volk hem volgens Oostersche gewoonte waardig gekeurd had goddelijke eer te ontvangen.

Maar volgens de Joodsche Oudh. XIX : 8 zijn de feesten aangelegd ter eere van den keizer en volgens Hand. XII : 20 e. v. bij gelegenheid van een openlijk gehoor van de gezanten van Tyrus en Sidon. Volgens Josephus kwam een onheilspellende uil zich op het hoofd des konings plaatsen, en begreep deze dadelijk, dat dit ongeluk spelde. Volgens Lucas sloeg hem een engel des Heeren daarom, dat hij Gode de eer niet had gegeven. Volgens Josephus eindelijk stierf

¹⁾ Proeven van dezen aard geven Scaliger, Casaubonus, Michaelis, Paulus. Zie ook Tholuck, *Die Glaubw. der ev. Gesch.*, Hamb., 1837. s. 182.

hij na vijf dagen aan een ingewandsziekte; volgens Lucas door wormen verteerd. Ziedaar wederom gelegenheid aangeboden aan de verdedigers der evangeliën om het verhaal van Josephus, aan de vijanden daarvan om het verhaal van Lucas als ongeschiedkundig aan te tasten.

Nog een ander verschil is met gretige hand door sommige negatieve critici aangegrepen. Volgens J. Oudh. XX : 5, 1 is eenigen tijd na den dood van Agrippa door Cuspius Fadus een opstand onderdrukt, aan het hoofd waarvan zich gesteld had zekere Theudas. Volgens Lucas Hand. V : 36 is die opstand voorafgegaan aan dien van Judas den Galilaeër. Dit is ten minste 40 jaren vóór het tijdstip, waarvan Josephus spreekt, want Cuspius Fadus was stadhouder omstreeks het jaar 44 en de opstand van Judas had plaats, toen Quirinus stadhouder was, omstreeks het jaar 6 na Christus' geboorte.

Ik vestig nu nog de aandacht op hetgeen Josephus meêdeelt omtrent Johannes den Dooper en Jacobus den broeder des Heeren, om te besluiten met de plaats over Christus.

Josephus verhaalt J. Oudh. XVIII : 5, 2 dat de nederlaag van Herodes Antipas in een veldslag tegen Aretas, den koning der Arabieren, door eenige Joden werd aangezien als een straffe Gods voor den moord door Herodes gepleegd op den persoon van Johaannes den Dooper. Deze Johaannes ¹⁾ was

¹⁾ Κταίνει γάρ τοῦτου Ἡρώδης, ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τοὺς²⁾ Ἰουδαίους κελεύοντα, ἀρετὴν ἐπασκούντας καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνῃ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείᾳ χρομένους, βαπτισμῶ συνιέναι· οὕτω γάρ καὶ τὴν βάπτισιν ἀποδεκτὴν αὐτῷ φανείσθαι, μὴ ἐπί

namelijk een regtvaardig man, die de Joden opwekte tot deugdsbetrachting, onderlinge regtvaardigheid en godsvrucht. Hij spoorde hen aan om zich te laten doopen; wat des te aangenameer was in de oogen van God, omdat die doop niet was ingesteld tot afwassing van bedreven zonden, maar voor de reinheid des ligchaams; de zielen toch waren reeds van tevoren door de gerechtigheid van allen smet bevrijd. Herodes echter bevreesd, dat door den invloed door Johannes op de menigte uitgeoefend een oproer zou ontstaan, meende 't voorzigtig zich van hem meester te maken. Hij deed hem gevangen nemen, naar het kasteel van Machaeron voeren en aldaar ter dood brengen. Wanneer we hiermede vergelijken, wat de evangelisten ons over den Dooper meêdeelen, dan springt het verschil duidelijk in het oog. Om slechts op één punt te wijzen: Josephus spreekt in het geheel niet over het profetisch en messiaansch element in de prediking van Johannes. Wat hieruit te besluiten is, daarover behoor ik te dezer plaatse niet te handelen: ik heb hier slechts op het gewigt van de geheele zaak te wijzen.

J. Oudh. XX : 9, 1 spreekt Josephus over Jacobus den broeder des Heeren. Hij zegt ¹⁾, dat de hoogepriester Ananus, gebruik makende van den

τινων ἀμαρτάδων παραιτήσει χρωμένων, ἀλλ' ἐφ' ἀγνεία τοῦ σώματος, ἅτε δὴ καὶ τῆς ψυχῆς δικαιοσύνη προεκεκασθαρμένης.

¹⁾ Ἄτε δὴ οὖν ταιούτους ὄν ὁ Ἄνανος, νομίσας ἔχειν καιρὸν ἐπιτήδειον, διὰ τὸ τεθνάαι μὲν φῆστον, Ἀλβίνον δὲ ἔτι κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπάρχειν, καθίζεσι συνέδριον κριτῶν, καὶ παραγαγὼν εἰς αὐτὸ τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ (Ἰάκωβος ὄνομα αὐτῷ) καὶ τινες ἑτέροις, ὡς παρανομησάντων κατηγορίαν ποιητάμενος, παρέθηκε λευσθησόμενος.

dood van Festus, Jacobus, den broeder van Jezus, die genaamd wordt Christus, en met hem eenige anderen ter oorzaak van oproerigheid, door het Sanhedrin heeft doen veroordeelen, om gesteenigd te worden. Deze plaats is vooral belangrijk, omdat, indien 't mogt blijken, dat het testimonium de J. C. als onecht moet beschouwd worden, dit de eenige keer zou zijn, dat Josephus den naam van Jezus vermeldt ¹⁾.

Eindelijk dien ik nog iets te zeggen van de plaats over Christus. Ondoenlijk is het mij zelfs maar de lijst van geschriften op te geven, die over dit onderwerp handelen ²⁾. Op heftige wijze is de echtheid van deze getuigenis zoowel bestreden als verdedigd. In den laatsten tijd helt men echter zeer over tot het gevoelen, dat haar bestaan geheel aan interpolatie te danken zou zijn; al heeft ook Renan in zijn „Vie de Jésus” nog zijn stem ter verdediging verheven ³⁾. Ik laat hier volgen, wat over Jezus in het 18de boek der Joodsche Oudh. 3de hoofdstuk, § 3, te lezen staat ⁴⁾.

¹⁾ Veel is er gestreden over de echtheid ook van deze plaats. Wie meer hiervan weten wil, verwijs ik naar de monographie van Reuss over Fl. Jos. in de Nouvelle Revue de Théologie, 4me vol. 1859. p. 311.

²⁾ Zie Hase, *Leben Jesu*, § 10.

³⁾ *Vie de Jésus*, Intr. p. ix, x.

Wie een duidelijk en bondig geschreven uitschrijving van het vraagstuk verlangt, verwijs ik wederom naar Reuss t. a. p. p. 314 e. v.

⁴⁾ Γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἀνὴρ, εἶ γε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρόν. Ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τάλησῃ δεχόμενον· καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπαγάγετο. Ὁ

„Omstreeks dien tijd leefde Jezus, een wijs man, indien het namelijk past hem een man te noemen; want hij was iemand, die buitengewone daden volbragt, een leeraar van menschen, die gaarne de waarheid aannamen. Hij had grooten toeloop van Joden en Heidenen. Deze was de Christus. Aangeklaagd door de voornaamsten onder ons, veroordeelde Pilatus hem tot den kruisdood. Die hem echter vroeger hadden liefgehad, verlieten hem ook toen niet, want hij verscheen hun levend op den derden dag, gelijk de profeten dit en duizend andere wonderbare zaken van hem voorzegd hadden. En nog op den huidigen dag is de naar hem genoemde secte der Christenen niet uitgestorven.” Van welk gewigt deze plaats, al werd ze ook maar gedeeltelijk voor echt gehouden, in den bovengenoemden strijd over de geloofwaardigheid der evangelische geschiedenis geacht werd te zijn, blijkt genoeg, wanneer men naleest bl. 74 van Tholuck's boven aangehaald strijdschrift tegen Strauss, waar hij in Josephus' „*παραδόξων ἔργων ποιητής*” een zijner kostbaarste wapenen meent te vinden.

Ik vermeen, dat na het aangevoerde geen theoloog, ook indien hij zijn wetenschap binnen enge grenzen beperkt, zal ontkennen, dat Josephus' geschriften ook voor zijne studie hoogst belangrijk zijn. Is dit zoo, hij zal dan ook inzien, welk belang voor juiste

Χριστός οὗτος ἦν. Καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ.
 ἡμῖν σταυρῶ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἱ γε πρώτου
 αὐτὸν ἀγαπήσαντες. Ἐφάνη γὰρ αὐταῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν
 ζῶν, τῶν Σείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια
 περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων. Εἰπέτε τε ὑν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε
 ἀνομασμένῳ οὐκ ἐπέλιπε τὸ φύλον.

uitlegging en waardering dezer schriften de kennis van zijn leven en karakter moet inboezemen.

Weinig schrijvers uit de oudheid tot ons overgekomen mogen bogen op zulk een populariteit als Josephus. Iedereen kent zijn naam, velen hebben zijne geschriften gelezen. Zouden we hieruit mogen besluiten tot even algemeene kennis van zijn persoon en karakter? Josephus heeft zijn eigen leven beschreven; is dit niet de beste waarborg voor de kennis daarvan?

Het zou dit zijn, indien zijn *Bios* eenigzins beantwoordde aan de eischen, die men zoodanig geschrift mag stellen. Goethe eischt van de biographie ¹⁾, dat zij ons inlichte omtrent de betrekking, waarin de mensch tot zijn tijd staat; in hoeverre het geheel der dingen hem wederstreeft, in hoeverre het hem begunstigt; hoe hij zich daaruit een beschouwing van de wereld en van den mensch heeft gevormd, en hoe hij deze, indien hij kunstenaar, dichter of schrijver is, wederom naar buiten heeft afgespiegeld. En al acht hij zelf dit bijkans ondoenlijk, toch meen ik, moet er een streven zichtbaar zijn, waaruit blijkt, dat deze voorstelling het ideaal was, welks verwezenlijking men beoogde.

Van dit streven nu vinden we geen spoor in de biographie van Josephus. Hoe wij dit geschrift hebben te beschouwen, hoop ik later in het licht te stellen. Het is hier voldoende te weten, dat dit Leven volstrekt geen waarborg is voor de kennis van den man en zijn karakter. Integendeel ik geloof zelfs,

¹⁾ Goethe, *Aus meinem Leben. Wahrheit und Dichtung*. Vollst. Ausg. in 6 Bänden. Stuttgart 1860. 4ter B. s. 2^a.

dat het op de juiste waardering eene nadeelige werking heeft gehad; want met het meeste vertrouwen bezielde omtrent 's mans historische trouw, een vertrouwen, dat in geheel bijzondere omstandigheden zijnen grond vond, namen velen zonder aarzelen het verhaal als onbetwistbaar waar aan, ook waar het overvloeide van de meest overdreven zelfverheffing.

Niemand heeft meer onverdiend den naam van een groot en uitstekend man verworven dan Flavius Josephus. Hij verwierf dien niet bij zijne geloofsgenooten. De overgave aan den Romein, die zij met het woord verraad bestempelden, en de verbreiding van wat hunne heilige Schriften leerden onder de heidenen, wat zij verontreiniging van het heilige noemden, kon slechts woorden van hoon en haat hun op de lippen brengen. Anders was het met de Romeinen en Christenen. De eersten gevoelden zich in hunnen hoogmoed en nationalen trots gestreeld, als zij het verhaal lazen van den strijd, die zoo roemrijk voor hunne wapenen geëindigd was met den val en de verwoesting van de heilige stad, en vervolgens werd hunne opgewekte nieuwsgierigheid voldaan, waar Josephus in de Joodsche Oudheden hun de geschiedenis gaf van zijn oud en geheimzinnig volk. Het kan ons dan ook niet verwonderen, dat men volgens het verhaal van Eusebius in Rome een standbeeld te zijner eere heeft opgericht ¹⁾.

De Christenen hadden, behalve dat hun in de Joodsche Oudheden een aaneengeschakeld verhaal werd geleverd van wat in het Oude Testament afgebroken werd meêgedeeld, nog geheel bijzondere redenen voor

¹⁾ Euseb., *Hist. Eccl.*, III, 9.

hunne hooge waardering. Josephus leverde een omstandig verhaal van de verwoesting van Jeruzalem, een feit, dat volgens hun oordeel het zegel drukte op de waarheid der Christelijke godsdienst; vervolgens sprak hij op vereerende wijze van Johannes den Dooper, Jacobus, den broeder des Heeren, en immers ook van Jezus; geen wonder, dat men in een tijd, waarin ieder kerkvader al zijne krachten inspande, om de waarheid der Christelijke godsdienst te verdedigen, met gretigheid dezen Jood als getuige opriep tegenover de heftige aanvallen van Joden en Heidenen. Bij dezen kon ten minste de beschuldiging geen kracht hebben, dat hij getuigde in eigen zaak.

Ziedaar kortelijk de oorzaken opgegeven, waarom Josephus zoo hoog bij de eerste Christenen stond aangeschreven. Hij, die zulke kostbare getuigenissen had neêrgeschreven, kon en mogt niet verdacht worden van eenig gebrek, dat de waarde dier getuigenissen kon verminderen. Het meest onbewimpeld is deze gedachte uitgedrukt in de woorden van Hartmannus Schedelius, die aldus over Josephus spreekt: „Josephus Judaeus, dictus Flavius, sacerdos, et Mattathiae ejus gentis sacerdotis filius, Historicus quidem celeberrimus, multarumque rerum peritissimus: vir sane bonus et egregius qui de Christo optime sensit” ¹⁾. Duidelijker kan er wel niet worden aangegeven, waarom Josephus *vir sane bonus et egregius* genoemd wordt, hij *qui de Christo optime sensit* kon geen slecht of onbeduidend man geweest zijn ²⁾. Men vindt in deze gedachte, al is ze

¹⁾ In *Chronico*, p. 110. Edit. Norimberg.

²⁾ Zeer juist zegt Macaulay: Our estimate of a character always depends much on the manner in which that character

uitgesproken in de vijftiende eeuw, het gevoelen weêr van al de kerkvaders, die een oordeel over Josephus hebben uitgesproken. Dit gunstig oordeel nam reeds in de eerste eeuwen een vasten vorm aan; onveranderd ging het vervolgens over van de eene eeuw op de andere. De middeleeuwen bewaarden ongeschonden, wat de traditie haar had overgeleverd. In de zeventiende eeuw begon men zich wel in allen ernst bezig te houden met Josephus' geschriften aan een wetenschappelijk onderzoek te onderwerpen; maar zijn onmiskenbaar schoone stijl, zijn goed Grieksch, vooral wanneer het werd vergeleken met dat van het Nieuwe Testament, bragt de philologen in zulk een verrukking, dat men al wederom zijne gebreken vergat ter wille van zijn geschriften. Dit veranderde min of meer, toen de philologen plaats maakten voor de historici; maar waar kwesties te behandelen waren als zijne bronnen, zijn historische trouw, zijn getuigenis omtrent Christus enz., daar had men weinig lust zich met de, naar men meende, mindere kwestie bezig te houden, welke rol Josephus mogt gespeeld hebben, of welk karakter het zijne moest worden genoemd; al moest men toegeven, dat de voorstelling, die hij er van gaf in zijn eigen levensgeschiedenis, tamelijk verward was. Steeds bleef zijn verhaal van den val van Jeruzalem en voor degenen, die er de echtheid van erkenden, zijn getuigenis omtrent Chris-

affects our own interests and passions. We find it difficult to think well of those by whom we are thwarted or depressed; and we are ready to admit every excuse for the vices of those who are useful or agreeable to us. This is, we believe, one of those illusions to which the whole human race is subject, and which experience and reflection can only partially remove.

Critical and Hist. Essays, vol. III, p. 2.

tus een struikelblok voor de juiste waardering van zijn persoon. Nog in de vorige eeuw werd Josephus, vooral om het eerste feit, dat als sterk sprekend bewijs gold voor de vervulling van Jezus' voorspellingen omtrent den tempel en de stad, zeer hoog geacht, vooral door de Engelsche theologen ¹⁾. En wanneer wij nu de vraag moeten beantwoorden omtrent het oordeel van onzen tijd, nog is de magt der traditie niet geheel gebroken, die van Josephus een man heeft gevormd uitstekend in woorden en werken.

Wanneer de groote geschiedschrijver Niebuhr hem zonder eenige aarzeling een beter man noemt dan de meeste Pharizaeërs van zijnen tijd ²⁾; wanneer de Roomsch-Katholieke godgeleerde Lutterbeck van hem getuigt, dat hij op den drempel des Christendoms heeft gestaan en slechts door een valsch eergevoel is weêrhouden, om er binnen te gaan ³⁾; en, om met het niet lang geleden verschenen geschrift van een vaderlandsch godgeleerde te eindigen, wanneer van Koetsveld hem een achtbaar schrijver noemt, in later tijd wel eens veel te laag gesteld, wien het bijkans als deugd moet worden aangerekend, dat hij zoo welwillend was van het Romeinsche burgerregt (en immers ook ruime inkomsten!) goedgunstig te willen aannemen ⁴⁾, dan zien wij hierin een bewijs, dat tot op dezen dag veelmalen, hetzij dan om de waarde zijner getuigenissen tot staving van de waarheid der Christelijke godsdienst en dus uit godsdien-

¹⁾ Lardner, *Works*, Lond. 1815. III, p. 531.

²⁾ Niebuhr, *Röm. Gesch.*, V. s. 276.

³⁾ Lutterbeck, *Die neutest. Lehrbegriffe*. Mainz. 1852. I. s. 412.

⁴⁾ t. a. p. bl. 105. 106. 107.

stig belang; hetzij om de waarde, die aan zijne geschriften moet gehecht worden als historische bron, en dus uit geschiedkundig belang; hetzij om de schoonheid van taal en stijl, en dus uit letterkundig belang, de gebreken van den man niet alleen worden over het hoofd gezien, maar zelfs worden verwisseld met deugden, die hem half op den eernaam van Christen zouden kunnen doen aanspraak maken.

Zooals* reeds gebleken is, in mijne schatting neemt Josephus, moge hij ook als geschiedschrijver en stylist deugden bezitten, als mensch een lage plaats in; of ik hierin het regt aan mijne zijde heb, moge mijn onderzoek leeren.

EERSTE HOOFDSTUK.

Staatkundige en godsdienstige toestand des Joodschen volks ten tijde van Flavius Josephus.

Niemand zal ontkennen, dat een goede biographie tot die soort van dingen behoort, die veel worden begeerd maar weinig verkregen. Van waar dit verschijnsel? Het antwoord luidt: omdat voor een goede biographie onder anderen vereischt worden drie zaken, wier vereeniging zelden wordt aangetroffen, namelijk: kennis van den mensch in het algemeen, kennis van den persoon in kwestie in 't bijzonder en kennis van den tijd waarin en het volk waaronder deze zijn rol op het wereldtooneel heeft afgespeeld. Of de moeilijkheid toeneemt, wanneer wij het beeld moeten teekenen eens historischen persoons, zou ik niet durven beslissen, want missen we ook de meer volledige en diepe kennis van tijd en omgeving, ons deel door eigen zinnelijke waarneming en persoonlijk medeleven, we zijn rijker in onbevangen oordeel en koelzinnige beschouwing, daar we niet zijn aangedaan door de hartstogten en driften van het verleden.

Toch is die minder levendige en diepe kennis een groot gemis. De mensch moet begrepen worden uit en door zijn tijd. De kennis daarvan moet de achtergrond zijn, waarop de hoofdpersoon zich scherp afteekent. Wordt dus die kennis geheel of gedeeltelijk gemist, de teekening zal geheel of gedeeltelijk mislukt zijn. Deze beschouwing toegepast op de biographie van Fl. Josephus eischt als inleiding een schets van den tijd waarin en het volk waaronder hij geleefd heeft. Hiervan overtuigd, zal ik trachten aan dien eisch te voldoen.

Geen treffender en meer boeiende tafereelen biedt de geschiedenis der menschheid ons aan dan die, waarin ons voor de oogen geschilderd wordt de laatste worsteling van een volk tot behoud van zijn leven, de laatste heftige krachtsinspanning, gevolgd door algeheele uitputting, de laatste levensuiting van een stervend volksbestaan.

Zulk een tafereel wordt ons te aanschouwen gegeven door de tweede helft van de eerste eeuw onzer jaartelling in den heldhaftigen vrijheidsoorlog van de Joden tegen hunne Romeinsche onderdrukkers.

Jaren, vele jaren waren noodig geweest, eer de lang gekoesterde en vaak tot uitbarsting gekomen haat tot op zulk een hoogte het gemeengoed van allen was geworden, dat langer de slavenketen te torschen een onmogelijkheid scheen; een onmogelijkheid zóó groot, dat ze de opoffering van het dierbaarste, van goed en leven mogelijk zou maken.

En toen eindelijk als met ééne geest bezielde het gansche volk naar de wapenen greep, toen zag de Romein in, dat slechts één keus gelaten werd, en . . . hij verpletterde den Jood.

Toch zouden we mistasten, indien we alleen aan het

geweld der Romeinsche wapenen de vernietiging van het Joodsche volksbestaan toeschreven. Want het oude Israël was ziek, ziek tot stervens toe. Velen waren de kenteekenen geweest van het nadereinde; nit en inwendig waren de krachten des volks uitgeput; langer te leven met waardigheid vermogt het niet; levende kon het niemands medegevoel opwekken; nu het dat niet kon, bleef maar één weg open, met waardigheid te sterven; en dat het dit deed met den ouden moed der Maccabaeërs, met zelfverloochening, sneuvelende op den verslagen vijand of op de rookende puinhoopen van het heilige Jeruzalem, het wischt veler jaren schande en veler zonden smet uit en dwingt ons den eerbied af, dien wij bewijzen aan elk en een iegelijk, 't zij individu of volk, die boven een eerloos leven kiest een eervollen dood.

Waaruit is evenwel die wanhopige toestand te verklaren? Deze vraag zal voldoende, meen ik, beantwoord worden door een schets van der Joden staatkundigen en godsdienstigen toestand. Vangen wij aan met den staatkundigen.

Hij, die bekend is met het gewone lot van Romeinsche provinciën, kan zich in het algemeen een denkbeeld vormen van den toestand van Palaestina, want Palaestina was een Romeinsche provincie. Na den dood van Agrippa I (44 n. C.) was het land weder geheel onder Rome's onmiddellijk bestuur gekomen. Wederom voerde een procurator met bijna oppermagtig gezag de teugels van het bewind. Indien ooit eene provincie moeiten en zorgen baarde aan de Romeinen, dan was het wel Palaestina. Het valt niet gemakkelijk in weinige regelen de verhouding aan te geven tusschen Romeinen en Joden

Deze was een geheel andere dan die tusschen de andere onderworpen volken en de meesters der oude wereld. Waar elders een volk had moeten bukken voor de overweldigende magt van Rome, daar mogt een wrok bestaan en blijven voortduren en ook somwijlen tot uitbarsting komen, in andere opzigten kon het zich al zeer goed schikken in zijn lot. Gewoonlijk was 't slechts een verandering van meester. De godsdienst was volstrekt geen bezwaar. De Romein nam met groote gastvrijheid de vreemde goden als de zijne op en het overwonnen volk had er volstrekt niet tegen op zijn beurt eer te bewijzen aan de Romeinsche goden. Geheel anders was het met de Joden gesteld. Hier stootte de Romein op een nationalen trots, die met den zijnen gelijk stond, zoo hij dien niet overtrof. Beroemde de Romein zich de beheerscher der wereld en het magtigste volk der aarde te zijn, de Jood, niettegenstaande hij bukte, bleef volhouden, dat zijn volk was het uitverkoren volk Gods; dat een heerlijke toekomst voor hem was weggelegd, waarin hij heerschappij zou voeren over de geheele wereld. De groote tegenspraak, die er bestond tusschen den tegenwoordigen toestand en de aanspraken van het overwonnen volk op toekomstige grootheid, viel duidelijk in het oog en bragt een spottenden glimlach op het gelaat van den Romein, een glimlach, die des te meer wondde, naarmate het heden er mede instemde. Hier stootte het polytheïsme op het monotheïsme en het monotheïsme is onverdraagzaam. Jehovah duldt geen vreemde goden voor zijn aangezicht; en was ook in vroegere tijden zulk een vreemde god al eens bewierookt, die zondige tijden waren nu voorbij; op nieuw was een verbond gesloten; te veel had men

geleden voor de bedreven zonden; slechts voor éénen God zouden van nu aan de altaren rooken en die God was de God van Abraham, Isaäc en Jacob. En nu moest men zich buigen onder het juk van afgodendienaars, van aanbidders van vreemde goden! Wie gevoelt niet, hoe diep dit den echten Jood moest nederbuigen, wat morrenden wrevel dit moest verwekken in zijn hart, al bedwong ook vrees de uiting daarvan? Men kan nagaan, welke de verhouding moest zijn, die op zulke grondslagen rustte. De Joden begrepen hunne stelling niet als onderworpen volk. Op grond van het hun inwonend geloof aan toekomstige grootheid deden zij allerlei eischen aan den procurator; gelukkig nog voor den laatsten, indien zij het deden op onstuimige wijze en oproerigen toon, daar 't hem gelegenheid gaf hunne klagten en verderingen in bloed te smoren; want waar zij smeekend opgingen, zoo als bijvoorbeeld plaats greep, toen Pilatus de veldteekenen, in dezen tijd voorzien van het borstbeeld des keizers, naar Jeruzalem had doen voeren¹⁾, met rouwmisbaar en weegeklag en met ootmoedig gevouwen handen zich nederbogen en riepen, liever den dood te zullen ondergaan dan met weigerend antwoord tot hunne medeburgers terug te keeren, daar gevoelde de procurator zich tegenover een magt sterker dan de zijne en werd al wederom een prerogatief prijs gegeven, welk feit later dreigend als antecedent zou optreden, waarop men zich zou beroepen voor

¹⁾ J. Oorl. II : 9, 2, 3. J. Oudh. XVIII : 13, 1.

Dit feit moest de Joden des te meer ergeren, omdat de signa werkelijk golden als de numina legionis. Zie J. Oorl. VI : 6, 1. Tacit. Ann. II : 17.

vernieuwde eischen en vorderingen. Toch kon dat toegeven niet voldoen, integendeel het wekte nieuwe begeerten op ¹⁾; en de Romein, ziende, op hetgeen reeds geschonken was: vrijheid van godsverering door het geheele rijk, isopolitie met de heidenen in verscheidene steden, vrijheid zelfs van de krijgsdienst, om te behoeden voor besmetting door gebruik van onreine spijzen, kon zijn ergernis niet bedwingen bij zoo onverzadelijke eischen vereenigd met zoo weinig wezenlijke kracht en hij gevoelde een haat in zich ontbranden tegen dit trotsche volk, waarvan hij wist, dat het, hoewel gebogen, een woord van minachting in plaats van ontzag op de lippen had ²⁾.

Op wonderlijke wijze schenen reeds sinds jaren de omstandigheden mede te werken, om een toestand in het loven te roepen, die op den duur onhoudbaar was. De Joden waren van ganscher harte de regering van de Herodiaansche dynastie moede; dat eeuwige buigen voor den Caesar, dat letten op diens minste wenken en vooral de verkwistende wijze van regeren, die manie om door trotsche gebouwen zich een onvergankelijken naam te verwerven, had alle gehechtheid gebannen en niet dan met goedkeuring zag men het aan onmiddellijk onder Romeinsch bestuur te komen.

Nauwelijks echter heerschte de procurator, of men begon te bedenken, dat men vroeger ten minste bestuurd werd door een Jood, en de ontevredenheid ont-

¹⁾ J. Oorl. V : 9, 4. Met het oog hierop verwijt Josephus in een lange redevoering den Joden hunne ondankebaarheid.

²⁾ Tot welke hoogte die haat was geklommen, blijkt ons uit J. Oorl. III : 10, 10, waar wij deze stelling vinden uitgesproken: *μηδέν κατὰ Ἰουδαίων ἀσβής εἶναι.*

waakte met nieuwe kracht. En met het oog op de ongelukkige keuze van stadhouders door den keizer gezonden en de tallooze keeren van willekeurige magtsuitoefening van deze, had reeds lang de zaak tot beslissing moeten komen, indien niet het Joodsche volk zelf verdeeld was geweest in de meest verschillende partijen. Op talrijke wijze waren nog steeds de Herodianen vertegenwoordigd onder het volk; deze verhinderden alle ocdragtig verzet; want was ooit herstelling van een afstammeling van Herodes op den troon mogelijk, het moest dan zijn gerugsteund door het gezag van den Caesar.

In denzelfden geest werkten de aanzienlijken, die, voor het meerendeel Sadducaeërs, bepaald Romeinschgezind waren; voor dezen toch was de herstelling van 's volks onafhankelijkheid, gepaard met een volledig overwigt van de behoudende partij op het alsdan te vormen nieuw bestuur, alles behalve wenschelijk. Verder was daar een aantal Joden, die, rijk geworden in aardse bezittingen, volstrekt geen belangen voorstonden dan die, welke hun het rustig bezit van hunnen rijkdom konden verzekeren. Niet dan met huivering dachten de zoodanigen aan een mogelijk verzet; kwam het ooit zoover, vaarwel dan rust en vrede en bezittingen, zoo nog niet erger lot te wachten stond. De priesters en gezaghebbenden in den staat, al behoorden zij voor het grootste deel tot de Pharizaesche rigting en tot de den Romeinen vijandige partij, waren evenmin geneigd hunne betrekkingen en invloeden prijs te geven bij zoo onzekere kans van een gelukkigen uitslag; men wist, wat men had, niet, wat komen zou. Immers de priesterheerschappij en wat daarmee in verband stond, werd volstrekt niet in hare

regten verkort; 't is waar, er was een tijd geweest, dat de Romeinsche landvoogd het hoogepriesterlijk plegtgewaad in bewaring hield en 't alzoo van der heidencn willekeur afhing, om het pascha-feest al of niet te doen plaats hebben; maar onder het bestuur van Cuspius Fadus was door Claudius ook dat voorregt den Joden weder toegestaan ¹⁾. Ook waren de priesters veel te veel verdiept in schoolsche strijdvrageu en eigenbelangzuchtige berekeningen, dan dat zij ooren konden hebben voor de kreten hunner landgenooten, als een Ventidius Cumanus, een Felix, een Porcius Festus dezer vermeteie klagten over onderdrukking, regtsverdraaijing of geldafpersing met geweld van wapenen tot zwijgen bragten.

Treurig was de toestand van het land. Het rooverwezen, die plaag van het aan bergholen en schuilhoeken overrijke Syrië, nam op verbazende wijze toe. Alle ontevredenen, zij, die in eenig mislukt oproer aan den dood ontkomen waren of door het moedig verdedigen van eenig vermeend regt zich den haat des Romeins op den hals hadden gehaald, of ongeduldigen, die niet langer hun woede konden bedwingen over zooveel ondergane vernedering, zij allen sloten zich aaneen en maakten velden en wegen onveilig, om, mogt het zijn, een Romein als offer hunner wraak te doen vallen, en anders een te veel met den vijand ingenomen rijken landgenoot voor zulk een verkeerd geplaatste genegenheid te straffen. Immers ook hier bevond zich kaf onder het koren, echte struikroovers onder opregte patriotten.

¹⁾ J. Oudh. XX : 1, 1, 2.

Overal heerschte spanning, wantrouwen. In de steden, waar Hoidenen en Joden een gemengde bevolking uitmaakten, bestond een geest van vijandschap, die slechts op de eerste de beste gelegenheid wachtte, om zich te openbaren in de meest woeste en wreede gruweldaden. Onder zulke treurige en sombere omstandigheden brak het jaar 65 aan. Wederom was een nieuwe procurator door Nero gezonden, een die naar zulk een meester waardig. Gessius Florus was zijn naam. Met hem vergeleken, zegt Josephus, kon zijn voorganger Albinus nog een voorbeeld van rechtschapenheid genoemd worden ¹⁾; een lofspraak, waarvan men de waarde beseffen zal, als men weet dat Josephus in een voorgaanden paragraaf ²⁾ van Albinus berigt, dat er geen euvelaad was, waarvoor hij terugdeinsde. Deze zou dan werkelijk door verdubbelde dwingelandij den geest van het Joodsche volk tot zulk een éénheid brengen, dat aan aller bijzondere belangen het zwijgen zou worden opgelegd ter wille van dit ééne: afschudding van het Romeinsche juk. Met verdubbelden ijver werd wederom de leer van Judas den Gaulaniter ³⁾ verkondigd: het is den Joden niet geoorloofd een anderen koning of heerschappijvoerder te erkennen dan God ⁴⁾. Het woord van den stervenden Mattathias: „ijvert voor de wet” ⁵⁾ werd

¹⁾ J. Oorl. II : 14, 2.

²⁾ J. Oorl. II : 14, 1.

³⁾ Ook Judas de Galilaeër genoemd. Zie Hand. V : 37. J. Oudh. XVIII : 1, 6; XX : 5, 2; J. Oorl. II : 8, 1; 17, 8.

⁴⁾ Ἐπὶ τούτου τις ἀνὴρ Γαλιλαῖος Ἰούδας ὄνομα εἰς ἀπόστασιν ἐνήγε τοὺς ἐπιχωρίους, κακίζων, εἰ φόρον τε Ῥωμαίοις τελεῖν ὑπομένουσι, καὶ μετὰ τὸν Θεὸν οἴσουσι θνητοὺς δεσπότας. J. Oorl. II : 8, 1. Zie nog J. Oorl. II : 17, 8.

⁵⁾ 1 Macc. II : 50.

het wachtwoord, dat al meer en meer dreigend nu eens op somberen dan weêr uitdagenden en vermotelten toon uitgesproken, van mond tot mond ging en een ijver ontstak onder het volk, dat het later liever den dood dan vernieuwde onderwerping kiezen deed. Want een nieuw geslacht was opgestaan, een jeugdig, overmoedig geslacht, dat met minachting begon neêr te zien op het voorgaande, dat, meer gematigd, met het oog op het vele bloed, dat gestroomd was, en de tallooze met goeden uitslag bekroonde smeekingen, die voor den troon des Caesars gebragt waren, zich tevreden stelde met de vele vrijheden den Romeinen, als 't ware, afgeperst.

Dat nieuwe geslacht had een droombeeld en dat was geheele en volkomene heerschappij van de Mozaïsche wet en dus vrijheid van iedere heerschappij behalve de Goddelijke; en bovenal Jeruzalem moet zijn de heilige stad, de tempel het eenige heiligdom en dit niet alleen voor Palaestina, maar voor de gansche wereld. Want eenmaal, neen spoedig, zoo droomden zij, als de nood het hoogst geklommen was, zou de belofde der vaderen verschijnen; de belofde der vaderen, die koning en hoogepriester een rijk zou stichten, dat in heerlijkheid en magt het Davidische nog zou overtreffen en, door Gods krachtige hand gesteund, zelfs aan de Romeinsche heerschappij een einde maken zou. Een heerlijk droombeeld, dat moed gaf en vertrouwen; een droombeeld, dat zou en moest verwezenlijkt worden, al ware 't dan met offering van have en goed, al zou 't vorderen den laatsten druppel bloeds!

Indien gloeiende haat en dweepzieke godsdienstijver voldoende waren, om een volk krachtig en sterk te

doen zijn, waarlijk de Joden hadden als overwinnaars uit den strijd weder kunnen keeren; maar men heeft 't gezien, de inwendige toestand des lands was zóó ellendig, de langdurige tyrannie, met periodieke verandering van bestuur, had zóóveel krachten ontroofd, dat de uitslag van den strijd met noodwendigheid ongunstig moest zijn.

Indien nog een band des geestes het volk had verbonden, indien waarachtige godsdienst zijn steun ware geweest, uitwendige stoffelijke overmagt had 't in dat geval kunnen doen bukken, vernietigen echter nooit; maar, zooals wij zeiden, het oude Israël was ziek tot stervens toe en niet alleen staatkundig, maar ook en vooral godsdienstig.

Werpen wij ten bewijze van 't laatste nog een blik op den godsdienstigen toestand des Joodschen volks.

Toen Ezra, na den terugkeer uit de ballingschap, de Mozaïsche eeredienst in al hare reinheid wilde hersteld zien, gehoorzaamde hij aan de stem des volks en van zijn eigen gemoed, dat al de schuld van het gansch droevig verleden weet aan afvalligheid en veronachtzaming van de Mozaïsche wet. De Mozaïsche eeredienst moest hersteld en zij werd hersteld, maar, opdat niet kleine afwijkingen tot groote zouden voeren, alle geboden, tot zelfs de minst beduidende, moesten in acht genomen worden. Ziedaar de gedachte van Ezra. De reactie voerde hem, zooals veeltijds gebeurt, te ver. Hij bedacht niet, dat tusschen de afkondiging van den Sinaï en de nu plaatsgrijpende herstelling een aantal eeuwen zich bevond, die ieder het hare hadden bijgedragen, om van het oude Israël een volk te maken zoo in alles verschillend van het vroegere, dat zelfs de naam een andere was gewor-

den; dat het vervullen van wetsvoorschriften, gemaakt met het oog op toestanden, die niet meer bestonden, noodwendig leiden moest tot zinledig ceremonieel; dat ditzelfde kwaad vooral ook het gevolg zou zijn van het angstig aandringen op het nakomen van elk, zelfs het kleinste gebod; hij bedacht dit niet en van stonde aan werd een kwaad neêrgelegd in den jeugdigen staat, dat, mogt het ook in den eersten tijd in het verborgen werken, met vreeselijke kracht ten verdere zich eindelijk openbaren zou. Door de veroveringstogten van Alexander den Groote had de Grieksche geest een inval gedaan in het Oosten en weêrstand ook het grootste deel des Joodschen volks zijn invloed, al, wat jong was, begroette met gejuich dien jeugdigen en verfrisschenden en de zinnen streelenden adem, die uitging van het lustige en geestige Athene. Ook hier openbaart zich die groote wet, waarvan Renan zegt ¹⁾, dat zij de geheele geschiedenis van het Hebreeuwsche volk beheerscht; die strijd tusschen twee elkaâr wederstrevende behoeften; aan den eenen kant de geest, die zich zoekt los te maken van de enge kluisters der Mozaïsche instellingen, aan den anderen kant de geest, die ten koste van alles het oude onaangetast zoekt te behouden. Naauwelijks had dan ook de Grieksche geest er velen toe gebragt, om de voorvaderlijke instellingen en overleveringen op te vatten in ruimeren zin en vrijzinniger geest, tot de poging om het Mozaïsme meer in overeenstemming te brengen met wat zij meenden de behoeften van hunnen tijd te zijn, of de behoudende partij riep luide, dat men den ondergang des volks

¹⁾ *Etudes d'hist. rel.*, p. 103.

wilde. Meer dan ooit voerde zij hare gestrengte eischen op; de geringste vormelijke overtreding werd een doodzonde. Hiervan was het gevolg het feitelijk ontstaan van de rigtingen der Pharizaeërs en Sadducaeërs, waarvan de laatste, de vrijzinnige, in den strijd der Maccabaeërs een volkomen nederlaag leed.

Alhoewel nooit geheel vernietigd, vermogt toch die vrijere geest van weinig invloed te zijn op de groote massa des volks. Te diep reeds hadden de beginselen wortel geschoten van afgeslotenheid en kleingeestig en angstig hangen aan alle voorschriften der wet. In de Pharizaeërs, als de volkomen vertegenwoordigers van die beginselen, vond het volk dan ook als van zelf zich zijne geestelijke leiders aangewezen, die tot stilling van den geestelijken honger in plaats van gezond voedsel allerlei schoolsche en spitsvondige wetsuitleggingen der onwetende schare als zoodanig aanboden.

Hoe meer in eene godsdienst de vorm op den voorgrond treedt, des te meer treedt de inhoud op den achtergrond. Zoo ging het ook hier. De gevolgen van het beginsel, dat bij Ezra's handelingen had voorgezeten, vertoonden zich nu in volle kracht; de ware godsdienst was verdwenen, om plaats te maken voor een schitterende en luisterrijke eeredienst.

Het is hier natuurlijk de plaats niet, om in bijzonderheden aan te toonen, hoe treurig 't overal met de godsdienst gesteld was. Het is genoeg, indien 't duidelijk in het licht is getreden, dat, toen de Joden de hun door Jezus aangeboden gelegenheid, om hunne godsvereering, die tot zoolang de draagster geweest was van het geloof aan ééne God, tot de godsdienst des geestes en dus tot de ware godsdienst te verhef-

fen, hadden van zich gestooten, nu ook hunne godsdienst al meer en meer zoo arm moest worden aan frissche, gezonde levenskracht, dat, waar een ander volk ook bij de heftigste stormen door haar gesteund het hoofd nog omhoog weet te houden, het Joodsche volk zich integendeel dien staf in den nood ontglippen voelde en zoo dan ook bij geweldsuitoefening van buiten als volk sterven moest.

Zoodanig was de staatkundige, zoodanig de godsdienstige toestand van het Joodsche volk ten tijde van Flavius Josephus. Ik ga thans over tot zijn leven.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Flavius Josephus' jeugd en jongelingsjaren. — Zijn benoeming tot landvoogd van Galilaea.

Flavius Josephus ¹⁾, de Joodsche geschiedschrijver, werd geboren te Jeruzalem, 37 jaar na Christus' geboorte in het eerste regeringsjaar van keizer Caligula. Hij was de zoon van een voor- naam en zeer geacht Jeruzalemsch burger. Met eenig welgevallen deelt hij zijn geslachtsregister mede ²⁾, waaruit blijkt, dat hij van voorname priesterlijke afkomst, zelfs verwant was aan het hooge priesterlijk geslacht. Van moederszijde beroemt hij zich van koninklijken bloede te zijn, een afstammeling der Asamonaeërs. Wanneer wij in zijn geschrift tegen

¹⁾ Niebuhr (*Röm. Gesch.*, V. 272.) is van meening, dat Josephus' naam voluit aldus luidt: *Τίτος Φλάβιος Ἰώσηπος*, en wel naar den voornaam des keizers. Creuzer (*Stud. u. Krit.* 1853. s. 46. noot.) voert met regt hiertegen aan, dat Sulla's bekende eliënt, de polyhistor uit Milete, niet Lucius Cornelius Alexander heet, maar alleen Cornelius Alexander, dus zonder den voornaam van zijn patroon.

²⁾ Leven, I.

Apion ¹⁾ lezen, hoe vroegtijdig de kinderen der Joden onderwezen werden in de kennis der wet en der heilige schrift, dan kan het ons niet zeer verwonderen, dat Josephus, in het bezit van een goed geheugen en grooten aanleg, op zijn veertigste jaar reeds zeer ervaren was in de wet. Of hij 't hierin echter zoover gebragt had, dat de hooge priesters en de eersten der stad dagelijks tot hem kwamen, om van hem een oplossing te ontvangen omtrent den zin van moeilijke wetsvoorschriften ²⁾, dit vind ik zeer onwaarschijnlijk, al geeft hij er ons zelf de verzekering van ³⁾. Zestien jaar oud deed hij zich achter-

¹⁾ II : 18, 25.

²⁾ L. 2.

³⁾ Traill poogt de beschuldiging te ontzenuwen, als zou Jos. zich hier hebben schuldig gemaakt aan ijdele overdrijving. Zie Traill, *The Jewish War of Ft. Jos.* ed. Is. Taylor. 2 vol. London. Stoneman 1851. gr. 8. II. p. CXXVII. Ook Ewald doet hiertoe eene poging en verminkt daarom een weinig het verhaal. Men oordeele. Josephus schrijft, L. § 2: "Ἐτι δ' ἄρα παῖς ὢν, περί τεσσαρεσκαίδέκατον ἔτος, διὰ τὸ φιλογράμματος ὑπὸ πάντων ἐπηνοῦμην, συνίσταν ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν τῆς πόλεως πρώτων, ὑπὲρ τοῦ παρ' ἐμοῦ περὶ τῶν νομίμων ἀκριβέστερόν τι γινῶναι.

Hij had het dus tot zulk een hoogte gebragt in de uitlegging der wet, dat hij hierin de vraagbaak was geworden voor de hooge priesters en de eersten der stad. En wat schrijft Ewald, *Gesch. d. Volkes Israël*, 2er Ausg. 6er Band. s. 649: „er (Josephus) wurde zuerst in der h. Schrift und vorzüglich im Geseze unterrichtet, worin er es schon im 14ten lebensjahre mit den erfahrensten männern welche sein älterliches haus besuchten aufnehmen konnte, was uns wenig wundert da das alles damals mehr blosze gedächtniszsache war.“ Men ziet met kleine veranderingen, behoudiglijk aangebragt, is het bespottelijk overdrevene van te zijn: op 14jarigen leeftijd een uitlegger van moeilijke en voor de hooge priesters en de eersten der stad onoplosbare (waarom zouden zij anders gekomen zijn?) kwesties omtrent den zin der wet, terugbragt tot een eenvoudig veelweten, waarin Josephus is opgewassen tegen de meest ervaren mannen, die zijn ouderlijk huis bezochten, en wordt ook hieraan nog het karakter van overdrijving

eenvolgens als leerling aannemen in de scholen der Pharizaeërs, Sadducaeërs en Essaeërs; en wel volgens zijn eigen verklaring, om, na naauwkeurig kennis genomen te hebben van de verschillende rigtingen der Joodsche godsdienst, eene daarvan voor de zijne te kunnen kiezen. Daarop sloot hij zich nog gedurende drie jaren bij zekeren Banus aan, eenen in de eenzaamheid onder strenge boetedoening zich heiligenden asceet.

Wanneer men ons tot de volledige kennis wil brengen van het leven en het karakter eens mans, dan pleegt men, en dat te regt, reeds in de jeugd en jongelingsjaren op feiten te wijzen, die als gegevens moeten dienen, waarop later eene getrouwe voorstelling van het karakter moet gebouwd worden. Zulk een feit nu is dat onderzoek van de verschillende Joodsche godsdienstige rigtingen. Hoe is dit feit te verklaren? Wat heeft Josephus tot dit onderzoek gebracht? Zonder twijfel is weetgierigheid, zucht

ontnomen door die wetskennis eenvoudig te verklaren tot „blosze gedächtniszsache”.

Maar wanneer wij nu lezen, dat Josephus voor die hooge-priesters en eersten der stad een licht en een vraagbaak was in de uitlegging der wet, kan er dan nog sprake zijn van „blosze gedächtniszsache”? Zouden in dat geval de hooge-priesters bij hem gekomen zijn om hulp en voorlichting? Van dezen mogen wij toch veronderstellen, dat zij het daarin ten minste even ver zouden gebracht hebben. Neen, Josephus heeft een ander doel gehad met zijn verhaal dan bloot een bewijs te leveren van zijn groot geheugen; hij wilde doorgaan voor een wonderkind van zeldzaam verstand en wonderbaar genie en daarom onderschrijf ik met volle overtuiging de woorden van Reuss, als hij zich omtrent dit verhaal aldus uitlaat: „Pour peu que l'on se rappelle ce qu'était la science des légistes juifs à cette époque, on comprendra tout ce qu'il y a d'insupportable dans cette impertinente forfanterie”.
t. a. p., p. 260.

naar kennis een meêwerkende oorzaak geweest. Zou het echter de hoofdoorzaak geweest zijn? Dan moest Josephus ons een betere en meer ware voorstelling gegeven hebben van die rigtingen, dan hij ons gegeven heeft ¹⁾. Neen, de hoofdoorzaak van zijn handelen was reeds hier vroeg ontwikkelde eerzucht. 't Was toch inderdaad niet gering, geacht te worden met oordeel des onderscheids gekozen te hebben de leuze, die men voortaan in zijn vaandel voeren zal. Daar komt bij, dat 't hem niet onbekend kan geweest zijn, van welken grooten invloed zij geacht werden te zijn, die bij het volk in goeden roep stonden van kennis der wet en der heilige schrift; en welke roep moest dan van hem niet uitgaan, die van alle drie de godsdienstige rigtingen een punt van ernstig onderzoek had gemaakt. Bij gemis van een dieperen, godsdienstigen beweeggrond verdroot 't hem dan ook spoedig bij den met koude nachtelijke baden zich heiligenden Banus; de natuurlijke mensch kwam weêr boven, en hij koos ten slotte die rigting tot de zijne, die niet alleen als de om regtsgeleerde kennis en naauwkeurige wetsbetrachting meest hooggeachte en populaire bekend stond, maar ook als de meest geschikte om

¹⁾ Ik moest zoo lange inleiding laten vooraf gaan, ten einde reden te geven, waarom juist de man, die in staat zou geweest zijn, het Joodsche sektenwezen juist te beschrijven, ons daarvan *geene heldere* voorstelling heeft achter gelaten. Van Koetsveld, t. a. p., p. 107 en 108.

Ainsi encore il prétend avoir étudié l'une après l'autre les doctrines de tous les partis de sa nation, pour se décider finalement pour la plus excellente, et avec cela il nous donne l'idée la plus confuse, la plus imparfaite, la plus ridicule de tous ces partis, de manière à dérouter encore la science de nos jours. Reuss, t. a. p., p. 260.

den ondernemende en talentvolle tot invloedrijke betrekkingen den weg te banen: de rigting der Pharizaeërs ¹⁾.

De eerste handeling van zijn openbaar leven was een reis naar Rome ten behoeve van eenige priesters, die door Felix, procurator van Judaea, als onruststokers naar Rome gezonden waren ²⁾ (63 n. Chr.). Als reden van zijne belangstelling in hun lot geeft hij op, dat zij zijne vrienden waren en godvruchtige mannen zich betoonden door hunne stipte nakoming van de spijswetten. Martinet zegt hiervan ³⁾: „was het alleenlijk eeten van nooten en vijgen een blijk van godvrugtigheid? . . . ja, bij een bijgeloovigen; maar bij niemand anders van een gezond verstand.” Wanneer wij met Martinet in alle eenvoudigheid de door Josephus opgegeven reden als de ware aannamen, wij zouden ons dan niet als deze hierover ergeren, dat Josephus wegens het naauwkeurig nakomen van de spijswetten genoemde priesters godvruchtig noemt. Wij zouden hem in dat geval hebben moeten beschouwen als den gestrengen Pharizaeër, die in alle opregtheid het naauwgezet nakomen van alle wetsvoorschriften als godvruchtig bij uitnemendheid moest hoogachten, en

¹⁾ Volgens L. 2 zou Jos. 16 jaren oud zich tot het onderzoek der drie rigtingen begeven hebben, daarna 3 jaren bij Banus hebben vertoefd en dan pas den ouderdom van 19 jaren hebben bereikt. Er blijft dus volstrekt geen tijdruimte voor zijne studiën over. Mij komt de gissing van Ewald, als zou hij na zijn 19de jaar pas naar Banus zijn gegaan, wel aannemelijk voor. *Gesch. d. Volkes Israel*, B. 6. s. 649.

²⁾ L. 3.

³⁾ *Alle de werken van Fl. Josephus*. Amst. 1786. 6de deel. p. 5. aantekening.

dus ook, krachtens zijn overtuiging, mannen, die dit naauwgezet nakomen van de wet in praktijk bragten, als godvruchtig moest vereeren. Mij schijnt echter deze reden de ware niet toe; dat Josephus haar opgaf aan ieder, die haar wilde hooren, geloof ik gaarne; de naam van gestreng Pharizaeër was een aanbeveling; maar, dat hij uit sympathie voor die godvruchtige priesters de reis naar Rome zou hebben ondernomen, dunkt mij onwaarschijnlijk. Neen, het tijdstip was nu, meende hij, aangebroken om zijn loopbaan op staatkundig gebied te beginnen. Hij hunkerde ook om de stad Rome te zien, die meesteres over de geheele wereld, wier onbegrensde magt van stonde aan een magtigen indruk op zijne verbeelding gemaakt zal hebben. Was reeds een onbestemde zucht naar grootheid, eer en rijkdom in hem ontwaakt, zijn oog wendde zich als onwillekeurig naar dat groote centrum van magt, eer en rijkdom. Zou ooit de zon der eere voor hem opgaan, zou zij dan niet van uit Rome hare stralen op hem neder-schieten? Ziedaar de ware reden van zijne belangstelling in het lot dier priesters! Hij wilde naar Rome, vooreerst om zijn openbaar leven te beginnen, ten tweede om zich aldaar vrienden te verwerven, eindelijk om bij welslagen zijn naam in zijn vaderstad gevestigd te zien.

Hij deed die reis in het karakter van afgezant van wege de Jeruzalemsche priesters. Na schipbreuk geleden te hebben in de Adriatische zee, kwam hij eindelijk goed en wel te Puteoli ¹⁾ aan, alwaar hij kennis maakte met den tooneelspeler Ali-

¹⁾ Thans Puzzuoli.

turus. Deze, zeer gezien bij den op tooneelvoorstellingen verzotten Nero, bragt hem in aanraking met keizerin Poppaea, eene Joodsche proselyte ¹⁾. Josephus wist zich bij uitstek in hare gunst te dringen, verkreeg de beoogde in-vrijheid-stelling en keerde met rijke geschenken begiftigd naar zijn vaderstad terug, zooals zich denken laat, door de priesters op zeer eervolle wijze ontvangen. Deze met goed gevolg bekroonde onderneming deed hem, zooals hij dan ook verwacht had, zeer in de achting zijner medeburgers rijzen en is zeker van niet geringen invloed geweest op de benoeming tot de hooge betrekking, die hem weldra zou te beurt vallen. Vóór ik echter overga tot het verhaal van deze voor zijn geheele leven zeer belangrijke gebeurtenis, is een kleine historische excursus noodzakelijk.

Zooals wij vroeger reeds zagen, was Gessius Florus aan Albinus als procurator opgevolgd. Ik kan hier natuurlijk niet in 't breede verhalen, wat pogingen als 't ware door dezen in 't werk werden gesteld, om den zoo weinig noodig hebbenden volkshaat tot uitbarsting te brengen. Met het paaschfeest van 't jaar 66 kwam de procurator met den Syrischen landvoogd Cestius Gallus naar Jernzalem. Bij dezen werd hij aangeklaagd; de aanklagt werd niet gehoord ²⁾. Omstreeks denzelfden tijd ontstond er een oproer in Caesarea, ten gevolge van het aldaar ingekomen besluit van den keizer, waarbij de stad verklaard werd te zijn eene Hellenistische en de isopolitie den Joden ontnomen werd. De Joden verlieten Caesarea en zonden

¹⁾ *Ἰεροσολίτης γὰρ ἦν.* J. Oudh. XX : 8, 11.

²⁾ J. Oorl. II : 14, 3, enz.

gezanten tot Gessius Florus te Sebaste (Samaria). Deze zendt naar Jeruzalem het bevel, om uit den tempelschat de som af te geven van zeventien talenten, aan te wenden ten behoeve van Caesarea. Het weigeren dier som was een aanleiding, om met een leger naar Jeruzalem op te trekken. Verwarring, moord, plundering waren de gevolgen. Schending van alle mogelijke regten, kruisiging van Joden, tot den Romeinschen ridderstand verheven, ziedaar de middelen aangewend door den procurator tot stilling van de woede van een tot vertwijfeling gebragt volk. Eindelijk verliet hij de stad. Maar nu trad ook de partij der ijveraars, zeloten genaamd, met den zoo sterk uitgedrukten wil op, den Romeinen de gehoorzaamheid op te zeggen en verwekte zulk een geestdrift, dat van dit tijdstip af aan de breuke tusschen de beide volken als onheelbaar beschouwd kon worden. De vaan des opstands, van den vrijheidsoorlog was geplant.

Hoe algemeen deze geestdrift ook was en hoe ook velen van de aanzienlijksten, ja zelfs priesters, zich aan de partij der zeloten aansloten, toch waren er nog genoeg in Jeruzalem en elders, die niet dan met vreeze de gevolgen van zulk een opstand te gemoet zagen. Men bedacht, wat vreeselijke magt den Romein ten dienste stond, welk een krijgskundig overwigt het zijne was en... men huiverde voor de toekomst.

De overheid in Jeruzalem ten minste besloot liever een gezantschap te zenden tot Cestius Gallus, om klagten tegen den procurator in te brengen; men hoopte nog op schikking. Cestius zond daarop zekeren Neapolitanus naar Jeruzalem,

om hoogte van zaken te nemen ¹⁾. Deze kwam aldaar aan tegelijk met Marcus Agrippa. Agrippa had in het jaar 53 door goedgunstige beschikking van den keizer in plaats van het kleine koninkrijk Chalcis het vroegere door den viervorst Philippus bezeten noordoostelijk Ituraea, verbonden met Abilene (het kleine rijk van Lysanias), tot gebied verkregen ²⁾ en had dus als vasal der Romeinen het hoogste belang bij de instandhouding van hun gezag; kwam het zoover, dat deze hunne heerschappij over de Joden moesten verliezen, er bestond dan weinig kans tot behoud van de zijne.

Nadat nu Neapolitanus, bedrogen door een uiterlijk van rust, overtuigd van de vredelievendheid van Jeruzalems inwoners, de stad had verlaten, begon het volk zich met luide klagten tot den Hoogen Raad en tot Agrippa (die bekleed was met de oppervoogdij over den tempel ³⁾) te wenden, om te verkrijgen, dat een gezantschap zou gezonden worden, ten einde Gessius Florus aan te klagen. Nu hield Agrippa eene rede tot het verzamelde volk ⁴⁾, waarin hij de dwaasheid zoekt aan te toonen van tegen zulk een magtig volk als de Romeinen op te staan. Hij wijst op de volken, die zich geduldig onder het juk der overheersching buigen en vergelijkt met dezer magt de veel geringere der Joden. Hij smeekt, om af te laten van zoo vermetel en roekeloos een daad en niet zoo onzinnig te zijn om de heilige stad en den tempel op te offeren

¹⁾ J. Oorl. II : 16, 1.

²⁾ J. Oorl. II : 12, 8. J. Oudh. XX : 7, 1.

³⁾ J. Oudh. XX : 1, 3.

⁴⁾ J. Oorl. II : 16, 4.

aan een onbetamelijke zucht naar vrijheid. Het volk liet zich een oogenblik verteederen door de smeekingen van Agrippa en de tranen zijner zuster Berenice. De verschuldigde veertig talenten belasting werden op zijn aanhouden verstrekt en door hem naar Caesarea, de tijdelijke verblijfplaats van Florus, opgezonden. Deze gemoedsstemming evenwel bleek van korten duur; immers, toen de koning nog daarenboven aandrang op gehoorzaamheid aan den procurator, tot tijd en wijle een nieuwe benoemd zou zijn, werd hij gedwongen met smaad de stad te verlaten ¹⁾. De gebeurtenissen volgden elkaar nu snel op. Masada ²⁾ werd door een kleine bende zeloten aangevallen en in bezit genomen. Op aandringen van Eleazar werd in den tempel ieder offer voor de heidenen verboden en dus ook het dagelijksch offer voor den Caesar. Wel verzetten zich hiertegen de hooge priester en de edelsten der Pharizaeërs, doch te vergeefs. Door de gematigden werd nu naar Florus en Agrippa gezonden om troepen tot demping van den opstand. Een leger van 3000 ruiters, afgezonden door den koning, bezette de bovenstad in het zuiden. Nu ontbrandde op hevige wijze de woede tegen den koning en de koningsgezinden. De laatsten werden uitgesloten van de tempeldienst, het hooge priesterlijk gebouw werd verbrand, het paleis van Agrippa alsmede het stadsarchief onderging hetzelfde lot. De hoofdzaak was echter, de krijgsknechten van den koning en de Romeinsche soldaten uit de stad te verdrijven. Men

¹⁾ J. Oorl. II : 17, 1 e. v.

²⁾ Door Wolcott is het oude Masada teruggevonden in de ruïnen van de rots Sebbeh, gelegen aan den westelijken oever van de Doodse Zee. Ritter, *Erdk.*, XV. s. 656.

slaagde na hardnekkige belegering. De koninklijken en de Joden liet men aftrekken, en, toen na korten tijd de Romeinen, die in den door Herodes gebouwden toren gevlugt waren, zich overgaven, vielen zij allen onder het zwaard der verbitterde ijveraars en bezoedelden dezen hunne heilige zaak met een onuitwischbare schandvlek, door het verbreken van hun woord aan de onder beding van vrijen aftogt zich overgegeven hebbende Romeinsche soldaten ¹⁾. Het bleek nu, wat wij boven zeiden, dat de toestand onhoudbaar was. De verhouding tusschen Joden en Heidenen was zóó vijandig, dat overal als op hetzelfde tijdstip in de meest verwijderde steden oproeren uitbarstten. Hier werden de Joden, ginds de Heidenen vermoord. In Alexandrië telde men 50,000 gesneuvelde Joden. De opstand sloeg over tot alle steden en dorpen van Syrië en Palaestina. Alleen Scythopolis ²⁾ bood weêrstand. Het geheele land om Jeruzalem, zoowel als het volkrijke Galilaea, stond wijd en zijd onder de wapenen. Dit alles gebeurde in den herfst van 't jaar 66.

Cestius Gallus, de Syrische landvoogd, begreep nu niet langer te kunnen weifelen. Hij vertrekt, vergezeld van Agrippa, die hem met andere vorsten hulptroepen had geleverd, naar Ptolemais, neemt Joppe, begeeft zich daarop naar Sepphoris ³⁾, dat vrijwillig de poorten opende, en rukt op naar Jeruzalem. Met grooten moed en dapperheid deden de

¹⁾ Alleen den aanvoerder Metellius werd het leven gelaten op voorwaarde, dat hij zich zou laten besnijden. J. Oorl. II : 17, 10.

²⁾ Vroeger Bethsean. Zie Ritter, *Erdkunde*. XV. s. 426-435.

³⁾ Sepphoris (Sapphora, Samphora) in Galilaea, iets noordelijker dan Nazareth, thans een dorpje Sefûrieh of Safuri.

Joden een uitval, met dat gevolg, dat zij hem terug sloegen. De terugtocht ging naar Bethoron ¹⁾; op weg daarheen gaf Cestius echter tegenbevel en trok op nieuw naar de hoofdstad op. Op den vierden dag, den 30sten October, liet hij de stad bestormen, doch de uitslag beantwoordde niet aan zijne verwachting, want na den zesden dag deed hij den aftoegt blazen. Wederom ging het nu naar Bethoron terug, maar nu bestookt en vervolgd door de geestdriftige Joodsche soldaten. Met moeite bragt men 't dien dag tot Gabao ²⁾. Na twee dagen aldaar vertoefd te hebben ging het verder en niet dan met inspanning van alle krachten werd Bethoron bereikt. In grooten getale namen nu de vervolgers toe; Cestius zag den geheel ondergang van zijn leger voor oogen, indien niet een laatste hulpmiddel werd aangegrepen, om den vijand van 't spoor te brengen. Vier honderd krijgers kregen bevel, om terug te blijven met de veldteekenen en door hunnen dood hunne krijgsbroeders te redden. Snel trok nu het hoofdleger op en bereikte eindelijk met achterlating van alle krijgsmateriëel Caesarea. Een vreeselijk gezigt bood de weg aan, waarlangs het Romeinsche leger gevlugt was; 5300 voetknechten en 380 ruiters bedekten met hunne ligchamen den grond ³⁾; met hun bloed en tranen hadden de Romeinsche veteranen den bodem besproeid, tranen van woede en woeste smart, en der Joden oogen schitterden van

¹⁾ Gelegen aan de hoofdroute van Jeruzalem naar Nicopolis (Emmaus), Lydda (Diospolis) en Joppe.

²⁾ Het Oud-Testamentische Gibeon. Volgens J. Oorl. II : 19, 1 50 stadiën, maar volgens J. Oudh. VII : 11, 7 slechts 40 stadiën tegen het noorden van Jeruzalem verwijderd.

³⁾ J. Oorl. II : 19, 9.

blijden glans en de lucht was vervuld van het gejuich der menigte; reeds had de Romein geboet!

Deze overwinning was van het hoogste gewigt in dien zin namelijk, dat het vertrouwen op eigen krachten bij het Joodsche volk er door werd aangewakkerd. Hadden eenmaal de Romeinsche wapenen de nederlaag geleden, waarom zou men voor de toekomst wanhopen aan geheele zelfbevrijding. Dat zelfvertrouwen toch zou blijken hoog noodig te zijn; immers de hoop, die men koesterde, om van dezen opstand een algemeenen oorlog te maken tegen de Romeinsche heerschappij, zou weldra blijken ijdel te zijn. A posteriori noemen wij die hoop ongegrond; maar kon zij aldus genoemd worden voor den tijdgenoot? Nero was algemeen ghaat en veracht; zijne dienaars wisten, welken Caesar zij vertegenwoordigden en verdrukten en persten af en mishandelden de aan hun bestuur toevertrouwde volken op eene wijze, die zelfs van het meest geduldige onverzoenlijken haat en onbedwingbare vrijheidszucht mogt doen verwachten. Met het geslacht van Augustus verbond men het bestaan van het Romeinsche rijk; kwam de laatste van dit geslacht te vallen, welke verwachtingen mogt men dan niet koesteren van ineerstorting en verbrokkeling dier wereldheerschappij vereenigd met herkregeen vrijheid. Nog waren de noordwestelijke volken niet geheel onderworpen; de Parthen hadden verdragen gesloten, 't is waar, maar, waar het uitzigt gegeven werd van aan den ouden haat op nieuw voldoening te kunnen geven, mogt men daar niet met grond hopen, dat zij, de mannen uit het Oosten, zich zouden vereenigen met de mannen uit het Noorden en met de over het geheele rijk verspreide Joden, om de ondergane wreede

vernederingsen te doen boeten door verwoesting van het eeuwige Rome ¹⁾).

Toch bleek die hoop ongegrond. Nog was de tijd niet vervuld, waarin ook de heerschappij der Romeinen zou bukken voor de wet van het komen en gaan. Hiervan de redenen te ontvouwen, ligt buiten mijn bestek. Genoeg, de opstand zou zich beperken tot Palaestina's grenzen. Van buiten, zou men ervaren, kon geen hulp verwacht worden, zoo moest dan verdubbelde inspanning en dapperheid vergoeden, wat aan getal ontbrak, en hielp ook dat niet, welnu het lot was geworpen, de dood bleef over en . . . den doode knelt geen keten meer. Op dit oogenblik echter was het volk met andere gedachten bezield dan van nederlaag en dood. Blijde hoop vervulde elks gemoed. Wie tot nu toe gewiefeld had zich aan te sluiten, de onverschilligen, de Herodianen, de gematigden, de door bezittingen en rijkdommen baatzuchtigen en voor verlies bevreesden, allen vereenigden zich met de van geestdrift vervulde ijveraars en vormden een volk van éénen geest, bezield met één verlangen, vrijheid van het juk der overheersching. Hetzij men het deed uit vrees, hetzij uit overtuiging, genoeg, dat de eensgezindheid bestond. Al spoedig zien wij nu den nieuwen staat van de noodige inrigtingen voorzien. De hoogste magt berustte bij den Hoogen Raad; naast dezen bevond zich de volksvergadering ²⁾. Men begreep, de eerste meest noodige maatregelen waren die van voldoende verdediging des lands. Immers men kon verwachten, dat spoedig Romeinsche

¹⁾ J. Oorl. Voorrede. 2.

²⁾ Ὁ δῆμος of τὸ κοινὸν τῶν Ἱεροσολυμιτῶν.

legioenen de ondergane nederlaag zouden komen wrekken. Daarom benoemde men in den voorhof van den tempel een zeker aantal krijgsoversten, die ieder voor het hun toegewezen deel des lands de behoorlijke krijgsmaatregelen zouden te nemen hebben ¹⁾. Onder deze krijgsoversten nu bevond zich onze geschiedschrijver Flavius Josephus, aan wien het noordelijke deel des lands werd toevertrouwd, namelijk het volkrijke Galilaea en met wiens bijzondere geschiedenis ik van nu af voort kan gaan.

De eerste vragen, die nu ter beantwoording als voor de hand liggen, zijn deze: welke rol speelde Josephus gedurende al de medegedeelde woelingen en beroerten, welke partij was hij toegedaan en wat mag wel de reden geweest zijn, dat hij tot een post van zulk gewigt, vooral ook uit een krijgskundig oogpunt, door de vergadering des volks verkozen werd?

Het antwoord op deze vragen geeft hij ons zelf in § 4 van zijn Leven. Hij zocht gedurende al den tijd, die de boven verhaalde beslissende feiten voorafgaat, de gemoederen neêr te zetten.

Hij behoorde tot de partij der gematigden. Hij is het daarom geheel eens met koning Agrippa, in wiens redevoering ²⁾ hij op schitterende wijze de gronden aanvoert, die van opstand moesten terughouden.

Hoe nu daarmede overeen te brengen zijn benoeming tot landvoogd van Galilaea door het nieuwe bestuur en het feit, dat hij, de gematigde, deze betrekking heeft aanvaard?

Om tot een goede verklaring hiervan te geraken

¹⁾ J. Oorl. II : 20, 4.

²⁾ J. Oorl. II : 16, 4.

dienen wij een oogenblik op onze schreden terug te keeren. Wij zien hem dan aan het keizerlijke hof in gunste bij de keizerin en door hare hulp gelukkig slagen in de zending hem opgedragen door de priesters te Jeruzalem. Wij hebben in het doorloopen van de scholen der drie verschillende Joodsche godsdienstige partijen een bewijs van vroegtijdig ontwikkelde eerezucht meenen te zien. Het kon niet anders, of de jongeling, die zich zoo beijverde in de wetenschappen, toen het meest in eere bij het Joodsche volk, moest daardoor hooggespannen verwachtingen wekken omtrent zijn bekwaamheid en talenten. Is dit werkelijk de hoofdoorzaak geweest van die sterk opgevoerde weetgierigheid, hij heeft dan reeds in de opdragt van genoemde zending een aanvankelijk welslagen van zijn pogen mogen begroeten. Toen hij nu aan het keizerlijke hof zoo goed werd ontvangen en zijn taak zoo glansrijk had volbragt, is het te begrijpen, dat zijn eerezucht niet weinig geprikkeld en de dunk van zijn bekwaamheid niet weinig opgevoerd werd. Wie zal zeggen, wat illusiën van toekomstige grootheid hem vergezeld hebben op de terugreis naar Jeruzalem. Van priesterlijken bloede, zelfs van hoogepriesterlijk geslacht, in gunste bij het keizerlijke hof, in gunste bij het volk, wat had hem kunnen dringen een perk te zetten aan zijne verwachtingen en uitzigten? Hij komt terug en wat ziet hij? — overal spanning, wantrouwen. Hij bemerkt, daar is iets gaande, daar broeit een onweër. Het wordt hem duidelijk, een botsing tusschen Romeinen en Joden is bijkans onvermijdelijk; overal vindt hij morrenden wrevel op het gelaat van den Jood, uittartende minachting op het gelaat van den Romein. Toch, al is bij de mees-

ten de haat één, niet aldus de vorm van uiting. Niet iedereen laat het doorstralen uit zijn woorden en daden, dat langer den vrede te bewaren, langer het juk te torschen een onmogelijkheid is. Daar zijn er, de gematigden, die, al haten zij den Romein, hem tevens vreezen; die meenen, dat het oogenblik slecht gekozen is met geweld van wapenen den magtigen aan te tasten; en daartoe behooren de meeste aanzienlijken, in het bezit van bedieningen en posten, waarvan het verlies hun zwaar zou vallen. Welke partij zal Josephus kiezen? Het is niet moeilijk te raden. Nog gansch vervuld van den grootschen indruk van magt en aanzien, dien het trotsche Rome op hem gemaakt had, kunnen wij ons voorstellen, dat te bedoelen een werkelijken strijd tusschen zijn volk en het Romeinsche hem razernij moest toeschijnen. Hoe, omdat hier en daar onregt geschiedde, geld werd afgeperst, het regt verdraaid, tot den Romeinschen ridderstand verheven Joden zonder vorm van proces werden gekruisigd, omdat alles, al zal hij hebben moeten toestemmen, dat het niet gering mogt heeten, zou een oorlog begonnen worden, waarvan de uitslag ongelukkig *moest* zijn; en bij deze overtuiging was het dan mogelijk iets onzinnigers te bedenken? Had men hem gevraagd, of hij dan geen andere beweeggronden kende voor een volk, om de wapenen aan te gorden, dan de hoop op overwinning, of ook niet zijn geweten, indien de keus gelaten werd tusschen een eerloos leven en een roemvollen dood, zonder aarzelen het laatste kiezen zou? — zulk onnoozel vragen zou hij vermoedelijk met een spottend schouderophalen beantwoord hebben; zulk een geestdrift zal hij zich ter naauwernood hebben kunnen voorstellen. Magt,

aanzien en naauwlettende zorg voor het leven, om zoolang mogelijk de goede dingen te genieten, zie daar, zooals later overvloedig blijken zal, beweeggronden, die hij begreep, en wier goed regt hem onbetwistbaar toescheen. En daar de begeerte naar magt en aanzien hem beweeggronden waren, daarom verzette hij zich met alle krachten tegen de ijver-aars; indien het immers tot een oorlog kwam, dan vervlogen al zijn nitzigten voor de toekomst, gebouwd op de combinatie van Romeinsche gunst en volksgunst, als rook voor den wind. Maar hoe hij ijverde en redeneerde, de stroom was niet te keeren; en toen eindelijk koning Agrippa voor het verbit-terde volk had moeten vlugten en Cestius Gallus geslagen was, en de aanvankelijke zegepraal zelfs tal van gematigden met geestdrift vervulde, toen zag hij in, dat, zou hij niet geheel op den achtergrond terug geschoven worden, of zelfs het slagtoffer worden van de opgewonden menigte, slechts één middel overbleef, om ten minste zooveel mogelijk vergoeding te vinden voor wat onherroepelijk verloren scheen, en dat middel was, verandering van leus, omhelzing van de partij des volks.

Wie van partij verandert, zal gewoonlijk ter ontduiking van wantrouwen een poging wagen, om van de opregtheid der verandering te doen blijken, door tot in uitersten de beginselen der nieuw gekozen partij te dienen. Dit was ook het geval met Josephus. Verdacht van de zaak der vrijheid vijandig te zijn, moest hij een poging wagen, om het tegen hem bestaande wantrouwen te verdrijven. Op welke wijze hij dit deed, blijkt ons uit de woorden, waarmede zij, die met hem in de spelonk bij Jotapata gevlugt waren, hem toe-

spraken, toen hij zich geneigd toonde tot de overgave ¹⁾. Had hij vroeger levig tegen een oorlog geijverd, nu wekte hij met al de welsprekendheid, waarover hij te beschikken had, het volk op ten strijde. Wat Josephus beoogde, verkreeg hij. Toen het land verdeeld werd in districten en verschillende mannen bekleed werden door de nieuwe regering met het burgerlijk en militair gezag daarover, was hij, zooals wij zagen, een der verkozenen en werd hem toegewezen een der gewigtigste deelen, dat bij het uitbreken van den oorlog het geweld van den eersten aanval zou hebben te weêrstaan. Wil men nu de beantwoording van deze vraag: hoe kon Josephus, die zoo zeer overtuigd was van de onmogelijkheid, om met eenigen kans van welslagen den strijd met het magtige Rome te aanvaarden, een betrekking najagen en met ingenomenheid aannemen, die hem welligt het eerste slagtoffer zou doen worden. Ware in hem geweest de geestdrift van den ijveraar, de overtuiging van de toekomstige nederlaag zou hem niet verhinderd hebben; de dood zou hem dan in ieder geval nog verkieslijker zijn toegeschenen dan een leven in sla vernij. Maar die geestdrift was, naar uw zeggen, de zijne niet; hoe dan te verklaren in deze handeling een geheele afwezigheid van dat doorzigt, dat ge hem toeschrijft, waar het zijn eigene belangen geldt? Verder, hij wist toch wel, dat Galilaea evenzeer als Judaea in de meest verschillende partijen verdeeld was; ware hij bezielde geweest met die overtuiging en die gezindheid, welke hem had moeten kenmerken, indien hij werkelijk had voldaan aan de eischen, die men den

¹⁾ J. Oorl. III : 8, 4.

landvoogd van Galilaea, als orgaan van de volksregering te Jeruzalem, mogt stellen; nog zou het uiterst bezwarend zijn geweest alle hindernissen uit den weg te ruimen, het volk met éenen krijgshaftigen geest te vervullen, de niet volksgezinde partijen òf te overtuigen òf te bedwingen; maar hij had dan in allen gevalle een grooten steun gehad in de ijveraars, in de revolutionairen; hij had een overtuiging gehad, die hem overal tot rigtsnoer zou gediend hebben, één regel voor al zijn doen en laten. Maar die overtuiging, die gezindheid zou bij hem niet bestaan hebben. Hoe stelde hij zich dan voor, zich een weg te zullen banen door die verschillende partijen heen? Indien alleen de zucht om heerschappij uit te oefenen, om een hoogen rang te bekleeden, hem er toe gebragt heeft, hij moest dan trachten alle partijen te voldoen, opdat allen hem zouden gehoorzamen en in hem den landvoogd eerbiedigen; maar begreep hij dan niet, dat, indien hij niet alle krachten inspande, om den Romein afbreuk te doen, overal der Romeinsch- en koningsgezinde partij het onderspit te doen delven, dat dan zijn gedrag hevig wantrouwen zou opwekken bij ieder, die van ganscher harte den vrijheidsoorlog was toegedaan, dat dan spoedig alle ijveraars zijne meest verbitterde vijanden zouden worden; en indien hij niet overal en op alle wijze der Romeinsch- en koningsgezinde partij in de hand werkte en ondersteunde in hare pogingen, om zoo spoedig mogelijk het land weder in bezit te stellen van den Caesar en Agrippa, dat dan ook deze, die hem toch al als den door het oproerig bewind verkozen landvoogd wantrouwde, zich tegen hem zou keeren? Ik antwoord hierop: stellen wij ons Josephus voor, toen

de laatste hoop, om den vrede te bewaren, vervlogen was; wat ergernis zal zijn gemoed vervuld hebben op de gedachte, dat nu het geheele gebouw van zijn toekomstige grootheid in puin dreigde te storten. Was daar dan geen enkel middel, om, al was het dan op andere wijze, aan zijn eerezucht te voldoen? Dat middel lag voor de hand, verandering van partij. Zijn eerezucht voerde strijd met zijn vrees voor den Romein. Toen echter behalve zijn eerezucht ook zucht tot zelfbehoud in het spel kwam, vrees voor het leven tegenover den argwaan der woeste ijveraars, verdreef de vrees voor de tegenwoordige dingen die voor de toekomstige en hij omhelsde de zaak des volks. De gevolgen bleven niet achter; zooals wij zagen, hij werd landvoogd van Galilaea. Was dan de indruk, dien Rome's magt op hem gemaakt had, uitgewischt? — was hem dan nu een strijd met den Romein geen dwaasheid? Niets van dat alles; die overtuiging, als een verstandelijke, bleef dezelfde; maar is het te verwonderen, dat hij, nu eenmaal de zaak des volks gekozen was, zich deze van de gunstigste zijde trachtte voor te stellen? Is het te verwonderen, dat hij zich voor een oogenblik met ingenomenheid liet medeslepen in den zwijmel, die gansch het volk beving, toen de mare in Jeruzalem weêrklonk, voortgeplant door duizend monden: de Romein is geslagen, de zege is ons? En toen nu, gedreven door eerezucht, smachtende begeerte om een rol te spelen, vrees voor het leven, zucht naar bedwelmings, ook hij opriep ten strijde en hem een post werd opgedragen zoo gewichtig als die van landvoogd in Galilaea, verdween voor een tijd de magt en grootheid van Rome uit zijn oogen en dacht hij alleen aan de magt en grootheid, die thans de zijne

waren. Had iemand hem de vraag voorgelegd, waarvan hij in oogenblikken van teruggekeerde koele overdenking slechts met moeite de opwelling zal hebben kunnen onderdrukken, waar is uw doorzigt, dat u een betrekking doet aannemen, die u het eerst van allen in aanraking zal brengen met de Romeinsche legioenen, en is het leven niet meer dan de eer? — hij zou zich onaangenaam getroffen hebben afgekeerd van dien lastigen vrager. Wie kan dan ook denken aan Romeinsche legioenen en dood, waar de toekomstige veldheerstaf en de stoel des gebieders het geheele gemoed vervullen? Vraagt men, hoe stelde hij zich voor, zich een weg te zullen banen door de verschillende partijen heen? — zulke voorstellingen kwamen niet bij hem op. Had men hem de vraag voorgelegd, ongetwijfeld was zonder nadenken door hem als antwoord gegeven: dat zijn dingen van later zorg; in ieder geval ik heb reeds bewijzen geleverd van wat ik vermag; waarom zou ik hier minder slagen in het bereiken van mijn doel dan in Rome? Overmoedig onnadenkend, verbijsterd door de wending van het lot stond hij daar en kwam slechts tot gedeeltelijke bezinning, toen de koude werkelijkheid in Galilaea hem dwong, een juister blik te slaan in zijnen toestand ¹⁾.

¹⁾ Dat de zaken zich zóó zouden hebben toegedragen, als ik ze heb voorgesteld, dat Josephus namelijk wegens zijn ijveren voor de volkszaak door de ijveraars zou gekozen zijn, deze beschouwing is in strijd met die van Ewald en Gfrörer. Ik acht mij verpligt het goed regt van mijne beschouwing tegenover de hunne te handhaven. Indien wij Ewald moesten gelooven, dan zou Josephus tot landvoogd van Galilaea verkozen zijn, als gematigde door de gematigden. Hij zegt (*Gesch. d. Volkes Israel*, 2er Ausg., 6er B., s. 650): „Als ein gemäßigter aber durch besondere verbindungen gaben und geschicklichkeiten sehr ausgezeichnete mann war er

von einer augenblicklichen mehrzahl von Gemäßigten erhoben, was man zum verständnisse seiner späteren thaten und geschicke nie aus den augen lassen darf." Deze zinswijze is ongeschiedkundig en willekeurig. Ewald zegt: Josephus is als gematigde door gematigden verkozen. Ik ontken dit. Zonder eenigen twijfel behoorde Josephus, zooals wij zagen, in den beginne tot de gematigde partij, maar ook slechts in den beginne. Ewald ziet geheel en al J. Oorl. III : 8, 4 voorbij. Wij lezen daar, dat, toen Josephus, te Jotapata met veertig anderen in een spelonk verborgen, op aanmaning van de afgezanten van Vespasianus zich wilde overgeven, zijn medgezellen in woede tegen hem ontstaken en hem in hunnen toorn zijn lafhartig gedrag en vrees voor den dood verweten. Was hij dan vergeten, hoevelen hij zelf door zijne woorden had opgewekt, om voor de vrijheid hun leven te geven? (*ὡς ταχέως ἐπελάθουσαντοῦ πόσουσ ὑπὲρ ἑλευθερίας ἀποθνήσκειν ἐπεισας.*) Ik geef toe, deze plaats bewijst nog niet voldoende, dat Jos. niet als gematigde en wel als ijveraar tot landvoogd verkozen is, immers zij zou ook kunnen slaan op een latere periode, op den tijd, toen hij reeds landvoogd was. Maar wanneer wij haar in verband met J. Oorl. II : 20, 3 beschouwen, dan is het onbetwistbaar, dat dit ijveren voor de volkszaak heeft plaats gehad in den tijd vóór en mede de hoofdreden is geweest van zijn benoeming. Wat lezen wij J. Oorl. II : 20, 3? Dat de ijveraars, toen zij na de nederlaag van Cestius naar Jeruzalem teruggekeerd waren, een vergadering belegden en daarin de veldheeren verkozen. Zouden nu die ijveraars een man tot landvoogd van Galilaea hebben verkozen, die niet doorslaande bewijzen had geleverd van zijn vrijheidslievende gezindheid? En waaruit kon die gezindheid bij Josephus anders blijken, dan uit zijne redevoeringen; bij Josephus den volksredenaar bij uitnemendheid? Hiermede is tevens weêrlegd, dat Josephus door de gematigden zou verkozen zijn. Het staat er toch met zoovele woorden: „Οἱ δὲ διώξαντες τὸν Κέστιον . . . συναθροισθέντες εἰς τὸ ἱερὸν στρατηγούς ἀπεδείκνυσαν τοῦ πολέμου πλείονας.” Nu zal Ewald zich mogelijk beroepen op Leven § 7, om te bewijzen, dat Josephus door de voornaamsten, τῶν Ἱεροσολυμιτῶν οἱ πρῶτοι, zou verkozen zijn, de voornaamsten dan gelijkstellende met de gematigden. Deze redenering heeft eenigen schijn van regt, maar ook niet meer dan schijn. Zonder twijfel behoorde de overheid te Jeruzalem tot de gematigde partij, maar ook slechts in het begin van den opstand, nog vóór de nederlaag van Cestius; want toen deze geslagen was, sloten zich de gematigden aan de nationale beweging aan, zooals Ewald zelf zegt, 6er B., s. 592: „die priester, auch die früher bedachtsameren und zurückgezogeneren, und besonders alle Pharisäer traten zu dem

über was jezt die allein gute volkssache zu seyn schien." Nu zullen er zeker wel onder de leden van den Hoogen Raad geweest zijn, die in stilte nog de beginselen van de gematigde partij huldigden, maar, daar „in Jerusalem und jeder andern stadt mehr das grosze volk als die rathsherren und gewalthaber herrschte" (Ewald, VI, s. 645), zoo zouden zich de leden van den raad, ook indien zij de benoeming hadden gedaan — wat volgens J. Oorl. II : 20, 3 niet gebeurd is — zich wel gewacht hebben eenen tot landvoogd van Galilaea te verkiezen, die bij het volk bekend stond, als vurig aanhanger van de beginselen der gematigde partij. Dus, zelfs in geval de leden van den Hoogen Raad Josephus hadden benoemd, zou hij slechts door hen gekozen zijn als bekend aanhanger van de volkspartij.

Even onjuist is de beschouwing van Gfrörer (Fl. Jos., *Gesch. des jüd. Krieges*, übersetzt, Vorrede, s. XIX.). Volgens dezen is Josephus door de priesterpartij verkozen met de opdracht, om Galilaea tot een revolutie te brengen; en waarom moet dan, volgens hem, Galilaea onder de wapenen gebracht worden? Om door een groot vertoon van magtsontwikkeling den Romein vrees in te boezemen en daardoor gunstige voorwaarden te bedingen, als men onderwerping beloofde. Deze voorstelling is zoo zeer in strijd met de geschiedenis en miskent zoo geheel en al het grootte beginsel, dat aan de geheele beweging ten grondslag ligt, dat ik eene wederlegging niet noodig acht. Nog begrijp ik niet hoe Reuss (t. a. p., p. 256) zich omtrent de benoeming aldus kan uitlaten: „Nous n'apprenons pas à quelles influences il (Joseph) dut cette mission, si c'étaient les modérés qui réussirent à faire nommer un des leurs à un poste important, ou si c'étaient les démagogues exaltés qui voulurent éloigner de la capitale ceux dont la présence pouvait les gêner." Want vooreerst is het onwaar, dat Josephus ons niet mededeelt „à quelles influences il dut cette mission". Hij had de opdracht dier betrekking te danken aan zijn ijveren voor de zaak der vrijheid, wat hij ons in J. Oorl. III : 20, 3 duidelijk mededeelt; maar vervolgens is het dilemma door hem gesteld, dat hij òf zal gekozen zijn door de gematigden òf door de demagogen en wel door de laatsten, om hem, als gevaarlijk voor hunne zaak, uit Jeruzalem te verwijderen, weinig juist gesteld. Had hij er een derde mogelijkheid bijgevoegd, dat Josephus namelijk door de demagogen zou verkozen zijn, omdat zij aan zijn goede gezindheid geloof sloegen en gaarne een man van zijn talenten aan het hoofd der zaken van het gewigtige Galilaea zagen, en daaraan zijn zegel gehecht, als het meest waarschijnlijke, hij zou digter, meen ik, nabij de waarheid geweest zijn dan hij thans is. In dezen schaar ik mij aan de zijde van Paret, als hij (Fl. Jos. übers. Einl. 7) zegt: „So musz nun auch Jose-

phus für den Befreiungskampf geschwärmt und besonders durch seine Beredsamkeit die Begeisterung für denselben angefacht haben. Wenigstens ist ohne diese Voraussetzung das große Vertrauen nicht zu erklären, welches ihm nun auf einmal seine Landsleute schenken"; al meen ik, dat hij dwaalt, als hij Josephus niet uit berekening, maar uit overtuiging laat „schwärmen für den Befreiungskampf“.

DERDE HOOFDSTUK.

Flavius Josephus' bestuur in Galilaea.

Ik moet nu den lezer uitnoodigen Josephus te vergezellen naar Galilaea.

Dit land bevond zich, zooals ik vroeger reeds met een enkel woord aanstipte, in even groote zoo niet grootere verwarring als Judaea. De Joodsche en Heidensche bevolkingen der steden stonden genoegzaam vijandig tegenover elkander. Dezelfde geest van vrijheid had ook hier voor de groote massa de Romeinsche en Herodiaansche heerschappij ondragelijk gemaakt. Overigens bevonden zich hier als in Judaea partijen van gematigden en ijveraars, Romeinsch- en koningsgezinden en een groote menigte fortuinzoekers, die, altijd voor de zaak der vrijheid, als roovers het land doortrokken.

Uit deze verwarring éénheid te scheppen, met éénen krijgshaftigen geest het gansche volk te bezielen, aller bijzonder belang het zwijgen op te leggen ter wille

van dit ééne groote, vrijheid van het juk der Romeinen, daartoe werd een man gevorderd, die, krijgsman en diplomaat, met geestdrift voor de zaak des vaderlands bezielde was en die geestdrift ook in het volk over kon gieten; die steeds het groote doel voor oogen houdende niet zou terugdeinzen, waar het de opoffering gold van eigen rust en aanzien en magt, ja zelfs van het leven, indien de eer zijns vaderlands of ook zijns eigen naams zulks dringend vorderde.

Zien wij nu, door naauwkeurig Josephus' gedrag na te gaan, in hoeverre hij aan die eischen voldeed. Indien ik juist heb geoordeeld over de drijfveeren, die hem er toe bragten, om vurig naar aandeel aan het bestuur te verlangen en met ingenomenheid de benoeming tot landvoogd aan te nemen, dan bestaat er weinig hoop, dat hij eenigzins het ideaal, dat ik schetste, nabij zal komen.

Volgens L. 7 vertrok Josephus naar Galilaea vergezeld van twee priesters, achtingswaardige mannen, Joazarus en Judas, die slechts een ondergeschikte rol speelden en ook na niet langen tijd, na hun buidel door ontvangen tienden goed voorzien te hebben ¹⁾, liever naar Jeruzalem terug keerden, dan langer in het woelige Galilaea deel te nemen aan het onrustig leven des landvoogds.

Het eerste, wat hem nu te doen stond, was een goeden dunk te geven van zijn ijver en wijze voorzorg. Hij begon dan met den Galilaeërs te bewijzen, dat hij hunne zelfstandigheid in burgerlijke zaken onbepaald zou eerbiedigen. Hij benoemde daarom, naar het voorbeeld van den Hoogen Raad te Jeruzalem,

¹⁾ L. 12.

een vergadering van zeventig oudsten, die hij tot de hoogste magt van Galilaea verklaarde ¹⁾. Daardoor kreeg hij vele aristocraten op zijn hand, wier ijdelheid gestreeld werd door deelneming in het bestuur. Hij zelf bekleedde in dien raad den rang van voorzitter. Voorts stelde hij in iedere stad voor onbeduidende twistgedingen zeven regters aan. Besteedde hij zoo zijne zorg aan de regeling der burgerlijke zaken, van grooter gewigt en meer dringende noodzakelijkheid was de regeling van de verdediging des lands. Hij versterkte daarom een aantal plaatsen ²⁾, stichtte voorraadschuren en tuighuizen ³⁾, riep den landstorm op, meer dan 100,000 man sterk, voorzag dezen met wat hij van wapenen had en zorgde voor de oefening in den wapenhandel, in de krijgstuicht en in al die zaken, waarin hij de voortreffelijkheid der Romeinsche legers meende gelegen te zijn. Behalve den landstorm, waaronder 60,000 zwaargewapenden, bragt hij nog 250 ruiters bijeen, een lijfwacht van 600 uitgelezen manschappen en 4500 huurlingen ⁴⁾.

Dat deze getallen overdreven zijn, ten minste dat van den landstorm, kunnen wij als zeker vaststellen. Hoe zou het mogelijk geweest zijn in een land, inwendig zoo zeer in verschillende partijen verdeeld als Galilaea, een leger op te roepen, dat in getal genoegzaam gelijk zou gestaan hebben met de geheele volwassen en voor den oorlog geschikte mannelijke bevolking.

Van de handelingen des landvoogds tot op de komst

¹⁾ J. Oorl. II : 20, 5.

²⁾ J. Oorl. II : 20, 6.

³⁾ L. 37.

⁴⁾ J. Oorl. II : 20, 8.

van Vespasianus toe een juist, goedsluitend, met tijdsbepaling voorzien verhaal te leveren, valt reeds daarom moeilijk, omdat hij ons alle mogelijke tijdsopgaven onthoudt; en vervolgens is de hoofdbron, zijn *Bíos*, niet dan met de uiterste behoedzaamheid aan te wenden. Dit laatste om de volgende redenen.

Behalve Josephus heeft ook een zekere Justus van Tiberias een werk over den Joodschen oorlog geschreven. Deze heeft daarin Josephus van een en ander beschuldigd en voornamelijk hem hard gevallen over zijn beheer in Galilaea. Die aanval scheen Josephus toe van zulk een ernstigen aard te zijn, dat hij meende, een poging te moeten doen, om zich van de hem aangewreven smet te zuiveren. Die poging deed hij in zijn *Bíos*.

Wie nu meent, hierin een heldere uiteenzetting van zijn gedrag te zullen vinden, een juiste opgave van grondbeginselen, welke hem in zijn bestuur ten leidraad strekten, die zal zich bitter te leur gesteld gevoelen. Het is bijna niet mogelijk, zich een meer verward en met meer tastbare onwaarheden opgevuld verhaal voor te stellen, dan genoemd levensbericht. En de oorzaak hiervan is deze. Josephus was nu in aanzien bij de Romeinen. De afval van zijn vaderland of, om het juiste woord te noemen, zijn verraad had hem zeldzaam goed loon opgebracht; hij genoot het burgerregt en ruime inkomsten en mogt zich verheugen in de keizerlijke gunst. Wat hij echter aan dien kant won, verloor hij natuurlijk aan den anderen kant. Hoe hooger hij steeg bij de Romeinen, hoe dieper hij zonk bij zijne landgenooten. Voor dezen was hij een voorwerp van haat en stille benijding; van haat, omdat hij de zaak des vaderlands ontrouw was geworden;

van stille benijding, omdat sinds de zon des geluks voor hem was opgegaan. Tot deze benijders heeft zonder eenigen twijfel ook Justus van Tiberias behoord. Indien het mogelijk ware dien Josephus van zijn geluk te berooven! — indien het mogelijk ware den blinddoek, dien hij den Romeinen voor de oogen gebonden heeft, af te rukken! Daar te Rome geloofden men welligt, dat hij altijd de zaak der Romeinen in stilte toegenegen en een vijand van de revolutie geweest is; maar wanneer nu het tegendeel eens bleek, wanneer het duidelijk in het oog sprong, dat er een tijd geweest was, waarin hij, Josephus, met eenen Justus van Tiberias, eenen Johannes van Gischala, die oproerlingen en vijanden der Romeinen bij uitnemendheid, gemeene zaak had gemaakt, zou dat niet voor goed een einde maken aan zijn onuitstaanbaar geluk? In ieder geval het is te beproeven en nu schrijft Justus van Tiberias een verhaal van den Joodschen oorlog ¹⁾, waarin hij met onverbiddelijke hand den sluijer opheft, die het bestuur van Josephus in Galilaea bedekte. Dat dit verhaal eenzijdig zal geweest zijn, kan zonder aarzelen, meen ik, worden aangenomen, daar men niet moet vergeten, met welken haat Justus tegen den landvoogd bezielde was; maar dat aan den anderen

¹⁾ Justus van Tiberias heeft, behalve de genoemde geschiedenis over den Joodschen oorlog, nog een kroniek geschreven van de gekroonde Joodsche koningen, „Χρονικὸν Ἰουδαίων βασιλείων τῶν ἐν τοῖς στέμμασι”. Door eenigen wordt betwijfeld, of Justus wel een bijzonder werk heeft geschreven over den Joodschen oorlog. Zoo b. v. Paret, Einl., s. 8. Ik meen met Creuzer (*Stud. u. Krit.* 1853. s. 58) ten onregte; daar behalve door Photius ook door Jos. L. 65 dit werk uitdrukkelijk vermeld wordt.

kant dit geschrift lang niet ontbloot van historische waarde, vooral ook met betrekking tot Josephus' bestuur, geweest zal zijn, blijkt mijns bedunkens hieruit voldoende, dat Josephus, ter wederlegging en ontzenuwing van de tegen hem ingebragte beschuldigingen, geen ander werk heeft kunnen voortbrengen dan het onbeduidende over zijn leven ¹⁾. Dat deze aanval Josephus hevig in het naauw bragt, is te begrijpen. Bij zijn geloofsgenooten was zijn toestand hopeloos, dus, wil hij niet alles verliezen, hij moet dan zijn stelling aan het keizerlijke hof handhaven. Het is voor hem van het uiterste gewigt, bij de vele aanslagen, die toch al tegen hem gericht werden, om hem te doen vallen, dat men te Rome geen geloof sla aan de aantijgingen van Justus. Hoe dit doel te bereiken? Hij zal daartoe een geschiedenis van zijn leven geven. Daarin moet, als 't kan, bewezen worden: dat hij in Galilaea steeds getracht heeft de rust te bewaren; daarom moet zijn zending hem ook niet opgedragen zijn door de volksvergadering, maar

¹⁾ Hoe Creuzer (*Stud. u. Krit.* 1853. s. 59) eenig gewigt kan hechten aan de beschuldiging van Josephus (L. 65), dat de geschiedenis van Justus wel ontbloot moet geweest zijn van historische waarde, daar hij haar niet bij het leven van Vespasianus en Titus heeft durven uitgeven, beken ik niet te begrijpen. Wie zal het Justus euvel duiden, dat hij, waar welligt een minder gunstig tafereel door hem werd opgehangen van de handelingen der keizers, dan zulks door Josephus geschied was, zich door vrees voor de keizerlijke ongenade liet terughouden, zijn boek nog bij het leven dier keizers in het licht te geven. Voor Domitianus behoefde hij niet beangst te zijn; hij wist, dat dezen een verduistering van den kroonsroem zijner voorgangers niet dan welgevallig kon wezen. Men moge hem om dit dralen beschuldigen van gebrek aan moed, zeker is het geen grief tegen de waarheid zijner geschiedsbeschrijving.

door de aanzienlijken, de priesterpartij; daartoe moet de inhoud zijner zending niet geweest zijn het organiseren van den opstand, maar bevrediging van het land en zijn bewoners ¹⁾. Met Justus en Johannes, als vijanden der Romeinen, kan hij dus nooit in ééne geest gewerkt hebben, daarom moeten deze beiden voorgesteld worden als lage, gemeene menschen, met wie gemeenschap gehad te hebben, niets dan laster kan zijn. In één woord Justus en Johannes moeten tot den grond toe vernederd worden, om zoo veel mogelijk zijn eigen persoon te verheffen. Moeten, om deze doeleinden te bereiken, de zaken min of meer verdraaid worden voorgesteld, voor zoo iets deinst Josephus, waar het zijn eigen belang geldt, niet terug. Toch duikt hier en daar de waarheid op; algemeen bekende feiten zijn hem te magtig; soms laat hij zich door zijn herinneringen langs den goeden weg leiden, waar geen eigenbelang of haat den verkeerden kiezen doet; en van daar, dat wij nu in zijn Leven een verhaal ons gegeven zien, een mengsel van waarheid en leugen, opgevuld met elkanter uitsluitende feiten, verdraaide voorstellingen, uitbarstingen tegen zijn vijanden en vaak walgelijke zelfverheffing. Hiervan is dan ook het gevolg, dat ik, bij een meer omstandig verhaal van Josephus' bestuur in Galilaea, veel keeren naar de ware toedragt der zaken zal moeten gissen, maar het is een gissen, steunende op reeds verkregen kennis van zijn karakter en daarom der hooge waarschijnlijkheid nabijkomende.

De eerste maatregelen door Josephus als land-

¹⁾ L. 7 en 14.

voogd genomen, als de inrigting van het burgerlijk bestuur, de bevestiging van verschillende plaatsen, de oproeping van de landweer enz., waren ontegenzeggelijk van dien aard, dat zij het Galilaeische volk voor hem moesten innemen. Het was niet mogelijk meer doorslaande bewijzen te leveren van zijn ernstige gezindheid om bij alles in den geest der nationale beweging te handelen. Tot zóóver was alles goed gegaan, maar, zooals wij reeds hebben opgemerkt, niet in alle steden was de bevolking met éénen geest beziend; hier was de Romeinsche, daar de koningsgezinde, ginds weer de nationale partij van overwegenden invloed, elders stonden ze met gelijke magt tegenover elkander. De taak, die nu voor Josephus ter vervulling voor de hand lag, was ook deze steden aan zijn gezag te onderwerpen en tot volhardenden krijg tegen de Romeinen aan te manen.

Zien wij nu, op-welke wijze hij zich ten deze gedroeg.

Beginnen wij met Sepphoris. In deze stad bevond zich een sterke Romeinsch- en koningsgezinde partij en het was te voorzien, dat Josephus hier een hevigen tegenstand ontmoeten zou. Wanneer wij nu lezen J. Oorl. II: 20, 6, dan schijnt 't, als ware Sepphoris dadelijk bereid geweest zich aan te sluiten aan de nationale beweging; ten minste Josephus schrijft, dat hij de inwoners van geld voorzag tot de versterking hunner stad en volstrekt geen pogingen in het werk behoefde te stellen, om hen tot den oorlog te bewegen. Vermoedelijk valt Justus hierover Josephus aan en beschuldigt hem, van wel degelijk de Sepphoriten tot den oorlog tegen de Romeinen te hebben aangezet, maar dat hij zulks uit vrees voor den

Romein heeft verzwegen en de zaak heeft voorgesteld, als waren de Sepphoriten uit eigen beweging tot den oorlog gezind, wat op zich zelf reeds strijdt met: J. Oorl. II: 18, 11; III: 2, 4. Josephus geeft hierop in zijn Leven een zeer omstandige en verwarde voorstelling van de zaak, waaruit blijkt: dat Sepphoris om verschillende redenen zeer Romeinschgezind is, dat hij (Josephus) de inwoners heeft zoeken over te halen, om partij tegen de Romeinen te kiezen, dat hij hunne stad zelfs heeft bestormd, maar aan den anderen kant zoekt hij te bewijzen, dat hij hunne zaak en dus die der Romeinen goedgunstig gezind was ¹⁾, in één woord hij weet niet goed hoe Justus' beschuldiging van zich te werpen en helpt zich zelf in de war.

Ik meen, dat de zaak zich aldus heeft toegedragen. Sepphoris is Romeinschgezind. Volgens L. 8 is het bevreesd voor den haat der Galilacërs. Josephus zoekt de inwoners door goedheid voor zich te winnen en staat hun zelfs toe de stadsmuren op te bouwen, hoewel hij toch wist, dat zij welligt spoedig tegen hem zelve dienst zouden moeten bewijzen. Zien wij hierin niet een grooten misslag en domheid van den landvoogd, wat bij zijne bekende slimheid ondenkbaar is, dan blijft slechts over, ééne beschouwing als de ware aan te nemen, namelijk, dat hij den Sepphoriten heeft willen doen begrijpen, dat hij in 't geheim even als zij de zaak der Romeinen was toegedaan, daarop de hoop bouwende, door hen als hun hoofd en aanvoerder erkend te worden. Die hoop bleek ijdel. De Sepphoriten met reden bevreesd voor

¹⁾ L. 8, 65, 67.

iemand, die met zooveel gemakkelijheid een dubbele rol speelde, weigerden zich te onderwerpen, vermaakten zich met de domheid van den vijand, die tegen zich zelf hunne muren had doen oprigten, en bleven steeds den Romein getrouw. Van daar later de vijandige verhouding tusschen de stad en Josephus.

Verbinderde aldus in Sepphoris de Romeinschen koningsgezinde partij den landvoogd in de uitoefening van zijn gezag, in Tiberias waren het de hoofden der volksbeweging. Deze stad, gelegen aan het meer Genesareth, was door Herodes Antipas ter eere van keizer Tiberius gebouwd en van vele voorregten voorzien, om daardoor spoedig een groote bevolking binnen hare muren te verzamelen ¹⁾. Bij geschenke was zij door Nero aan het gebied van den jongeren Agrippa toegevoegd ²⁾, en, daar Sepphoris door hare trouw aan de Romeinen tot de eerste stad van Galilaea was verklaard, zoo was haar (Tiberias) het voorregt ontnomen, de zetel der koninklijke financiën en der archieven te zijn. Dit laatste werd door de partij der revolutionairen aangegrepen als middel, om de hartstogten des volks in beweging te brengen tegen de Romeinen en ook tegen den koning, die, hoewel onwillens, de oorzaak van de vernedering der stad was ³⁾. Deze was echter niet de eenige partij. Een andere, sterk Romeinsch- en koningsgezinde, stond vijandig tegenover haar. Aan het hoofd van de nationale partij bevond zich Jezus, zoon van Sapphias ⁴⁾,

¹⁾ J. Oudh. XVIII : 2, 3. J. Oorl. II : 9, 1.

²⁾ J. Oudh. XX : 8, 4.

³⁾ L. 9.

⁴⁾ L. 12.

eerste overheidspersoon ¹⁾); naast dezen, hoewel in den beginne nog weifelend in zijn keuze, stond Justus, zoon van Pistus, een welsprekend, zeer beschaafd man, die tot de aanzienlijkste klasse behoorde.

Hoe had Josephus zich nu ten deze behooren te gedragen? Natuurlijk had hij zich geheel moeten aansluiten aan Jezus en Justus; deze verlangden niets liever dan met de Galilacërs gemeene zaak te maken en zich te vereenigen tegen de Romeinen en den koning. Volgens J. Oorl. II: 20, 6 zou Tiberias zich van ganscher harte onderworpen hebben aan het gezag van Josephus. Hij zegt daar eenvoudig, dat Tiberias door hem versterkt werd. Hieruit zou men dus mogen opmaken, dat daar niets bijzonders gebeurd is, en, zoo er al verschillende partijen in de stad zich bevonden, dat hij dan der Romeinsch- en koningsgezinde het zwijgen heeft opgelegd en zich vereenigd heeft met de revolutionairen. Wanneer wij echter de berigten dienaangaande in zijn Leven moesten vertrouwen, zou hij 't alles behalve eens zijn geweest met Jezus en Justus en dezer partij; immers hij weet zich niet smadelijk genoeg over hen uit te laten. L. § 9 beschrijft hij hunne partij, als bestaande uit de laagste klasse van menschen, lieden zonder aanzien en gewigt; § 12 betitelt hij Jezus als een oproerling en plunderaar; § 27 noemt hij hem een boosaardig mensch en § 65 gaat hij zelfs zoover van 't Justus als een scherp verwijt toe te voegen, dat hij zijn vaderstad tot den opstand had aangespoord. Ten slotte werpt hij 't verre van zich, als hadde hij zelf mede de hand daarin gehad, iets dat in allen

¹⁾ L. 27.

gevalle slechts een staaltje van zijn pligt ware geweest.

Ik zal nu een poging wagen, licht in deze duisternis te brengen en de vraag te beantwoorden, hoe hebben zich de zaken te Tiberias werkelijk toegedragen.

In de stad bevond zich een koninklijk paleis, dat door den tetrarch Herodes gebouwd was. Dit gebouw was versierd met vele afbeeldingen van dieren. Bevel te geven tot de vernieling van dit paleis en dat wel wegens de afbeeldingen van dieren, welke schoone gelegenheid, om zich aan de Tiberiensers te vertoonen, vooreerst als den gestrengen Pharizaeër, die de wet tot in uitersten wilde gehandhaafd zien, vervolgens als den voor niets terugdeinzenden landvoogd, die zelfs het paleis des konings niet ontzag, waar het pligtsvervulling gold. Toen daarop Jezus, zoon van Sapphias, met eenige Galilaeërs het paleis in den brand stak, kon deze met regt geacht worden, uitvoering gegeven te hebben aan den wil des landvoogds. Doch behalve deze partij was er nog de Romeinschen koningsgezinde, aan wier hoofd zekere Julius Capellus stond. Ook dezen wilde Josephus te vriend houden. Toen hij dan tegen den zin van dien Capellus zijn voorstel tot vernieling had doorgedrongen, stelde hij zich na de uitvoering en plundering als zeer vertoornd aan op Jezus en de zijnen en droeg Capellus op ¹⁾ al de schatten, die nog te redden geweest waren, te bewaren, tot tijd en wijle hij (Josephus) ze aan den koning kon terug geven. Het is niet moeilijk den sleutel te vinden tot de verklaring van dit zijn gedrag. In aanraking gekomen met de werkelijkheid, die hem op ruwe wijze leerde, dat sterk

¹⁾ L. 13.

opgewekte, elkander vijandige volksdriften weinig gelegenheid geven tot rustig genot van gezag, door verloop van tijd reeds bekoeld van zijn kunstmatig opgewekte geestdrift, geleid in zijne handelingen door ingeving van het oogenblik, zocht hij zijn begeerte naar gezag te vereenigen met zijn vrees voor de Romeinen en den koning. Zijn oude overtuiging kwam met vernieuwde kracht terug, tegen de Romeinen is geen strijd mogelijk en, het is gewis, zij zullen de nederlaag van Cestius Gallus komen wreken. En al was hij zich bewust, dat hij door de aanneming van de landvoogdij en door zijn eerste bestuursdaden de kans op genadige behandeling, bij waarschijnlijk toekomstige nederlaag, verbeurd had, toch trachtte hij, waar hij kon, bewijzen te geven van zijn goede gezindheid; het had den schijn als ware hem, al verbood ook zijn plicht en betrekking zulks, zijn toegenegenheid voor de vijanden zijns volks te sterk. Daar komt bij, dat hij de ijdele hoop koesterde, door beide partijen te voldoen, zijn gezag door beiden te doen erkennen; een ijdele hoop, want zijn tegenstrijdig gedrag had hem nu in Jezus en Justus twee heftige vijanden bezorgd, welker getal nog zou vermeerderd worden met den beroemden Johannes, Levi's zoon, hoofd van de volkspartij te Gischala ¹⁾. Deze Johannes, in de kleine stad Gischala van onbemiddelde ouders geboren, wist zich spoedig, niettegenstaande zijn geringe afkomst, door zijn uitnemende geestesgaven een beroemden naam te verwerven als geleerd Pharizaeër en mogt zich daardoor verheugen

¹⁾ Gischala moet gezocht worden in de puinhoopen van G'ish, noord-westelijk van Safed.

n het bezit van magtige vrienden te Jeruzalem ¹⁾. In het eerst was hij der nationale beweging niet toegedaan, want hij vermaande zijn medeburgers tot trouw aan de Romeinen. Toen echter zijn vaderstad door de omwonende heidensehe bevolking tot den grond toe was verwoest, werd zijn vaderlandsliefde, aangespoord door zucht naar wraak, opgewekt en van dat oogenblik af werd hij de meest hardnekkige en vermetele vijand der Romeinen en Heidenen; een vijand even geducht door de scherpste zijns zwaards als de scherpste zijns verstands, tevens de lieveling des volks, dat in hem, en wel teregt, de verpersoonlijking zijner zaak meende te zien. Onvolledig zou echter deze schets zijn, indien er niet werd bijgevoegd, dat hij in de hoogste mate eierzuchtig was, maar het was een edele eierzucht, geheel ondergeschikt aan de belangen des vaderlands. Zonder eenige kennis van wat later tusschen Josephus en Johannes voorviel, kunnen wij van te voren reeds vaststellen, dat er een hevig antagonisme tusschen deze twee ontstaan moest. Stellen wij ons voor een man uit het volk, die zich van een lage trede op den maatschappelijken ladder door eigen talent naar boven heeft weten te werken; het kan niet anders of diens gevoel van eigenwaarde moet, ook bij weinig aangeboren trots, sterk ontwikkeld zijn. Plaats zulk een man op een tooneel, waar hij zijn werkzaamheid ontwikkelen kan, laat b. v. een volk in hevige gisting zijn door ondergane onderdrukking, vereenigd met ontwaakte vrijheidszucht, en stel hem, begaafd en geliefd kind des volks, midden in de beweging — zal niet zijn trots ge-

¹⁾ L. 38.

krenkt zijn, wanneer nu tot leiding van die beweging een man gezonden wordt, gesproken niet uit het volk, maar uit den adel des lands, vreemd aan de inheemsche toestanden, welligt meer gezind de zaak te beschouwen, als ware de beweging in het leven geroepen tot verhooging van eigen eer en dus om zijnentwil, dan omgekeerd zich zelven geroepen te achten ten behoeve der zaak, — zal niet, ik herhaal 't, in dat geval de trots van dien man ten diepste gekrenkt zijn, dat aan zulk eenen, al is hij dan ook gezonden door de wettige overheid des lands, de voorkeur wordt gegeven boven hem, den voor de volkszaak met geestdrift bezielenden, begaafden en door het volk geliefden zoon des volks? In dien toestand bevond zich Johannes tegenover Josephus. Het was niet te dulden, dat aan een ander dan hem, wien de eenvoudige gang van zaken van zelf als 't ware daartoe aanwees, de landvoogdij van Galilaea was opgedragen. Men begrijpt, hoe moeilijk de toestand van Josephus in dezen was. Slechts op tweeërlei wijze ware de zaak in het reine te brengen geweest; namelijk, dat Josephus óf zulk een geestdrift voor de volkszaak, zulke bekwaamheid, zooveel ware groothed ten toon had gespreid, dat Johannes in hem zijn meester wel had *moeten* erkennen en in bewonderende onderwerping het hoofd had gebogen; óf dat hij, de voldoening van eigen eerezucht stellende beneden het heil van de zaak des vaderlands, met edele zelfverloochening aan Johannes een plaats naast zich had ingeruimd en alzoo, den ligt te krenken trots des volksleiders ontziende, zulk een bewijs van waardering geschonken had, dat Johannes in de gegeven omstandigheden zich geheel en al voldaan kon achten.

Maar voor beide handelingen was Josephus te klein! En zoo kon het niet anders of beide mannen moesten, werkzaam op hetzelfde gebied, vijandig tegenover elkander komen te staan.

Het hoofddoel, dat Josephus zich ook bij Gischala ter bereiking voorstelde, was het oppergezag in handen te krijgen. Daarvoor stond hem Johannes in den weg. Kon hij dezen zich tot een toegenegen aanhanger maken, de zaak was gewonnen. Door vriendelijke bejegening, meende hij, zou zulks het best bereikt worden en van daar, dat de eerste daden van Josephus tegenover Johannes van groote ingenomenheid getuigen. Dat deze poging bij Johannes schipbreuk moest lijden, is te begrijpen. Diens vooringenomenheid tegen Josephus was er niet op verminderd, nu 't hem uit het gebeurde te Sepphoris en Tiberias maar al te duidelijk gebleken was, dat niet door eenen Josephus een bijna wanhopige zaak zou zegevieren. Voorshands, meende hij moest echter een vriendelijk gelaat worden getoond en de tijdelijke toenadering van den landvoogd zooveel mogelijk benuttigd worden. Immers hoe meer hij zijn eigen magt in stilte kon vergrooten, des te krachtiger kon hij, wanneer het oogenblik gunstig was, openlijk tegen Josephus optreden. Is heden ten dage geld een der noodzakelijkste hulpmiddelen tot het bereiken van eenig staatkundig oogmerk, datzelfde verschijnsel deed zich ook in die tijden voor. Geld, ziedaar wat Johannes noodig had en dat hij door middel van Josephus zou zien te verkrijgen. Hij wendt zich daarom tot den landvoogd met verzoek om geld, ten einde, zooals hij voorgeeft, de (reeds herstelde!) muren van zijn vaderstad nog verder te versterken. Nu

bevond zich in de vlekken en dorpen van Opper-Galilaea een groote voorraad granen, afkomstig van de Romeinsche grondbelasting. Dit graan behoorde aan den Caesar, maar, opgebracht door de Joden, moest het dezen zeer geoorloofd voorkomen, bij uitgebroke vijandschap tusschen hen en den Caesar, dit goed als het hunne terug te nemen en ten nutte des vaderlands aan te wenden. Johannes vraagt verlof op dit graan beslag te leggen, 't weg te voeren en te verkoopen en Josephus stemt toe. Hij moge nu L. 13 beweren, dat hij zelf deze bode afsloeg, omdat hij het graan voor de Romeinen of voor zich zelf bewaren wilde (kwam dit ook soms op hetzelfde neêr?), maar dat zijne twee medgezellen ¹⁾, beiden omgekocht, buiten hem om verlof tot den verkoop gaven, dit heeft hij geschreven om de gevoeligheid van den Romein te ontzien en de beschuldiging van Justus te weêrleggen, als zou hij (Josephus) over dit graan, eigendom van den Romein, beschikt hebben ten behoeve van Johannes, den beruchten vijand des Romeins. J. Oorl. II: 21, 2 lezen wij, dat Johannes Josephus wist te overreden, hem den verderen opbouw van Gischala's muren toe te vertrouwen. Nu weten wij uit denzelfden paragraaf, dat Johannes aan geldgebrek leed. Stond dus Josephus hem den opbouw toe, dan is het toch duidelijk, dat hij hem tevens een middel aan de hand heeft moeten doen, om de daartoe benoodigde fondsen bijeen te zamelen.

Een tweede poging van Johannes, om aan geld te komen, gelukte insgelijks door de zucht van Jo-

¹⁾ L. 7.

sephus, om den volksleider tot vriend en aanhanger te verkrijgen. Volgens J. Oorl. II : 21, 2 was er in Syrië gebrek aan olie, in Galilaea daarentegen groote overvloed. Nu verzocht Johannes het recht, om aan de Joden in Syrië olie te mogen verkoopen, daarmede twee oogmerken voor hebbende, vooreerst de Joden uit de verlegenheid te redden, van zich door middel van heidensche kooplieden van olie te moeten voorzien en vervolgens, zich zelf geld te verschaffen. Volgens J. Oorl. II : 21, 2, staat Josephus hem zijn verzoek toe, al tracht hij ook L. 13 door een valsche voorstelling van de zaak het vermoeden van zich te werpen, als zou hij in gemeenschap met dien verbitterden vijand der Romeinen gehandeld hebben. Josephus, nog steeds in den waan verkeerende van door deze handgrepen Johannes op zijne zijde verkregen te hebben, werd echter spoedig tot het inzicht van beider ware verhouding gebracht. De stad Tiberias of liever het vlek Ammaus ¹⁾ onmiddellijk in de nabijheid der stad was beroemd om zijne warme baden. Johannes schrijft een brief aan den landvoogd met verzoek, hem te willen toestaan tot herstel zijner gezondheid van deze baden gebruik te maken. Deze, niets kwaads vermoedende, ziet daarin geen bezwaar en zendt zelfs bevel aan de overheid te Tiberias, hem met de noodige beleefdheid en eerbied te ontvangen en gastvrijheid te betoonen. Daar aangekomen, stelt Johannes zich in verbinding met Justus, zoon van Pistus en Jezus, zoon van Sapphias, en waarlijk hij behoefde niet veel woorden te gebruiken, om dezen over te halen het gezag van Josephus

¹⁾ Thans Hammâm. Ritter, *Erdkunde*, XV, 300 e. v.

mede te ondermijnen. Gelukkig echter voor den laatsten bleef Silas, die door hem tot stadhouder van Tiberias benoemd was, hem getrouw. Deze namelijk, toen hij bekend werd met de bedoelingen van Johannes, zendt spoedig hiervan bericht aan den landvoogd, die toen te Kana vertoefde. Met schrik zag Josephus, hoe al zijn pogingen, om door voorkomendheid en inschikkelijkheid Johannes te winnen, geheel mislukt waren. Snel handelen kon nog baten, wilde hij de stad voor zich behouden. Met 200 man gaat hij op weg, marcheert den ganschen nacht door en komt vroeg in den morgen in het gezigt van de stad. De Tibericensers, reeds door een bode van den aantogt des landvoogds verwittigd en voor oogenblikkelijke wraak bevreemd, gaan hem te gemoet en doen betuigingen van trouw en gehechtheid. Ook Johannes, die zich hier door Josephus overvleugeld zag, zond een zijner vertrouwden, om bij den landvoogd van wege zijnen meester zijn opwachting te maken. Ongesteldheid verhinderde hem in persoon zich van dien plicht te kwijten ¹⁾. In de stad aangekomen hield nu Josephus eene rede tot het verzamelde volk, hen vermanende, om zich te wachten voor de inblazingen van lieden, die niets anders dan eigen voordeel beoogden, met hen tot afval van hunnen wettigen landvoogd over te halen.

Terwijl hij nog sprak, kwam een zijner soldaten tot hem met de mededeeling, dat Johannes 't op zijn leven gemunt had en reeds soldaten tot dit plan

¹⁾ J. Oorl. II : 21, 6 komt mij aannemelijker voor dan L. 17, waar ons wordt meêgedeeld, dat Johannes in persoon gekomen zou zijn. Hij kon zich immers gemakkelijk wegens zijn reeds bekende ziekte verontschuldigen.

had afgezonden. Snel begaf hij zich naar de zee, sprong in een boot, liet zich van strand roeijen en besteeg daarop een schip, dat hem veilig te Tarichaea aan wal zette ¹⁾.

Johannes vertrok daarop naar Gischala. Bevreesd voor de gevolgen zond hij aan Josephus een schrijven, waarin hij zich van alle aandeel in het gebeurde vrijpleitte en van zijn goede gezindheid de plegtigste verzekering gaf. Josephus liet het daarbij, maar, hoewel schijnbaar de goede verstandhouding hersteld was, de oorzaak der vijandige verhouding was niet weggenomen.

Om dezen tijd schijnen twee groote heeren, onderdanen van Agrippa, uit het landschap Trachonitis ²⁾ met al hun have en goed tot Josephus gevlugt te zijn. Om wat reden zij des konings ongenade zich op den hals gehaald hadden, is ons niet bekend. De landvoogd ontving hen met gastvrijheid, zoo zelfs, dat hij, toen het volk er op aandrong, dat zij zich zouden laten besnijden en deelnemen aan de Joodsche godsdienstige plegtigheden, hen tegen het volk in bescherming nam. Wat mag de reden geweest zijn, dat hij zich in dezen tegen den wil des volks aankantte? Hij, die anders met zulk een gestrengen godsdienstijver scheen bezielde, — wij wijzen slechts op zijn ijveren tegen de afbeeldingen

¹⁾ L. 17, 18.

Tarichaea moet gezocht worden in de puinhoopen van het tegenwoordige Kerak.

²⁾ Trachonitis, het oostelijkste van de zes landschappen, waarin het Oost-Jordaanland verdeeld was. In het Oosten was het begrensd door de Syr. woestijn, in het N. door het gebied van Damascus, in het W. door dat van Auranitis (Hauran), in het Z. door het Asaldamos-gebergte. Het tegenwoordige el-Ledscha maakt er een hoofddeel van uit. Robinson, *Pal.*, III, 614 e. v.

van dieren op 's konings paleis te Tiberias, op zijn heftige aanklagt tegen Johannes, omdat deze niet in alles de voorschriften der spijswetten in acht nam ¹⁾ — spreekt nu de vrijzinnige woorden uit: ieder mensch moet de Godheid naar eigen vrije overtuiging dienen ²⁾. Zou hij met die woorden werkelijk zijn overtuiging uitgesproken hebben en zou deze de drijfveer zijner verdraagzaamheid geweest zijn ³⁾? — of kwam ook hier in het spel zijn eerezucht, die niet kon dulden, dat de tot hem, den landvoogd, gevlugte grooten van zijne magt tot bescherming een gering denkbeeld zouden opvatten; en zijn eigen belang, dat, bij de zeer vermoedelijke toekomstige verzoening met den koning, in het behoud van de vriendschap zijner twee aanzienlijke gasten een te schoone gelegenheid zich zag aangeboden, om in tijd van nood op een magtige voorspraak bij Agrippa te kunnen rekenen. Of er eenige grond bestond voor het vermoeden van het volk ⁴⁾, dat die twee grooten gekomen waren als vrienden der Romeinen, welligt, om den landvoogd te overreden, de zaak des volks voor die der Romeinen en des konings te verlaten, durf ik niet beslissen. Indien het zoo geweest is, behoeft 't ons nog te minder te bevreemden, dat Josephus hen met al zijn magt tegen het volk in bescherming nam. Hoe 't zij, hij was eindelijk gedwongen, wilde hij zijne beide voor-

¹⁾ J. Oorl. VII : 8, 1.

²⁾ L. 23.

³⁾ Dat Josephus ten minste niet altijd zoo vrijzinnig op dit punt dacht, bewijst voldoende J. Oudh. XIII : 11, 3, waar hij Aristobulus prijst, omdat hij de Itaraeërs gedwongen had, om wilden zij niet in ballingschap gezonden worden, zich te doen be-snijden en volgens de wet der Joden te leven.

⁴⁾ L. 31.

name gasten niet met geweld ter dood zien gebragt, hen in het geheim te doen ontvlugten. Spoedig daarop schonk de koning hun vergiffenis.

Volgens J. Oorl. II: 20, 4 was aan Josephus' gebied de sterke bergvesting Gamala, gelegen aan het meer Genesareth, toegevoegd, en het was van het hoogste belang, dat deze vesting, die tot het gebied van den koning behoorde, aan diens gezag ontrukkt werd. Vermoedelijk zag Josephus geen kans, om haar met geweld van wapenen onder zijn bestuur te brengen, mogelijk ook wilde hij den koning ontzien. Toen echter, volgens L. 37, een zekere Josephus zich aan het hoofd van de nationale beweging had geplaatst en de koningsgezinden door overtuiging of geweld tot zwijgen had gebragt, vervoegde deze zich tot den landvoogd met de bede, om een corps soldaten te zenden en bouwlieden ten einde de stad te versterken. Die aanvraag was niet te weigeren. Het kon Josephus ook niet onverschillig wezen, het gezag over deze stad metterdaad in handen te hebben, behalve ook, dat een weigering hem zekerlijk zeer kwalijk zou genomen zijn door de overheid te Jeruzalem en het Galilaesche volk. Toen echter Agrippa het verlies der stad vernomen had en den moord aan zijne getrouwen gepleegd, zond hij een leger ter herovering onder aanvoering van Aequicus Modius ¹⁾. Terwijl dit leger zich in de nabijheid van Gamala bevond, trachtten Romeinsche benden, onder bevel van Acbutius en Neapolitanus, de groote vlakte te beschermen, opdat de voorraadschuren, die aan koningin Berenice toebehoorden,

¹⁾ L. 24.

niet in handen van de opstandelingen zouden vallen. Het gebeurde met de twee edelen uit Trachonitis had Josephus min of meer zijn populariteit bij de Galilaeërs doen verliezen; door nu tegen dit leger van den koning en de Romeinsche troepen op te trekken, behartigde hij vooreerst de belangen zijner landvoogdij, en vervolgens kon hij, daar zijne groote magt hem kans op goeden uitslag aanbood, de genegenheid des volks herwinnen door het terugdrijven der soldaten en het in bezit nemen der bewuste korenmagazijnen. In § 24 van zijn Leven lezen wij dan ook, dat hij optrok en met goed gevolg de Romeinen uit het bergachtig Galilaea teruggedreef ¹⁾.

Wie tot hiertoe met onpartijdig oog het gedrag en de handelingen van Josephus heeft nagegaan, kan, dunkt mij, wel niet meer twijfelen, of ik had regt, toen ik hem beschuldigde van weinig overgegevenheid aan de zaak zijns vaderlands. Eerzuchtig had hij zijn betrekking lief, niet, omdat zij hem in de gelegenheid stelde op krachtige wijze de zaak der vrijheid te behartigen, maar omdat zij hem zóó hoog plaatste, dat niemand zich nevens hem stellen kon. Wie zich tegen dat gezag verzetteden, omdat zij óf aan zijn bekwaamheid óf aan zijn getrouwheid twijfelden, hij beschouwde ze als zijn bitterste vijanden, getuige een Justus van Tiberias, maar vooral een Johannes van Gischala. En hadden zij geen regt tot twijfelen?

¹⁾ Volgens J. Oorl. IV : 1, 2 zou Gamala 7 maanden lang door Agrippa belegerd zijn. Dit kan wel niet anders slaan dan op de belegering door Aequiculus Modius. Wat mag de reden geweest zijn, dat Jos. niet krachtdadiger handelde tegenover dezen veldheer? Hetzelfde systeem van geven en nemen, dat hij steeds tot behoud van beider toegenegenheid tegenover beide partijen in acht nam.

Al liet het volk zich door hem begoochelen, als hij in hartstogtelijk welsprekende taal tot hen sprak, zijn welsprekendheid en vriendelijk gedrag waren niet in staat de oogen hunner aanvoerders aldus te verblinden, dat die in hem niet zouden zien den man, die, waar het gold de handhaving van zijn gezag tegenover zijne landgenooten, snelheid van handelen met kloekheid van geest wist te verbinden, maar die, wanneer hij tegenover den koning of de Romeinen handelend moest optreden, niet dan met weêrzin, waar de omstandigheden hem dwongen, de pligten vervulde, die hem tegenover de vijanden zijns vaderlands betaamde. Kon het wel anders, dan dat het den echten ijveraar en patriot een grievende smart moest zijn, een post van zóóveel gewigt in zóó trouweloze handen te zien? Johannes van Gischala zocht dan ook op alle wijzen den ondergang van Josephus te bewerken; en al kon hij het zich niet ontveinzen, dat onder de bedrijven de krachten des volks werden uitgeput en de tijd, zoo noodig om het land in krachtigen staat van tegenweer te brengen, ongebruikt voorbij ging, het was nu eenmaal niet anders; beter dan nog te vallen onder het zwaard van den vijand dan door verraad van den landgenoot!

Tot nu toe was het niet gelukt Josephus bij het volk in verdenking van verraad te brengen; de zaak van de edelen uit Trachonitis was uitgewischt door het verjagen van de Romeinsche soldaten, en men verbeidde met bespiedend oog een daad van den landvoogd, die zóó helder zijne trouweloosheid in het licht zou stellen, dat ook het volk niet langer weigeren zou kunnen hem de gehoorzaamheid op te zeggen.

Die daad bleef niet lang uit. Eenige jongelieden

uit het dorp Dabaritta ¹⁾, behoorende bij het observatiecorps van de groote vlakte, hadden de vrouw van den koninklijken stadhouder Ptolemaïs overvallen en van al haar kostbaarheden beroofd ²⁾. Zij bragten al den buit bij Josephus, die zich toen te Tarichaea bevond. Zonder eenigen twijfel hadden de soldaten regt op een gedeelte van den buit. Het goed was ontnomen aan de vrouw van den stadhouder des konings en bestond zeker ook voor een groot deel uit bijzonder eigendom van den koning, van den koning, die, als vriend der Romeinen, een plaats had ingenomen onder de vijanden zijns volks. Josephus was echter van een andere meening. Hij nam de kostbaarheden in bezit en zond de soldaten heen met de boodschap, dat de buit moest bewaard worden voor de versterking van Jeruzalem's muren ³⁾. Dit

¹⁾ Dabaritta, gelegen in de groote vlakte op de zuidelijke grenzen van Galilaea, waarschijnlijk het tegenwoordige Debarija. Ritter, *Erdk.*, XV. 396.

²⁾ L. 26, J. Oorl. II : 21, 3 wordt gesproken van den stadhouder zelf, niet van diens vrouw.

³⁾ J. Oorl. II : 21, 3 wordt deze zaak met eenige kleine wijzigingen meêgedeeld. Ik zou op dit verschil, als te onbeduidend op zich zelf, niet gewezen hebben, indien het niet een sterk sprekend bewijs aanvoerde voor de gegrondheid van de boven door mij gegeven beschouwing omtrent zijn Leven. Volgens L. 26 zou Jos. den soldaten gezegd hebben: de buit moet bewaard worden voor de versterking van Jeruzalem's muren en zou hij dus zijn gezindheid jegens den koning hebben verborgen, wat hem ook dringend door de voorzigtigheid zal voorgeschreven zijn. Volgens J. Oorl. II : 21, 3 daarentegen zou hij den soldaten hun gewelddadig gedrag tegen de dienaren des konings hebben verweten en dus openhartig voor zijne vriendschap omtrent dezen zijn uitgekomen. Nu is het duidelijk, dat hij dit slechts daarom aldus heeft geschreven, om te bewijzen, dat hij reeds in dien tijd openlijk voor zijne gevoelens uitkwam. Justus bewijst de onwaarheid hiervan en van daar het gewijzigde verhaal in zijn Leven.

was echter slechts een voorwendsel. Immers, nadat de soldaten vertrokken waren, ontbiedt hij twee van de aanzienlijkste van Tarichaea's burgers, die bekend stonden als getrouwe aanhangers des konings, en geeft hun de geroofde goederen in bewaring. Hij bedreigt ze met den dood, indien ze ook slechts met één woord van deze zaak melding maken. Deze bedreiging zelve toont, dat hij zich bewust was van zijn verraderlijk gedrag ¹⁾. Waarom toch, indien de wet werkelijk, wat hij L. 26 als verontschuldiging aanvoert, zelfs verbiedt de berooving des vijands, dit wetsvoorschrift den soldaten niet voorgehouden? Of zou men hem welligt hebben tegengeworpen, dat hij zelf toch ook niet afkeerig was geweest, om zich een deel toe te eigenen van den buit, den Syriërs ontnomen ²⁾. De soldaten, woedend van zich aldus in hunne verwachting teleurgesteld te zien, verspreidden zich in de omliggende dorpen en steden en bragten overal het volk in beroering door de beschuldiging, dat Josephus het land aan de Romeinen verkocht had. Het wantrouwen, kort te voren

¹⁾ Ewald zegt van dit feit (*Gesch. d. Volk. Isr.*, B. 6. s. 656. Note) „Dasz Josephus schon damals wirklich an verrath gegen sein volk und übergang zu den Römern gedacht habe, lässt sich durch keinerlei zeichen erkennen.“ Jos. schijnt er anders over gedacht te hebben, ten minste hij was bevreesd, dat men hem, indien zijn handeling bekend mogt worden, van verraad mogt beschuldigen. Waarom legt hij anders op doodstraffe aan de twee aanzienlijken van Tarichaea het stilzwijgen over deze zaak op? Ongewijfeld pleegde Jos. verraad door den buit aan Agrippa te willen weêrgeven. Ewald vergeet, dat Jos. zelf, J. Oorl. II: 21, 3, den koning in zijne verdediging tegen het volk, hunnen (en dus ook zijnen) *vijand* noemt; ik geef echter toe, dat hij nog niet bepaald dacht aan overgang tot de Romeinen en zulks allcen, omdat voor 't oogenblik zijn leven nog niet in gevaar was.

²⁾ L. 15.

gestild, brak met vernieuwde kracht onder het volk uit. Snel verzamelde zich eene geweldige volksmenigte. Ook de Tarichaeërs sluiten zich aan en halen zelfs zijne soldaten en lijfwachten tot den afval over. Den volgenden morgen begeven zich allen naar de renbaan van Tarichaea en geven met Joodsche luidruchtigheid uittocht aan hunne woede. Kreten als „straf den verrader!” „verbrand den verrader!” doorkruisen de lucht. Met gretigheid was dit voorval als middel aangegrepen door Johannes van Gischala en Jezus, zoon van Sapphias, om hunne plannen tot den val van Josephus tot uitvoering te brengen. Beiden trachtten de woede des volks tot zulk een hoogte op te voeren, dat slechts de dood van den verrader bevredigen kon. Met de wet van Mozes in de hand begeeft zich Justus midden onder de menigte, beschuldigt Josephus op hartstogtelijke wijze van een verrader der wet geworden te zijn en vraagt, met beroep op het volk, gerechte straf voor deze euveldaad¹⁾. Onder luide kreten van bijval gaat hij daarop met eenige soldaten naar het huis van den landvoogd en hoogst vermoedelijk zou hij dezen met geweld van het leven hebben beroofd, indien niet Josephus, nog tijdig gewaarschuwd, reeds zijn woning verlaten had.

Wanneer wij nu J. Oorl. II : 21, 3, 4 en 5; L. 28, 29, 30 lezen: hoe hij zich uit dezen gevaarlijken toestand redde; hoe hij met gescheurde kleederen zich midden onder de menigte begaf; hoe hij dadelijk verdeeldheid deed ontstaan door het slimme verzinsel, dat hij den buit had bewaard om Tarichaea's muren te versterken, en daarna die van Tiberias bevredigde,

²⁾ L. 28.

door ook hun de versterking hunner stad toe te zeggen; hoe hij, toen later zijn huis nog door twee duizend soldaten belegerd werd, ook dezen door zijn doortastend handelen deed vlugten; dan moeten wij bij de groote geestkracht, behendigheid en tact, dien wij hem in deze zaak zien ontwikkelen, het des te meer bejammeren, dat hij al deze gaven, vereenigd met een merkwaardige geschiktheid om het gemoed der volksmenigte te bewerken, slechts heeft aangewend tot zijn eigen belang, in plaats van ze te doen strekken ten dienste der vrijheid.

Zoo was dan wederom deze poging van Johannes en de zijnen, om Josephus te doen vallen, mislukt. Al hun moeite was tot nu toe vruchteloos geweest, omdat zij niet opgewassen waren tegen zijn behendigheid, die hem in de gevaarlijkste toestanden een uitweg vinden deed, waar zij dachten, dat die ondenkbaar was. Zij waren geen schrede vooruitgekomen, behalve in dit ééne, dat hunne overtuiging, dat Josephus niet overeenkomstig zijn pligt handelde, proselyten gemaakt had. Er was een onbestemde vrees bij velen voor verraad van zijn kant. En moest het niet in het oog vallen, dat, waar Johannes er steeds op uit was de Romeinsche troepen, die reeds plunderende en roovende rondtrokken, met geweld van wapenen terug te drijven, Josephus daarentegen zich in dit opzigt volstrekt werkeloos betoonde? Dit alles kon niet anders dan schadelijk werken op de eensgezindheid des volks. De verdeeldheid nam zichtbaar toe; en zoo weinig vertrouwen had men op de leiding der zaken, dat de stad Tiberias liever zich vrijwillig weder aan den koning wilde onderwerpen en alzoo de straf voor den opstand ontgaan, dan nog langer de zaak der vrijheid te die-

nen met zoo weinig goede hoop voor de toekomst. Schriftelijk verzochten dan ook de inwoners den koning, hun eene bezetting toe te zenden ¹⁾, en slechts door een krijgslust mogt het den landvoogd gelukken, de stad voor zich te behouden. Hadden zoo de inwoners van Tiberias bij Agrippa hun toevlugt gezocht, anderen sloten zich bij Johannes aan. Diens aanhang nam steeds toe; onder anderen viel de stad Gabara of Gabaroth van Josephus af en koos zijn zijde ²⁾.

Zóó stonden de zaken, toen Johannes met de zijnen besloot ter bereiking van hun doel een anderen weg in te slaan. Onder degenen, die van grooten invloed te Jeruzalem waren, bevond zich Simon, de zoon van den beroemden Gamaliël. Dezen mogt Johannes onder zijne vrienden tellen ³⁾. Onder aanvoering van zijnen broeder zendt de volksleider nu een gezantschap tot Simon, opdat door diens invloed de Hooge Raad mogt besluiten, aan Josephus het oppergezag te ontnemen ⁴⁾. De beschuldiging kwam hierop neêr: Josephus zoekt niet het land in goeden staat van tegenweer te brengen, bestrijdt niet de Romeinen, niet den koning, maar zijn eenig streven is, zoo despotisch mogelijk over de hem toevertrouwde landstreek te heerschen. De Hooge Raad liet zich door den invloed van Simon, die welligt reeds van den beginne af den plotselijken ommekeer van Josephus' politieke geloofsbelijdenis had gewantrouwd, overreden, een gezantschap van

¹⁾ J. Oorl. II : 21, 8—10; L. 32—35.

²⁾ L. 25.

³⁾ L. 38.

⁴⁾ J. Oorl. II : 21, 7.

vier voorname mannen onder sterke bedekking naar Galilaea af te vaardigen ¹⁾, ten einde de klagten, tegen Josephus ingebracht, te onderzoeken en hem ter verantwoording te roepen. Mogt hij vrijwillig de wapenen nederleggen, men had hem dan levend naar Jeruzalem op te zenden, bij tegenweer moest men niet terugdeinzen voor het ergste, het stond dan ieder vrij, hem als vijand des vaderlands ter dood te brengen ²⁾. Aan Johannes werd verder de last opgedragen, zich tot den krijg tegen Josephus voor te bereiden en aan de steden Sepphoris, Gabara en Tiberias bevel gegeven, met de noodige troepen den nieuwen veldheer te ondersteunen. Men behoeft zich niet te verwonderen over de gestrengte besluiten door den Hoogen Raad ten opzichte van Josephus genomen. Zeker was het gematigd element nog voor een groot deel in dien raad vertegenwoordigd, maar, nu eenmaal de zaken zoover waren gekomen, was het zaak door een goede versterking van Galilaea en daardoor mogelijken, langeren tegenstand tegen het geweld der Romeinsche wapenen, Judaea en bovenal de geliefde hoofdstad vrij te houden van de jammeren des oorlogs.

Gelukkig voor Josephus werd hij van dit alles onderrigt door zijnen te Jeruzalem wonenden ouden vader en was hij alzoo in de gelegenheid, zijne maatregelen te nemen. Het eerste, wat hij deed, was met een leger op te trekken naar het vlek Chabolo ³⁾, digt aan de grenzen bij Ptolemaïs, om den schijn aan

¹⁾ L. 39.

²⁾ L. 40.

³⁾ Het oude Kabûl, thans wedergevonden.

te nemen, als zou hij den Romeinschen hoofdman Placidus, die bij Ptolemaïs met twee cohorten voetvolk en een escadron ruitery een versterkte legerplaats had opgeslagen, slag leveren ¹⁾. Door deze daad trachtte hij ten minste de beschuldiging af te weren van verholen vriendschap met de Romeinen. Immers nu toonde hij 't met de daad, dat hij ze als vijanden beschouwde. Intusschen verzuimde hij niet zooveel mogelijk het volk ten platten lande gunstig voor zich te stemmen. Vermoedelijk stortte hij hun de vrees in, dat zij, mogt Johannes aan het bestuur komen, geen oogenblik van hunne bezittingen zeker zouden zijn voor de roofzuchtige omzwervende soldaten. Alle mogelijke middelen stelde hij in 't werk, om overal het wantrouwen weg te nemen; zijn welsprekende taal, zijn vriendelijk gedrag werd in herinnering gebracht en tegelijk Johannes voorgesteld als een, wiens hoogste streven was, met despotisch gezag over hunne personen en goederen te heerschen. Dit had ten gevolge, dat, toen eindelijk het gezantschap in Galilaea aankwam, slechts vier steden, Gamala, Tiberias, Gabara en Gischala, zonder aarzelen zich aan de zijde van Johannes schaarden. Sepphoris koos slechts zijn partij, om daardoor het wantrouwen af te weren, als bleef het nog altijd den Romeinen getrouw ²⁾. De gezanten namen hunnen togt over Japha ³⁾, Sepphoris en Asochis naar Gabara. Nergens vonden zij echter bij het volk genoegzame ondersteuning; integendeel, het gebeurde zelfs bij Gabara, dat zij in gevaar kwa-

¹⁾ L. 43.

²⁾ L. 45.

³⁾ Japha, een weinig ten zuiden van Nazareth weêrgevonden.

men van door het volk gewelddadig mishandeld te worden ¹⁾. Middelerwijl zond Josephus van zijn kant een gezantschap van honderd Galilaeërs onder eene bedekking van vijf honderd soldaten naar Jeruzalem, om de aanklagt van Johannes te ontzenuwen. Dit gezantschap moest zich echter niet bij den Hoogen Raad, maar bij de volksvergadering vervoegen. Immers hij rekende op den naijver, die er tusschen deze twee ligchamen bestond. Benoemd door de volksvergadering en nu veroordeeld door den Hoogen Raad, was hij bijna verzekerd, dat aan zijn gezantschap door de volksvergadering, gestreeld door deze daad als magtserkenning van den kant des landvoogds, al ware het slechts om een bewijs te leveren, dat zij de magt en den wil had van het tijdelijk verkregen gezag gebruik te maken ook in tegenspraak met den Hoogen Raad, een goedgunstig oor zou worden geleend.

Terwijl nu Josephus' gezantschap op weg was, begaven zich de afgezanten van den Hoogen Raad van Gabara naar Tiberias. Jezus, zoon van Sapphias, zoo als wij weten, de eerste overheidspersoon der stad, had hun een goede ontvangst beloofd ²⁾. Josephus trok daarentegen naar het hem trouw gebleven Tarichaea, om van daar uit een waakzaam oog op hunne handelingen te houden.

Van paragraaf 54 tot 59 van zijn Leven worden ons nu verschillende pogingen verhaald van Jezus, Justus en Johannes om Josephus magtig te worden; steeds ontkomt hij het gevaar. Als daarop Josephus' gezant-

¹⁾ L. 51.

²⁾ L. 53.

schap ¹⁾ van Jeruzalem terugkeerde met het voor hem heugelijke bevel, om zijn ambt te blijven bekleeden, voor de afgezanten daarentegen, om naar Jeruzalem terug te keeren, beraadden zich Johannes en de raadsbesturen van Tiberias en Gabara, om nog een laatste poging te wagen tot den val van den landvoogd. Twee van de gezanten zullen naar Jeruzalem vertrekken, om op nieuw den landvoogd aan te klagen; de twee anderen daarentegen te Tiberias blijven ²⁾. Ondertusschen zal die plaats versterkt worden en Johannes een goed uitgerust corps soldaten leveren tegen een mogelijken aanval van Josephus. Ook deze plannen werden verijdeld. De twee gezanten werden opgevangen, Johannes viel zelfs in handen van Josephus' soldaten; en toen het eindelijk tot een gevecht kwam tusschen Josephus, bijgestaan door die van Tarachaea en de Tiberiensers, werd der laatste stad na een heet gevecht stormenderhand ingenomen. Wat de gezanten betreft, zij zagen, dat zij verloren spel speelden; geheel in de magt van Josephus mogten zij nog dankbaar zijn, dat zij, van reisgeld voorzien, ongedeerd naar Jeruzalem op reis konden gaan ³⁾. Het gevolg van dit alles was, dat de meeste aanhangers van Johannes door vrees gedreven zich weder bij Josephus voegden. Johannes, die weder door den landvoogd op vrije voeten gesteld was, kon zich geheel geslagen achten; met 1500 soldaten, die hem trouw gebleven waren, keerde hij naar zijn vaderstad Gischala terug.

¹⁾ L. 60.

²⁾ L. 61.

³⁾ L. 64.

De stad Sepphoris, die zich aan Johannes had aangesloten, zond, nu de zaken zoo slecht begonnen te staan voor des landvoogds tegenstanders, een dringend gezantschap aan Cestius Gallus, om toch een bezetting te zenden. Cestius beloofde aan het verzoek te zullen voldoen. Josephus kon nu niet anders dan de stad aantasten. Vóór de komst der Romeinen liet hij haar dus bestormen, met dat gevolg, dat Sepphoris viel en der plundering werd prijs gegeven. Niets zou gespaard gebleven zijn, indien niet Josephus, door het gerucht uit te strooijen van de aankomst der Romeinen, zijne soldaten tot den aftogt genoopt had ¹⁾.

Niettegenstaande al dien voorspoed was het vertrouwen op de toekomst zóó geschokt, dat Tiberias op nieuw een poging waagde, om zich met den koning te verzoenen, al was het dan ook met de kans, van op nieuw met geweld van wapenen door Josephus onderworpen te worden. De inwoners zonden dan een schrijven aan den koning met de vernieuwde bede, om hunne stad in bezit te nemen. De koning zendt daarop een zijner kamerheeren, Crispus, met schriftelijk antwoord. Ongelukkig werd deze bode door de Galilaeërs opgevangen. Die vangst behaagde echter in 't geheel niet aan Josephus; immers, waar het den koning gold, sloot hij liever de oogen. Toen dan het volk zich in menigte tot hem begaf ²⁾, om van hem vergunning te erlangen, Tiberias wegens de herhaalde openbare trouweloosheid te verwoesten, nam hij zijn onwederstaan-

¹⁾ L. 67.

²⁾ L. 68.

bare overredingskracht te baat, om het volk van dit voornemen af te brengen ¹⁾. Den koning, meende hij verder, kon 't niet anders dan aangenaam wezen, zijn kamerheer ongedeerd terug te bekomen; hij liet daarom Crispus ontvlugten, na de belofte te hebben afgelegd, van hem niet te zullen vervolgen. Wij hebben reeds te veel bewijzen gehad van de gansch bijzondere genegenheid door Josephus gekoesterd jegens koning Agrippa, dan dat we ons nog zeer over deze handelwijs zouden verwonderen.

In dezen tijd ging Justus van Tiberias tot den koning over. Josephus geeft als reden op ²⁾, dat vrees voor zijn leven hem er toe gebragt heeft. Met een aanvoerder, wiens gezindheid ten zijnen opzichte hij maar al teregt wantrouwde, boezemde de toekomst weinig hoop aan Justus in. Al zijn pogingen, om Johannes in de plaats van Josephus aan het hoofd der zaken gesteld te zien, waren mislukt. Was het gelukken daarvan volgens hem de eenige kans op welslagen geweest in den grooten strijd tegen de Romeinen, men begrijpt dan, dat hem nu de zaak hopeeloos toescheen. En wat zijn bijzonder belang betreft, in geval Josephus zegevierde over de Romeinen, kon hij zich zijn lot wel voorstellen, daar hij dan geheel aan de willekeur van zijnen doodelijken vijand zou overgelaten zijn. Dit was het ééne, bijna ondenkbare geval. Werd daarentegen Josephus geslagen of liep hij tot den vijand over en ging dus Galilaea verloren, geen beter lot stond hem dan te wachten, hem, den doodelijken vijand der Romeinen en des ko-

¹⁾ L. 69.

²⁾ L. 70.

nings. Beter was het dan nog zich over te geven, nu de overgave nog op prijs gesteld zou worden. Geenszins wil ik Justus verontschuldigen; zijn overgaaf was een verraad gepleegd aan de zaak, die hij tot hiertoe met alle krachten van geest en ligchaam gediend had, maar toch is niet uit het oog te verliezen, dat de omstandigheden hadden zamengewerkt, hem in zulk een moeilijken toestand te brengen, dat wel krachtiger geesten dan hij deze overgave als laatste toevlugt zouden gekozen hebben.

Ziedaar de gevolgen van de dubbelzinnige rol door Josephus gespeeld. Het wantrouwen, dat hij gezaaid had, door nu eens tegen den koning te strijden, dan weder de meest onwedersprekelijke bewijzen te leveren van zijn streven naar diens vriendschap; door steeds den Romein te ontzien; door steeds te toonen, dat het zijn eerste en voornaamste streven was de hooge betrekking, die hij bekleedde, als middel te gebruiken, om zijner eierzucht te voldoen; dat wantrouwen bracht nu de wrange vrucht voort, van aan de zaak des vaderlands een man te ontrooven, die anders al zijn krachten ten dienste daarvan ten offer zou hebben gebragt.

Intusschen verzochten de Sepphoriten nu met vernieuwden aandrang aan Cestius Gallus, om toch een leger te zenden, ten einde hunne stad in bezit te nemen en, zoo noodig, vijandige aanvallen af te slaan. Eindelijk werd aan hun verzoek voldaan. Cestius zond een toereikend sterk leger, dat dan ook de stad in bezit nam.

Dadelijk beproeft nu Josephus, na hiervan verwittigd te zijn, Sepphoris weder onder zijn gezag te brengen. Vruchteloos werd een storm gewaagd, zelfs

een nachtelijke beklimming der muren mogt niet baten ¹⁾; integendeel zijne soldaten werden door de Romeinsche ruitery, na een gevecht in het open veld, met kracht teruggeworpen. Daar kwam bij, dat een koninklijk leger, onder aanvoering van zekeren Sulla, van het oosten uit Galilaea trachtte binnen te dringen. Een sterke legerplaats werd door de Galilacërs opgeslagen in de nabijheid van Julias, een plaatsje gelegen aan de noordwestelijke punt van het meer Genesareth. Met dezen Sulla bragt Josephus 't niet verder dan tot eenige schermutselingen ²⁾. Hij moent echter, dat de vijand door zijne troepen zou verslagen zijn, indien niet een val van zijn paard hem een wond had toegebracht, die hem verhinderde in persoon zijne soldaten aan te voeren. Door dit ongeval was hij verplicht zich te laten vervoeren naar Kepharnôme (Capernaum) ³⁾. Na aldaar een dag vertoefd te hebben, werd hij overgebracht naar Tarichaea.

Terwijl nu dit alles in Galilaea voorviel en Josephus omstreeks zes maanden de teugels van het bewind gevoerd had, was in Ptolemaïs ⁴⁾ de Romeinsche veldheer aangekomen, die het beleid van den oorlog tegen de Joden op zich zou nemen. Toen het bericht van den opstand Nero ter oore kwam, bevond hij zich juist in Achaja, onder anderen ook vergezeld van den zeven en vijftigjarigen, in den oorlog vergrijsden generaal Flavius Vespasianus. Niettegenstaande deze toen in ongenade was, omdat hij zich

¹⁾ L. 71.

²⁾ L. 72.

³⁾ Zie over Capernaum Ritter, *Erdkunde*, XV, s. 336. e. v.

⁴⁾ Heden Acco (St. Jean d'Acre).

veroorloofd had bij de langdurige tooneelvoorstellingen, waarin de keizer de hoofdrol vervulde, toe te geven aan een onbedwingbaren slaaplust ¹⁾, werd hij toch door den keizer wegens zijne talenten en omdat hij overigens door dezen niet verdacht werd, van te zullen dingen naar de opperheerschappij ²⁾, tot bevelhebber verkozen. Opdat echter niet te groote magt op één hoofd vereenigd zou zijn, werd van Judaea en Syrië twee gouvernementen gevormd, waarvan het eerste aan Vespasianus, het laatste aan Lic. Mucianus, als opvolger van den overleden Cestius Gallus, werd toevertrouwd. Toen Vespasianus nu den veldheersstaf had aanvaard, zond hij zijn zoon Titus naar Alexandrië in Egypte, om het vijfde en tiende legioen te halen; hij zelf trok door Klein-Azië naar Antiochië, van daar naar Tyrus en verder naar Ptolemaïs. Het leger, dat zich om deze stad verzamelde, was, nadat Titus zich met de twee legioenen bij zijn vader had gevoegd, vereenigd met de hulp-troepen van Antiochus, koning van Comagena, Schemus, koning van den Libanon, Agrippa en den koning der Arabieren, 60,000 man sterk, behalve den legeretros. Vespasianus opende den oorlog met den kommandant van Ptolemaïs, Placidus, met 6000 man voetvolk en 1000 ruiters ter bezetting van Sepphoris op weg te zenden. Zoo als men weet, had reeds Cestius gezorgd, door het zenden eener bezetting de stad weder in de magt der Romeinen te brengen. Toen nu Placidus aankwam, legerde hij

¹⁾ Tacit. Annal. lib. XVI : 5. Suet. in Vespas. 4.

²⁾ Ipse (Vespasianus) potissimum delectus est, et ut industriae expertae, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis ac nominis. Suet. t. a. p., 4.

het voetvolk in de stad en de ruiters buiten op het veld. Het bleek thans, hoe weinig militair beleid Josephus had ten toon gespreid, door Sepphoris bijna zonder slag of stoot in handen der Romeinen te laten vallen; zonder slag of stoot, want mogt die nachtelijke beklimming der muren, waarbij slechts één der zijnen het leven liet en de aftogt ondernomen werd wegens ongenoegzame plaatselijke kennis ¹⁾, — ongenoegzame plaatselijke kennis van een der hoofdpunten van verdediging! — hem voldoende geweest zijn, waar het Sepphoris gold? De gevolgen bleven niet achter; wijd en zijd werd het land overhoerd, alle weerbare man- schap werd gedood en de niet weerbare in de gevangenis geworpen.

Gedurende de drie eerste maanden van het jaar 67 bleef Vespasianus te Ptolemaïs vertoeven, om al die voorbereidende maatregelen te nemen, welke hem noodzakelijk toeschenen. Het krijgsplan, dat hij zich voorstelde te zullen volgen, was een ander dan Cestius met zoo ongelukkigen afloop beproefd had. Deze was namelijk, zoo als wij weten, regelrogt op Jeruzalem aangetrokken, met het voor- nemen, om, na bezit genomen te hebben van de hoofdstad, van daaruit de provinciën te onderwerpen. Vespasianus koos een geheel tegenovergesteld plan. Hij wilde eerst de provinciën onderwerpen, om zoo- doende Jeruzalem te isoleren en in den strijd alleen aan eigen hulpmiddelen over te laten.

Nadat dan de drie eerste maanden van het jaar ver- loopen waren, verliet Vespasianus met zijn geheele leger Ptolemaïs en trok Galilaea binnen. Weldra

¹⁾ L. 71.

zouden nu de Romeinsche legioenen slaags moeten geraken met het sterke leger van Josephus, sterk, daar het, 100,000 man groot, 60,000 zwaar gewapenden onder zijne geleedren telde. Josephus had dicht bij de stad Garis, eene halve mijl van Sepphoris verwijderd ¹⁾, eene legerplaats opgeslagen en was van plan daar den vijand af te wachten. Naauwelijks was echter het berigt tot het leger doorgedrongen, dat de Romeinen werkelijk in aantogt waren, of het vlugtte, nog zonder met den vijand handgemeen geworden te zijn, naar alle zijden uiteen ²⁾. Josephus zelf besloot daarop, daar hij zich met de hem getrouw geblevenen te zwak gevoelde, om den Romein weêrstand te bieden, *zoover als mogelijk was* ³⁾ het gevaar te vermijden en vlugtte daarom naar Tiberias.

Een oogenblik moeten wij bij dit feit stilstaan, namelijk het uiteenvlugten van zijn leger. Dat leger bestond volgens J. Oorl. II : 20, 6 uit 100,000 man, waaronder 60,000 zwaargewapenden. Welke gedachten doet die vlugt in ons opkomen? Deze: dat Josephus òf op groote schaal heeft overdreven, toen hij de getalsterkte van zijn leger bepaalde, òf zoo weinig vertrouwen zijnen soldaten inboezemde omtrent zijn talent als veldheer of zijn trouw aan de zaak der vrijheid, dat zij hun leven dan nog te lief hadden, om het door ombekwaamheid of verraad te verliezen. Ik geloof, dat wij beide zaken te vereenigen hebben, dat Josephus èn de getalsterkte heeft overdreven èn geen vertrouwen aan de zijnen inboezemde.

¹⁾ L. 71.

²⁾ J. Oorl. III : 6, 3.

³⁾ τότε δὲ ὡς πορρωτάτω χωρίζεσθαι τῶν κινδύνων ἔκρινεν.
J. Oorl. III : 6, 3.

En waarlijk dit wantrouwen kan geen verwondering baren; het gebeurde met Sepphoris had hun maar al te duidelijk geleerd, dat voorzigtig beleid en dapperheid, hetzij dan uit opzet of uit werkelijk gemis, niet in groote mate bij den landvoogd gevonden werd, wanneer er tegen de Romeinen moest gestreden worden.

Dat dit uiteenvlugten van zijn leger aan Josephus een vreeselijken slag toebragt, kunnen wij begrijpen. Al had hij in den loop van zijn bestuur niet nagelaten, waar hij slechts kon, den Romein zijne vriendelijke gezindheid te doen kennen, en al had hij weinig hoop en geen geloof ooit gehad, van met goed gevolg tegen de Romeinen te kunnen worstelen, toch greefde 't hem, hem den eerzuchtige, tegenover de Romeinen te moeten verschijnen als de van zijn leger verlaten en dus onbeduidende veldheer; en al deed het denkbeeld van eindelijke overgaaf aan den Romein al meer en meer duidelijk zich aan zijn geest voor, zóó zelfs, dat hij, te Tiberias aangekomen, zijn gedachten niet verzwijgen kon en zijn pligt als veldheer en landvoogd zóó geheel vergat, dat hij de inwoners met angst en vertwijfeling vervulde door zijn ontmoedigende voorstelling van het wanhopig opzet om tegen de Romeinen te strijden; toch moest, wilde hij geen onkruid oogsten, waar hij meende vruchtbaar graan gezaaid te hebben ten opzichte van zijn eigen belang, de strijd voortgezet, en ook de overtuiging van zijnen vasten wil tot voortzetting, indien het volk zulks wilde, bij iedereen, en zoo ook door geruchte bij den Romein, bij vernieuwing bevestigd worden. Hij voegt daarom bij zijn ontmoedigende woorden en de uiting van de door hem gekoesterde hoop op goede ontvangst, wat zijn persoon betreft, bij de Romeinen, de plegtigste

en heiligste verzekering van zijn trouw aan de eenmaal door hem vrijwillig gekozen zaak. Hij zegt ¹⁾: „Liever zou ik duizend dooden sterven, dan door verraad aan mijn vaderland en bezoddeling van de mij toevertrouwde veldheerswaardigheid mijn geluk bij hen te maken, tot wier bestrijding ik gezonden ben.” Dat hij zóó stellig zijn geloof uitsprak aan de goede ontvangst, die hem bij overgang van den Romein zou te beurt vallen, dit vond minder zijnen grond in het wezenlijk bestaan van dit geloof, al had hij ook goede hoop, dan in zijn streven, om bij zijne landgenooten den roem der zelfopofferende pligtsbetrachting te behalen. Zoo zeldzaam was hem het genot daarvan aangeboden, het is te vergeven, dat hij, waar hij kans tot genieten vond, die haastig aangreep. Had hij zoo de Tiberiensers omtrent zijn eigene voornemens gerust gesteld, ditzelfde doel moest hij trachten te bereiken bij de overheid te Jeruzalem. Zag hij nu reeds, wanneer het nog zoo diep in zijn binnenst schuilend plan van overgang tot werkelijkheid zou gekomen zijn, in verbeelding de hand zijns volks, als tot vervloeking over hem den verrader uitgestrekt? — en schreef hij daarom aan de overheid te Jeruzalem, dat men, als een vergelijk met den vijand moest getroffen worden, hem onmiddellijk hiervan verwittigen moest, was men daarentegen steeds tot voortzetting van den krijg geneigd, dat men dan een leger moest zenden, dat berekend was tegen de magt der Romeinen, — opdat, wanneer later de tijding van zijn overgang tot Jeruzalem zou doorgedrongen zijn, ten minste de scherpte van den haat en des afschuws zou

¹⁾ J. Oorl. III : 7, 2.

verminderen door het door dit bericht te verwekken geloof, dat door hem niet dan in den uitersten nood tot die overgaaf besloten kon zijn?

Nadat nu het Galilaesche leger bij Garis uit elkander was gevlugt, rukte Vespasianus op tegen Gabara ¹⁾. Daar deze stad door de strijdbare manschap verlaten was met het doel, om alle krachten te wijden aan de gewigtige verdediging van Jotapata en andere steden, zoo haarde zij den Romein weinig moeite. Met vreeselijke wreedheid werden alle inwoners zonder onderscheid neêrgesabeld, als bloedig zoenoffer aan de schimmen der voor Jeruzalem onder Cestius gedooide Romeinen. Nu lag Jotapata ²⁾ aan de beurt. Deze vesting was het hoofdpunt van verdediging in het westen der provincie en, daar het bezit van deze stad den weg opende tot de volledige onderwerping van Galilaea, zoo was al, wat dapper was en volijverig voor de zaak der vrijheid, naar Jotapata getrokken, om door hardnekkige verdediging den Romein het voortgaan te beletten. Deze sterkte op een hoogte gelegen, aan drie kanten ontoegankelijk wegens de steile klippen, slechts aan het noorden eenigzins gunstiger voor den toegang gelegen en daarom aan dien kant van hechte muren voorzien, was zoodanig versterkt, dat er bepaalde kans bestond op gelukkige verdediging. Een bewijs hiervan had Placidus ondervonden, die van Sepphoris uit een poging tot inname gedaan had, maar met kracht en goed geluk was terugge-

¹⁾ J. Oorl. III : 7, 1. Γαβάρᾱ te lezen voor Γαδάρᾱ. Dindorf schrijft nog 't laatste.

²⁾ De Pruissische Consul Schulz vond deze stad terug in de puinhoopen van het tegenwoordige G'efat. Zie *Ztschr. der D. M. G.* 1849. S. 51 u. f.

slagen ¹⁾. De weg, die van Gabara naar Jotapata heen-voerde, was zoodanig versperd ²⁾, dat de pionniers niet dan na een aanhoudenden arbeid van vier dagen een heerbaan voor het leger gebaad hadden. Op den vijfden dag, den 21sten Mei, mogt het Josephus gelukken in de stad te komen en het beleid der verdediging op zich te nemen. Dat het bericht van de aankomst des landvoogds, hem geworden bij monde van een overlooper, Vespasianus welkom was, kunnen wij gerust aannemen; al geloof ik niet, dat de Romeinsche veldheer zoo weinig op de hoogte van den toestand des Joodschen volks was, om te meenen, — wat Josephus ons zou willen doen gelooven — dat met Josephus ook geheel Judaea hem in handen vallen zou.

Zeker is de verdediging van Jotapata een der meest tragische punten uit den geheelen Joodschen oorlog. Wanneer ooit dapperheid, volharding, vaderlandsliefde en zelfverloochening zich schitterend vereenigden in het verdedigen van den vaderlandschen grond tegen een dapperen en gehaten vijand, dan was het wel te Jotapata. Ik zou wenschen de geschiedenis van den ondergang des Joodschen volks te moeten schrijven, om het hier een cerzuil op te rigten als bewijs van bewondering en eerbied, om het hier de hulde te brengen, die het toekomst, waar het in de keuze tusschen het juk der slavernij en den dood voor het vaderland zonder aarzelen het laatste koos. Thans moet ik echter verwijzen naar zeker een der schoonste hoofdstukken uit den geheelen „Joodschen oorlog,” het 7^e van het 3^e boek, waar ons naauwkeurig tot in

¹⁾ J. Oorl. III : 6, 1.

²⁾ J. Oorl. III : 7, 3.

bijzonderheden toe, al is 't met veel te hooge opvoering van eigen gespeelde rol, een verhaal van dit schitterend wapenfeit door Josephus gegeven wordt.

Hoe gedroeg zich nu de landvoogd en wat ging er in zijn gemoed om? Het hoofddoel, dat hij door zijne komst in Jotapata zich voorgesteld had te bereiken, namelijk alle verdenking van overgang tot de Romeinen uit te wisschen, was bereikt en nu moest door een dapper gedrag en het aanwenden van al zijn behendigheid in het uitdenken van krijgslisten zijn waarde zoowel bij vriend als vijand, maar bij den laatsten in tegenovergestelden zin, op hoogen prijs gesteld worden. Een bepaald plan van handelen was ook nu nog niet bij hem vastgesteld.

Had hij ook al overhelling gehad bij het uiteenvlugten van zijn leger en de daardoor nog meer versterkte overtuiging, dat tegen de Romeinen een strijd vruchteloos was, tot den vijand over te gaan en aldus, bij de goede hoop door hem gekoesterd op goede ontvangst, het gevaar voor het leven te ontvlugten, de omstandigheden waren toen zóó weinig in zijn voordeel geweest, dat hij wel, ter wille van een goede toekomst voor zijn persoon, die neiging had moeten onderdrukken. Nu bevond hij zich te Jotapata en, als hij zag, met welke geestdrift en woeste dapperheid de Romeinen telkens werden teruggeslagen, dan was het, of bij wijlen ook bij hem de hoop op gunstigen afloop nog ontluiken wilde. Nadat echter de belegering een tijd had voortgeduurd en de steeds hardnekkiger verdediging met steeds hardnekkiger bestorming beantwoord werd en geen leger tot ontzet kwam opdagen, toen dacht hem, bij het thans weér vernieuwde geloof aan der Romeinen onverwinnelijke magt en de

onvermijdelijk toekomstige val van Jotapata, de tijd gunstig, om bij den ophanden zijnden storm zijn scheepje in veilige haven te sturen en, mogt ook het hem toe- vertrouwde volk den stervenssnik geven onder het moor- dend staal des vijands, in de tente van dien vijand voor zich een gemakkelijk rustbed te verwerven, waarop hij het kostelijke ligchaam met welbehagen koesteren kon. Hij beraadde zich daarom met eenige gelijkge- zinden, om de vlugt te nemen en dus, daar de stad aan alle kanten door de Romeinen was ingesloten, zich aan dezen over te geven ¹⁾. Het mogt hem echter niet gelukken zijn plan uit te voeren; hetzij dat er onder zijne vertrouwden waren, die het plan ruchtbaar maakten, hetzij dat er bij de ijveraars, die naar Jota- pata gekomen waren om te strijden, nog genoeg achterdocht omtrent zijne trouw, niettegenstaande zijne komst te Jotapata, was overgebleven om hem met argwanend oog te bespieden, genoeg — zijn voornemen werd bekend en, naauw was het bekend, of de geheele bevolking begaf zich in de grootste opgewondenheid tot hem. Of hij nu zoo hoog door die van Jotapata werd gesteld, dat zij als reden tot niet doorzetting van zijn plan opgaven het ongelukkig lot der stad en het zinken van den moed der burgers, indien hij niet meer daar zou zijn, om hunnen moed en geest- drift op te wekken, dit laat ik in het midden, ik doe slechts opmerken, dat hij zelf er bijvoegt ²⁾, hoe de bevolking van smeeken tot geweld zou zijn overgegaan, indien hij niet aan haar verlangen om te blijven had toegegeven. Dit was iets, waarop Josephus niet

¹⁾ J. Oorl. III : 7, 15.

²⁾ J. Oorl. III : 7, 17.

gerekend had; hoe zal hij zich beklaagd hebben maar niet dadelijk tot *Vespasianus* te zijn overgeloopen!

Zijn leven was nu werkelijk bedreigd; van voren de door den langen weêrstand verbitterde Romein en van achteren de met fanaticken moed bezielde ijvraar, die niet zou terugdeinzen op het eerste teeken van verraad hem den dolk in den rug te stooten. De eenige weg, die nu nog voor hem openstond, om zooveel mogelijk de goede opinie terug te bekomen, was een plotselinge bekeering. Hij wist, wat met overtuiging uitgesproken hartstogtelijke taal op de ligt bewogen menigte vermag, en daarom roept hij uit: „Nu is het oogenblik gekomen om, daar alle hoop op behoud verloren is, den strijd te beginnen, het leven zoo duur mogelijk te verkoopen en door dappere daden zich een eeuwigen roem bij het nakroost te verwerven.” Dadelijk daarop voegt hij de daad bij het woord en doet met eenige uitgelezen soldaten een verwoeden uitval. Zoo was ten minste voor het oogenblik het gevaar afgewend. Wat hem nu te doen stond, om nog een goed heenkomen te vinden, moest aan het lot worden overgelaten en het lot liet hem niet in den steek.

Wat *Josephus* voorzien had, gebeurde eindelijk. Nadat *Jotapata* zich gedurende zeven en veertig dagen verdedigd had, waren de strijders zóo vermoeid, zóo afgemat, dat zij in diepen slaap verzonken niet hoorden, hoe een afdeeling van het 15de legioen, geleid door een overlooper, vroeg in den morgen zich een doortogt baande door een bres en in de stad doordrong.

Een zware nevel was als een rouwsluijer over de vesting uitgespreid.

Toen de belegerden eindelijk uit den slaap ontwaakten door het klaaggeschrei der stervenden en den zegekreet der overwinnaars, begrepen zij, dat hun lot was beslist, en, zonder nog een poging tot verdediging te wagen, wat hun ook door gebrek aan ruimte in de naauwe straten verhinderd werd, verzamelden zij zich aan het einde der stad en, getrouw aan den eenmaal gezworen eed, dreven zij met eigen hand het staal zich in de borst ¹⁾. Slechts weinigen trachtten, terwijl het tumult en de verwarring in de stad op het hoogste was, te ontvlugten door zich voorzigtiglijk van de steile klippen af te laten. Nu is, zooals men weet, Syrië en Palaestina rijk aan spelonken en groeven, een der grootste hindernissen tot het volledig uitrocijen der traditionele roovers. Een opening nu, die tot zulk een spelonk voerde, was bij het afklimmen door een veertigtal van de belegerden, die zich in den nood nog hadden voorzien van levensmiddelen voor eenige dagen, ontdekt en dadelijk benuttigd; verder afdalende had men een voldoende ruimte gevonden om eenige dagen te vertoeven. Was de eerste woede van den vijand voorbij, was er niet meer te plunderen, te branden en te moorden, men hoopte dan door het aftrekken van het leger in de gelegenheid te zijn, zich van daar te begeven en verder den strijd met de Romeinen voort te zetten.

Ook Josephus had zich, bevreesd om in handen der woedende soldaten te vallen, op die wijze trachten te redden; was maar het eerste gevaar voorbij, hij kon dan later zien hoe te handelen. Het toeval wilde, dat ook hij de opening vond van de reeds

¹⁾ J. Oorl. III : 7, 36.

bewoonde spelonk, en zich dus onverwacht in gezelschap zag van veertig zijner lotgenooten. Dat gezelschap was hem, zoo het ook tegen eenzaamheid behoedde, alles behalve welkom. Waren niet gedurende den laatsten tijd de ijveraars steeds een verhindering geweest tot het volvoeren van zijn opzet? was het niet uit vrees voor hunne, naar zijne meening waanzinnige, vaderlandsliefde geweest, dat hij gedurende den tijd, die op zijn poging tot ontvlugten gevolgd was, steeds tegen de Romeinen een vijandschap had moeten veinzen, die niet bestond, maar die hem veelvuldig in levensgevaar mag gebragt hebben? had hij ook nu niet slechts als door een wonder een uitweg gevonden ter ontkoming aan de moordzuchtige soldaten en nu, nu hij meende eindelijk veilig te zijn, veilig ook voor zijn landgenooten, bevond hij zich weêr midden onder hen. Hij moest zich echter schikken in zijn lot en — hij schikte zich. Des nachts evenwel begaf hij zich uit zijn schuilplaats en zocht dan, of het niet mogelijk ware een onbewaakt pad te vinden, aan de waakzame oogen der Romeinen ontsnapt. Want niet zeer verlangde hij nu zich over te geven. Had hij 't kunnen doen nog gedurende de belegering, Vespasianus had hem dan nog met open armen kunnen ontvangen, in de meening, dat hem nu het grootste struikelblok tot de verovering was weggeruimd, maar zulks was hem onmogelijk geweest, integendeel hij had, ten minste in het oog der Romeinen, met even groote geestdrift gevochten als de ijveraars, en nu was de stad veroverd en, hij kon het zich niet ontveinzen, de grootste waarde had zijn persoon verloren. Niet, dat hij nog niet goede hoop had op goede ontvangst, hij was zich bewust nog

vele goede diensten te kunnen bewijzen, maar zou hem nu zijn overgang genoeg opbrengen? Daarom, als het kon, zou hij ontsnappen, zich weêr midden in den strijd werpen, krachtens zijn regt als landvoogd het bevel in handen nemen en dan op het gunstigste oogenblik, wanneer men zijn waarde weêr zou erkend hebben, zich overgeven. Want bij zijne lotgenooten blijven, hij wist niet van wat plannen zij zwanger gingen; was 't niet haast zeker, dat zij bij ontdekking zich liever eigenhandig den dood zouden toebrengen, dan het getal der slaven vergrooten, en, indien zij zulks deden, wat bleef hem dan over te doen, die zoo vurig gesproken had, het leven zoo duur mogelijk te verkoopen om er een eeuwigen roem bij het nakroost voor in te oogsten? zou ook hij niet de hand aan zijn eigen leven moeten slaan, zoo de zijnen hem daarin niet voorkwamen?

Josephus was echter niet gelukkig in het vinden van zulk een aftogt. Integendeel zijn schuilplaats werd door eene vrouw aan Vespasianus ontdekt, en zoo was hij dan welligt in het vreeselijk geval gekomen, waarvan hem de mogelijkheid met ijzing vervuld had, van door zijn lotgenooten tot zelfopoffering gedwongen te worden, daar hij wist, dat overgave bij hen onmogelijk was. Het bericht der vrouw was voor Vespasianus een verblijdend; reeds had hij hem overal laten zoeken, in alle schuilhoeken, onder de dooden, zijn zoeken was te vergeefs geweest. Hij moest dus ontvlugt en zoo Vespasianus de eer ontnomen zijn, van den landvoogd der in opstand gekomen provincie Galilaea als begin van de zegepraal gevankelijk aan Nero op te zenden. Mogelijk ook had hij hem bij zich kunnen houden en dienstbaar

maken tot verder en spoediger onderwerping. Hij had immers gehoord, dat de landvoogd niet altijd zich zoo vijandig tegen de Romeinen gedragen had, integendeel vroeger moest hij hen steeds hebben ontzien; welligt zou hij hem door eer en gunstbewijzen tot bondgenoot hebben kunnen hervormen, en zoo als nuttig werktuig kunnen gebruiken. Nadat dan Josephus' schuilplaats hem ontdekt was, zond Vespasianus dadelijk twee tribunen, Paulinus en Gallicanus, om de verborgen en vooral Josephus tot de overgave aan te manen. Zij mogten hem uit naam van den veldhoer bij overgaaf het leven beloven. Zeker werd de belofte door hem gewantrouwd; hij wilde beteren waarborg en weigerde zich te laten overreden. Toen echter door Vespasianus een derde bode tot hem gezonden werd in den persoon van den hem bekenden en vroeger met hem bevrienden tribuun Nicanor en deze onder de heiligste eeden hem dezelfde belofte deed, gaf hij zich gewonnen. Als reden van zijn veranderde gezindheid geeft hij op ¹⁾, dat hem plotseling een licht opging in zijne ziel. Hij zou zich verscheidene profetische droomen herinnerd hebben, waarin hem het geluk der Romeinen en het ongeluk der Joden zou geopenbaard zijn, en nu zou hij, onder het zacht uitspreken van een gebed, aanstalte hebben gemaakt om zich aan Nicanor over te geven. In dit gebed, dat hij ons J. Oorl. III : 8, 3 mededeelt, laat hij ons als tegen wil en dank een blik slaan in zijn gemoed. Hij was zich bewust, in welk verachtelijk licht hij voor zijn volk zou verschijnen, welke schandelijke daad hij op het punt stond van te bedrij-

¹⁾ J. Oorl. III : 8, 3.

ven. Dat gebed zou aldus hebben geluid: „Groote God, daar gij besloten hebt uw aangezicht af te wenden van het geslacht der Joden, door U uit het niet te voorschijn geroepen, daar het geluk zich voor de Romeinen heeft verklaard en gij mijne ziel hebt uitverkoren om de toekomstige dingen te voorzeggen, zoo zal ik niet uwen wil weêrstreven, maar mij overgeven aan de Romeinen en het leven behouden, maar U roep ik tot getuige aan, dat ik zulks niet als verrader, maar als uw dienstknecht doe”. Het is duidelijk genoeg, zijn geweten beschuldigde hem van verraad. Als zoodanig namen dan ook zijne medgezellen zijn daad op. Zij drongen op hem aan, verweten hem zijn gedrag en dreigden, hem liever met eigen hand neêr te zullen slaan dan te dulden, dat hij zijn volk zou onteeren. Te vergeefs zocht hij hen te overtuigen, dat de zelfmoord ook in dit geval ongeoorloofd was; al zijn welsprekendheid schoot te kort; en zoodra hadden zijne lotgenooten niet ingezien, dat al zijn spreken slechts daarheen moest leiden, om hem zijn plan tot overgave te laten volvoeren, of hunne verontwaardiging ontwaakte met vernieuwde kracht en immer dreigender kruisten zich de zwaarden op de borst des landvoogds. In dit uiterste schoot hem plotseling een middel in de gedachte, waardoor hij zich welligt nog redden kon. Hij stelt zich aan, als ware hij eindelijk gezind, om gelaten het lot zijner wapenbroeders te deelen; maar, opdat dan toch de smet van den zelfmoord niet op hen kleven zou, het lot zou moeten beslissen, wie telkens den ander het zwaard in de borst zou stooten. Dit plan vond bijval en werd ten uitvoer gebracht. Gelukkig voor Josephus was hij met nog één de laatst overgeblevene. In plaats van

nu het gegeven voorbeeld te volgen, wist hij zijn medgezel te overreden, om liever te zamen zich over te geven en af te wachten, wat de Romcin over hen zou beslissen. Josephus zegt ¹⁾, dat hij overbleef, hetzij door een gelukkig toeval, hetzij door beschikking van de Goddelijke Voorzienigheid. Wanneer wij echter de geheele geschiedenis nagaan; goed den benardden toestand in het oog houden, waarin zich Josephus bevond; wanneer wij daarbij niet vergeten, dat de landvoogd zich de drogrede zal hebben voorgehouden, dat zijne lotgenooten toch besloten waren te sterven en zijn geweldige vrees voor den dood bij het uitzigt op zoo glansrijk een toekomst, dan meen ik, dat wij digter bij de waarheid zullen zijn, indien wij dit gelukkig toeval of die beschikking der Goddelijke Voorzienigheid geheel voor rekeuning van Josephus latende, aannemen, dat de landvoogd zelf hier op zich heeft genomen in de plaats van de Goddelijke Voorzienigheid het lot zóó te leiden, dat hij zelf de laatst overgeblevene moest zijn.

Nadat nu Josephus zich had overgegeven, werd hij door Nicanor tot Vespasianus gevoerd. Eene groote menigte verdrong zich om den veldheer, kreten uitstootende van triomf en haat of ook met medelijden vervuld wegens de gevallen grootheid. Dit laatste was ook het geval met Titus, den zoon des Romeinschen veldheers, die dan ook zijn uiterste best deed, om zijn vader gunstig voor den Joodschen vangene te stemmen. Deze weifelde hoogst vermoedelijk, hoe te handelen; om hem, óf op te zenden naar Nero, óf bij zich te houden in hope alsdan

¹⁾ J. Oorl. III : 8, 7.

spoediger Galilaea te zullen onderwerpen. Toen nu Josephus zag, dat Vespasianus tot het eerste overhelde, beving vreeze zijn gemoed; bij Nero toch scheen hem de toekomst alles behalve schitterend toe. Hij rigt zich daarom tot Vespasianus met de bede hem een afzonderlijk gehoor te schenken. Als nu iedereen hen had verlaten, behalve Titus en twee van diens vrienden, spreekt Josephus aldus den veldheer aan ¹⁾: „Vespasianus, gij meent in Josephus slechts een eenvoudig krijgsgevangene gemaakt te hebben? welnu, gij vergist u; ik kom tot u als verkondiger van groote dingen. Indien God mij niet gezonden had, voorwaar ik zou wel geweten hebben, wat de wet der Joden vordert en welke dood den veldheer betaamt! Gij wilt mij naar Nero zenden? Waarom? Of zullen welligt zijne opvolgers, die nog vóór u den troon zullen beklimmen, dien lang behouden? Neen, gij Vespasianus zult keizer en oppermagtig gebieder zijn; gij en ook deze uw zoon. Laat mij nu in nog sterker boeijen slaan en voor u bewaren; want gij, Caesar, zult niet alleen mijn meester, maar ook die van de aarde, de zee en de gansche menschheid zijn!”

Den indruk, dien deze voorspelling op Vespasianus moest maken, kunnen wij dan pas begrijpen, indien wij weten, dat de vraag, wie toch wel Nero's opvolger zou zijn, reeds sinds jaren de gemoederen bezig hield ²⁾; dat, naar het verhaal van Tacitus ³⁾, verscheidene teekenen reeds op Vespasia-

¹⁾ J. Oorl. III : 8, 9.

²⁾ Tacit. Ann. XIV. 21.

³⁾ Hist. II. 78.

nus' toekomstige verheffing tot den keizerszetel zouden hebben heengewezen en vooral, dat in die dagen overal het gerucht rond ging, dat uit Judaea een man zou opstaan, die heerschappij zou voeren over de geheele wereld ¹⁾. Was er nu wel fijner en meer bedwelmende vleijerij uit te denken, dan op Vespasianus deze godspraak toe te passen, als ware hij de lang verwachte, die over de geheele wereld gebied zou voeren?

Deze handeling had dan ook voor Josephus het gunstige gevolg, dat hij niet naar Nero werd opgezonden en, hoewel in den beginne in strenge bewaring gehouden, weldra in geschenken en vriendelijke behandeling de vruchten van zijn berekend gedrag oogsten mogt.

Voor ik nu verder ga, wil ik een oogenblik bij dit keerpunt in het leven van Josephus stilstaan. Wie mij tot hiertoe volgde in het verhaal van zijn leven, dien kon zijn overgaaf aan de Romeinen geen bevreemding wekken. Bekend met de drijfveeren, die hem er toe bragten, eene benoeming in het nieuwe bestuur na te jagen en aan te nemen, kon men, met de zekerheid van eindelijk noodlottige afloop van den strijd tusschen Romeinen en Joden voor oogen, zijn overgang met gewisheid postuleren. Wanneer ik hier dus een oordeel moet vullen, dan vind ik niet zoo zeer in het feit van de overgaaf zijne veroordeeling uitgesproken, als wel hierin, dat hij, met de innerlijke bewustheid van niet de geestdrift te deelen, waarvan zijn landgenooten vol waren, een betrekking aannam, die hem slechts was aangeboden in de ver-

¹⁾ Suet. in Vespas. 4.

onderstelling, dat ook hij met hart en ziel de zaak der vrijheid was toegedaan. Dit was kwade trouw. Had hij zich van den beginne af teruggetrokken, had hij, gedrongen door de innige overtuiging van het onweerstaanbare geluk der Romeinen en terugbevende voor de aanvaarding eener wanhopige zaak, zich afgekeerd van de zaak der vrijheid, ja zelfs, bij gemis van vaderlands- en vrijheidsliefde, bij de Romeinen zich aangesloten, wij zouden hem ook dan nog beschuldigd hebben van tekortkoming in pligtsbetrachting, maar hij had ten minste oprecht gehandeld, zijn volk had de zekerheid gehad, dat op zijn persoon niet te rekenen viel. Maar zijn hart niet te voelen ontgloeijen in geestdrift, niet de vrijheid, niet het vaderland lief te hebben, maar alleen zijn eigen dierbaar ik en toch uit teleurstelling, vrees voor het leven, zucht naar eer en grootheid, in één woord uit egoïsme die geestdrift te veinzen, zijn broeders te doen gelooven aan gelijke geestdrift en liefde voor de vrijheid, ja, zóó zich op den voorgrond te zetten, dat het volk in hem volkomen meent uitgedrukt te vinden, wat aller gemoed bezielt, en eindelijk hem als den waardigste tot aanvoerder verkiest, onder wien te strijden een eer en roem goacht mag worden, en dan die betrekking aan te nemen en niet van stonde aan, al bestaat ook werkelijk de geestdrift niet, het heilig voornemen op te vatten, om met vasten wil al datgene te doen, wat zijn betrekking hem van nu aan zal opleggen te doen, dat is laag en verachtelijk en toont een karakter zoo geheel en al ontdaan van eenig goed beginsel, dat wij over een zoodanige het vonnis uitspreken van onzedelijk mensch en, wanneer, zooals hier, die betrekking ten dienste des vaderlands moet bekleed

worden, dat van verrader des vaderlands. Uit zijn geheele bestuur is genoegzaam gebleken, dat zijn eenig streven was bevordering van eigen belang; is het daarvoor noodig de Romeinen te bestrijden, hij zal het doen met dezelfde onbeschaamdheid, waarmede hij bij verandering van omstandigheden hen morgen vriendelijk bejegenen zal. Daarom is het mij onverklaarbaar, hoe Fr. Creuzer bij Josephus kan spreken van „ein heisses Nationalgefühl¹⁾”, evenmin als ik de redenering van Paret kan volgen, als hij zegt, dat Josephus niet den naam van verrader verdient²⁾, al betitelt hij zelf zekere daad als een verraderlijke³⁾.

1) *Stud. u. Krit.* 1853. S. 50.

2) *Eini.* S. 32.

3) Wie sehr er (Josephus) sich bewusst war, hiemit etwas Verrätherisches gethan zu haben, geht daraus hervor u. s. w. *Eini.* S. 12.

Paret verdeelt het bestuur van Josephus in Galilaea in drie perioden. In de eerste zou hij met ligchaam en ziel de zaak der vrijheid gediend hebben; in de tweede door zijne dubbelzinnige handelingen den argwaan zijner medestrijders hebben opgewekt en in de derde tot de Romeinen zijn overgegaan, en aldus den tegen hem gedurende de tweede periode opgevatten argwaan hebben geregtvaardigd. Is het niet zonderling, dat Paret zegt: in de tweede periode „erregt er den Argwohn seiner Genossen,” — argwaan waaromtrent? — en in de derde „rechtfertigt er jenen früheren Argwohn”; en toch is hij geen verrader.

Ik zal hier tegelijk kortelijk de verschillende gevoelens vermelden van Ewald, Gfrörer en Salvador, omtrent Josephus' bestuur.

Volgens Ewald (*Gesch. d. Volkes Israel*, 2er Ausg. 6er Band, S. 665) „kann man nicht sagen dass er ein verräther war.” Getrouw aan zijn plicht tot den einde toe, heeft slechts vrees hem eindelijk tot de overgaaf gedreven. Ik heb vroeger reeds op het eenzijdige van Ewald's beschouwing gewezen.

Volgens Gfrörer (*Gesch. des jüd. Krieges übersetzt* 2er Theil. Vorrede des Herausgebers.) is, zooals wij zagen, Josephus door de priesters naar Galilaea gezonden, om de provincie tot een revolutie te

Waar zoo het eigenbelang de geheele ziel beheerscht, als zulks bij Josephus het geval is, daar ligt het alleen aan de omstandigheden, naarmate de beletselen, die de voldoening van het eigenbelang in den weg staan, met meer of minder moeite te verwijderen zijn, of er zwaarder of ligter misdaden zullen bedreven worden. Indien men bijvoorbeeld omtrent het gebeurde in de grot van Jotapata het voorgevallene aldus wilde verklaren, dat Josephus zich, zooals Paret het uitdrukt ¹⁾, „seiner Genossen auf eine wahrscheinlich höchst niederträchtige Weise entledigt hatte”, dan zou ik mij daarvan niet laten weêrhouden door Ewald's bedenking ²⁾, dat wij dan in Jose-

bringen, toen zij namelijk hadden begrepen, dat het volk bepaaldelijk den oorlog wilde. S. xix. Door groot vertoon van magt hadden zij dan hoop van den Romein bij onderwerping gunstige voorwaarden te bedingen. Door persoonlijke eerzucht gedreven, zou Josephus toen zijnen zenders ontrouw geworden zijn en zich hebben aangesloten aan de revolutionaire partij, die niet slechts voor den schijn, zooals de priesters, maar in allen ernst bevrijding van het juk der Romeinen beoogde. Ten laatste eindigt hij zijn rol met „unterthänigster Speichelleckerei gegen Rom.” Josephus is „ein doppelter Verräther seines Volkes,” want eerst verraadt hij de partij der gematigden en dan de partij der ijveraars.

Volgens Salvador (door gemis van het oorspronkelijke, *Histoire de la Domination Romaine en Judée*, Paris 1846, en bezit van de Duitsehe vertaling, *Gesch. der Römerherrschaft in Judäa*, ben ik genoodzaakt naar het laatste werk te verwijzen) werd Josephus benoemd door de volkspartij (2er B. S. 37. u. f.), hij nam de betrekking aan, om vooreerst door alle mogelijke middelen den oorlog hinderpalen in den weg te leggen, vervolgens de volkspartij in zijne provincie te vernietigen, zich onafhankelijk te verklaren van den Hoogen Raad te Jeruzalem en dan zich zóó verdienstelijk te gedragen tegenover de Romeinen, dat hij, met hen op eigen gezag en voor eigen rekening onderhandelende, voor zich op een schoone toekomst hopen kon. Josephus was ³⁾ dus reeds van den beginne af eens met de Romeinen.

¹⁾ Einl. S. 15.

²⁾ t. a. p., S. 666. Note.

phus een zeer grooten leugenaar zouden moeten zien. Werkelijk het ware hem wenschelijk geweest geen verachtelijker naam verdiend te hebben. En een verachtelijker naam verdient hij, waar hij uit vrees van door Vespasianus naar Nero te zullen worden opgezonden, uit vrees voor zijn leven en begeerte naar gunst, de heiligste verwachtingen van de godsdienstige rigting, waartoe hij bekende te behooren, ontwijdde, door de voorspellingen omtrent den Messias op Vespasianus toe te passen. Hoe kunnen Paret ¹⁾ en Creuzer ²⁾ van Josephus beweren, de eerste, dat hij vurig gehecht bleef aan zijne godsdienst; de laatste, dat men hem zou miskennen, indien men niet in hem zag den representant van het echte Jodendom? Had hij dan niet ontheiligd, wat het heiligst bolwerk van het geloof der zijnen tot nu toe geweest was, dat hen gesteund had in treurige dagen en steeds met moed de toekomst te gemoet had doen gaan, ook waar het ligchamelijk oog niets zag dan duisternis en ellende?

¹⁾ Einl., S. 3.

²⁾ *Stud. u. Krit.*, 1853. S. 63.

VIERDE HOOFDSTUK.

**Laatste bedrijf van Flavius Josephus' leven. — Zijn
letterkundige werkzaamheid.**

Wij zijn nu tot het laatste bedrijf van Josephus' leven gekomen.

Wij hebben reeds gezien, dat zijn behendig gedrag hem de gunst van Vespasianus verzekerd had. Van nu aan vinden we hem steeds werkzaam, om als hoveling eerst de gunst der veldheeren, daarna die der keizers voor zich te behouden en rijpe vruchten te doen dragen. Op bevel van Vespasianus huwde hij al spoedig na zijn overgave een Joodsche gevangene uit Caesarea ¹⁾; vermoedelijk wilde de veldheer daardoor nog duidelijker doen uitkomen, dat de breuke tusschen den gewezen landvoogd en de zijnen onheelbaar was. 't Schijnt echter, dat Josephus zich door dit huwelijk weinig gelukkig heeft kunnen achten, want na twee jaren verliet zijne vrouw hem

¹⁾ L. 75.

en huwde hij te Alexandrië een andere, die hem drie zonen schonk, waarvan slechts één in leven bleef.

Nadat nu Otho in Januarij 69 gestorven was en het berigt van de verheffing van Vitellius tot de keizerlijke waardigheid naar Palaestina was doorgedrongen, besloot Vespasianus naar Rome te gaan, om voor zich zelf den troon te bemagtigen. Hij vertrok daarom, onder anderen vergezeld van zijn zoon Titus en Josephus, naar Alexandrië. Vóór zijn vertrek echter gaf hij, op voorbede van Titus en als belooning voor de voorspelling, die nu haar uitkomst scheen te zullen erlangen, den nog altijd gevangen landvoogd de vrijheid weder en dit wel op de meest eervolle wijze; hij deed hem namelijk naar Romeinsch gebruik met een bijl zijn ketenen stuk slaan om daardoor te kennen te geven, dat ze hem onverdiend aangelegd waren ¹⁾. Van dien tijd af nam Josephus den familienaam zijns beschermers aan. Vespasianus vertrok daarop van Alexandrië naar Rome, na Titus den last opgedragen te hebben, om, vergezeld van Josephus als raadsman, zoo spoedig mogelijk door de inneming van Jeruzalem een eind aan den oorlog te maken. Indien Vespasianus en Titus zich werkelijk hebben voorgesteld, door middel van Josephus de Joden spoediger tot onderwerping te brengen, dan werden zij zeer in die verwachting teleurgesteld. De haat en verachting der zijnen was zoo groot ²⁾, dat alleen zijne verschijning, wanneer hij hun wilde toespreken, in staat was hen in de hevigste woede te brengen. Al zijn spreken,

¹⁾ J. Oorl. IV : 10, 7.

²⁾ J. Oorl. III : 9, 1, 6.

om hen tot inzicht te brengen van het vruchteloze der verdediging, was te vergeefs ¹⁾; ja als hem eens door een steen een wond aan het hoofd werd toegebracht ²⁾ en men hem, ten gevolge van dien, dood waande, ging er een luid gejuich op over zijnen val. Was hij alzoo voor zijne landgenooten een voorwerp van minachting en haat, geen meer milde gevoelens droegen hem de Romeinsche soldaten toe. Steeds bleven zij hem met wantrouwend oog beschouwen en beschuldigden hem bij iederen tegenspoed van verraad ³⁾. Slechts door bescherming van Titus kon hij zich tegen geweld van hunnen kant beveiligen. Waar hij zoo aan alle kanten slechts afkeer en verachting ontmoette, kan men zich een denkbeeld vormen, welke verademing hem de vriendelijke bejegening van Vespasianus en Titus schenken moest.

Eindelijk, na talloze bewijzen geleverd te hebben van de nitstekendste dapperheid en zelfopoffering, na volledige uitputting van krachten, door den honger meer nog dan door het zwaard tot het uiterste gebracht, viel Jeruzalem en de tempel als laatste bolwerk van de vrijheid der Joden. Het vreeselijk lot, dat den ontelbaren gevangenen te beurt viel; het voltrekken van het doodvonnis aan alle grijzen en zwakken, aan allen, die de wapenen gedragen hadden; het lot van hen, die boven de zeventien jaren gedeeltelijk naar Egypte gezonden werden, om in de bergwerken een spoedigen dood te vinden, gedeeltelijk werden afgezonderd tot spijszucht voor de uitgehongerde wilde beesten

¹⁾ J. Oorl. V : 9, 3, 4; VI : 2, 1; 7, 2.

²⁾ J. Oorl. V : 13, 3.

³⁾ L. 75.

in de kampspelen en de treurige bestemming van alle kinderen om als slaven het overige deel huns levens voort te slepen ¹⁾, dit alles is zoo vreeslijk, dat wij het Josephus, ook al heeft hij eenige zijner landgenooten van den dood gered ²⁾, niet kunnen vergeven, dat hij dit alles verhaalt, zonder ten minste door een enkelen kreet van smart te toonen, dat ook hij een menschelijk gemoed in zich omdroeg. Maar hij verkreeg ook, in plaats van hoon en smadelijke behandeling, de vrijheid, om uit de puinhoopen van zijn vaderstad al datgene te kiezen, waarvan het bezit hem toelachte; maar hij verkreeg ook, tot vergoeding van zijne door de Romeinsche bezetting in bezit genomen landerijen, een uitgestrekt landgoed; en het daarop gestorte bloed der zijnen zou immers door overvloediger oogst hem ten goede geworden!

Van het latere leven van Josephus is weinig ter onzer kennis gekomen. Zooveel en omslagtig hij ons van zijn bestuur in Galilaea meêdeelt, zoo weinig verhaalt hij ons van zijn vertoef te Rome. Hij vertrok in het gevolg van Titus naar Rome en rekende zich dit tot een groote eer. Steeds nam hij toe in gunst bij den keizer. Deze gaf hem zijn eigen, eertijds door hem-zelf bewoond huis ten geschenke, verleende hem het Romeinsche burgerregt, een jaarlijksch inkomen en schonk hem, daar zijne vijanden waarschijnlijk 't hem vroeger geschonken landgoed op alle wijze verwoestten, daarenboven uitgestrekte landerijen in Judaea. Genoot hij zoo uitwendig geluk en eere, huiselijk geluk scheen hem ook door zijn tweede

¹⁾ J. Oorl. VI : 9, 2.

²⁾ L. 75.

vrouw niet geschonken te worden; ten minste, hoewel zij de moeder was van drie zijner zonen, hij verstiet haar en huwde voor de derde keer met eene rijke Cretensische Jodin van edel geslacht. Deze derde proeve schijnt beter uitgevallen te zijn, want hij roemt haar edel hart ¹⁾. Na den dood van Vespasianus bleef ook Titus en na dezen diens opvolger Domitianus met zijne echtgenootte Domitia hem gunstig gezind. De laatstgenoemde keizer verleende hem onder anderen zelfs vrijdom van belasting voor zijne landgoederen in Judaea.

En wel was het behoud van de gunst dezer keizers voor hem van het grootste belang; voortdurend wist de haat en naijver zijner volksgenooten hem te verontrusten. Menig keer werd hij aangeklaagd. Als voorbeeld diene ²⁾, dat hij onder de regering van Vespasianus door zekeren Jood Jonathas, die in Cyrene een opstand had weten te bewerken, werd beschuldigd van hem wapenen en geld tot onderstand te hebben gezonden. Maar de hoveling had zich zoo goed van de gunst der opvolgende keizers weten te verzekeren, dat zijne aanklagers meestal door beulshanden het leven moesten verliezen.

Zoo was dan door den val en de vernietiging zijns volks aan Josephus de gelegenheid ontnomen, om op staatkundig gebied verder een rol te vervullen. Het is echter te begrijpen, dat zóó werkzaam en ecrzuchtig een geest als de zijne weinig geneigdheid bezat, nu het verdere deel zijns levens in kalmte en rust door te brengen. Was zijn optreden

¹⁾ L. 76.

²⁾ L. 76.

op staatkundig gebied in werkelijkheid eene mislukking te noemen, al had hij leven, vrijheid en rijkdom uit de schipbreuk gered, hij zou het nu beproeven op letterkundig gebied, en inderdaad geheel zijn aanleg en bekwaamheid deed voorzien, dat hij hier beter slagen zou.

Het ligt buiten mijn bestek hier in het breede zijne geschriften te beschouwen; ik moet mij vergenoegen met een eenvoudige optelling.

Zijn eerste werk, waarin met kwistige hand aan Vespasianus en Titus lof wordt toegezwaard, draagt den titel „Over den Joodschen Oorlog” ¹⁾. Het oorspronkelijk geschrift, geschreven in 't Syro-Chaldeeuwsch ²⁾, is verloren gegaan; later gaf de schrijver een omwerking er van in de Grieksche taal ³⁾. De tijd, waarin dit boek in 't licht verscheen, is niet met zekerheid vast te stellen. Volgens Ap. I, 9 en L. 65 moet het gewoest zijn nog gedurende de regering van Vespasianus (69—79) en wel, een geruimen tijd na Jeruzalem's verwoesting (70) ⁴⁾.

Zijn tweede geschrift „De Joodsche Oudheid” ⁵⁾ behandelt in twintig boeken de oude geschiedenis des Joodschen volks en is geschreven voor Romeinen en Grieken met het doel, hun een juister kennis van

¹⁾ περί τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου. L. 74.

²⁾ J. Oorl. Voorwoord 1, 2.

³⁾ J. Oorl. Voorw. 1 spreekt hij wel van een vertaling, maar Apion I. 9 doet ons, zegt Paret terecht (Einl. S. 18. Note), denken aan een omwerking, daar een verhaal van Jeruzalem's val, voor de Joden bestemd, zeker in geheel anderen toon zou gesteld zijn dan een, bestemd voor de keizers.

⁴⁾ Zie verder over dit werk Paret, Einl., 18, 19. Reuss, t. a. p., p. 255. Ewald, *Gesch. Isr.*, VII, S. 89, 90.

⁵⁾ Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία.

het Joodsche volk te geven, dan zij bezaten. Josephus voleindigde dit geschrift in zijn 56ste jaar (het derde van de regering van Domitianus) 94 n. Chr. ¹⁾.

Zijn „Leven” ²⁾, waarover ik vroeger breedvoerig sprak, is een soort van aanhangsel van het voorgaande werk ³⁾. Het verscheen pas in het licht na den dood van Agrippa (101 na Chr.), want L. 65 vraagt Josephus aan Justus, waarom hij zijne geschiedenis niet heeft uitgegeven nog bij het leven van Agrippa? Deze vraag kon hij natuurlijk pas doen na den dood diens konings ⁴⁾.

Daarop is gevolgd zijn strijdschrift tegen Apion ⁵⁾. Het is een verdediging van de hooge oudheid des Joodschen volks tegenover de aanvallen van heidensche schrijvers. 't Is een zijner beste werken.

Een vijfde geschrift, gewoonlijk genoemd „Het boek der Maccabaeërs” ⁶⁾, beter „Over de heerschappij der rede” ⁷⁾, tracht te bewijzen, dat de wezenlijke vroomheid (in streng Pharizaeschen zin) in staat is, over de aandoeningen des ligchaams heerschappij te voeren. Men heeft de echtheid van dit geschrift betwijfeld. De gronden waarop zijn echter niet alles afdoende.

Een geschrift „Over de oorzaak van het beelal” ⁸⁾ is ten onregte vroeger aan Josephus toegeschreven.

¹⁾ J. Oudh. XX : 11, 2. Zie verder Paret, Reuss, Ewald en anderen.

²⁾ Βίος.

³⁾ Zie J. Oudh. XX : 11, 2. L. 73.

⁴⁾ Ten onregte stelt Reuss de redactie onder de regering van Domitianus. t. a. p., p. 267.

⁵⁾ Περὶ ἀρχιότητος Ἰουδαίων κατὰ Ἀπίωνος.

⁶⁾ Εἰς Μακκαβαίωνος λόγος.

⁷⁾ Περὶ ἀντοκράτορος λογισμοῦ.

⁸⁾ Περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας.

Aan het slot van de Joodsche Oudheid spreekt Josephus van zijn voornemen om nog vier boeken over God en zijn wezen ¹⁾ en een werk over de Mozaïsche wetten ²⁾ te schrijven. Of hij dit voornemen ooit heeft verwezenlijkt, is ons onbekend.

Welke historische en letterkundige waarde aan deze geschriften moet gehecht worden, de beantwoording dier vraag behoort elders te huis, maar wat Josephus er meê beoogde, verhooging van eigen eer, verkreeg hij, vooral verhief zijn geschiedenis van den Joodschen Oorlog hem zeer in de gunst des keizers.

Het juiste jaartal van zijn dood is onbekend; men heeft meermalen het jaar 93 daarvoor aangenomen, op grond van zijn mededeeling, dat hij 56 jaar oud was, toen hij zijn groot werk over de Joodsche Oudheid geeindigd had, maar geheel ten onregte.

Ik zou hier mijn taak voor geeindigd kunnen houden en met enkele algemeene beschouwingen besluiten, indien mij nog niet overbleef uit zijne geschriften al datgene bijeen te zamelen, wat tot aanvulling van de kennis van 's mans zedelijk karakter dienen kan. Hieraan wil ik een laatste hoofdstuk wijden.

¹⁾ Περὶ Θεοῦ καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, κατὰ τὰς ἡμετέρας δόξας τῶν Ἰουδαίων.

²⁾ Περὶ τῶν νόμων, διὰ τί κατ' αὐτοὺς τὰ μὲν ἔξεστιν ἡμῖν ποιεῖν τὰ δὲ κωλύεται.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Toelichting van Flavius Josephus' karakter uit zijn geschriften.

Het eerste punt, waarop ik de aandacht vestig, is de wijze, waarop Josephus zich uitdrukt, wanneer hem het geluk te beurt valt over zich zelf te mogen spreken. Zoo we niet reeds uit zijn leven wisten, in welke mate zijn eigenliefde ontwikkeld was, wij zouden er ons dan nu van kunnen overtuigen. Als voorbeelden mogen dienen de navolgende plaatsen: L. 2, waar hij zich beroemt reeds als knaap uitgeblonken te hebben, zoowel door zijn geheugen als door zijn verstand; daarop volgt het reeds vroeger besproken verhaal van zijn verbazende wetsgeleerdheid; L. 15 gelooft hij, Gods bijzondere bescherming verdiend te hebben, wegens volledige pligtsbetrachting; L. 16 verhaalt hij, dat de liefde en toegenegenheid der Galilaeërs ten zijnen opzichte zoo groot was, dat zij, waar hunne steden stormenderhand veroverd en hunne vrouwen en kinderen in slavernij weggevoerd waren, hun eigen jammer vergaten, om slechts aan

zijn behoud te denken. Volgens L. 47 zouden de Galilaeërs hem hebben genocmd den weldoener en redder van hun land. Hetzelfde lezen wij L. 50. J. Oorl. III : 7, 3 laat hij een overlooper tot Vespasianus zeggen: indien ge Jotapata in uw magt hebt gekregen, zult ge gansch Judaea veroverd hebben, als gij u namelijk met Jotapata van Josephus zult hebben meester gemaakt. In denzelfden paragraaf verhaalt hij, hoe verblijd Vespasianus was met het berigt van zijn aankomst in Jotapata, ja het scheen dezen een goddelijke leiding toe, dat de meest talentvolle zijner vijanden (Josephus) zich vrijwillig in den val had begeven. J. Oorl. III : 7, 10 staan de Romeinen als verslagen over de schranderheid van Josephus. Volgens J. Oorl. III : 7, 15 zouden die van Jotapata hem gesmeekt hebben, hen niet te verlaten. En waarom niet? Omdat iedereen, zouden zij gezegd hebben, zoolang hij in de stad was, goedsmoeds om zijnentwille strijden zou, omdat niemand langer den moed zou hebben den vijand te wederstaan, indien hij weg was, aan wien allen hun moed ontleenden. J. Oorl. III : 8, 1 is de gevangenneming van Josephus daarom van zooveel gewigt, omdat, indien hij gevangen was, de oorlog als geëindigd beschouwd kan worden. Aan het slot van zijn boek over de Joodsche Oudheid, XX : 11, 2, deelt hij als zijn overtuiging mede, dat door niemand, noch door een Jood, noch door een vreemdeling dit werk op zoo voortreffelijke wijze zou kunnen geschreven zijn, als zulks door hem geschied is.

Dat Josephus zóó over zich zelf gesproken heeft, verwondert ons niet; die zich zelf zóó boven alles lief heeft, zal zich zelf ook boven allen voortreffelijk

achten, en daar anderen op een wijze van hem spraken, die op zijn minst genomen niet eervol was te noemen, zoo scheen het dringend noodig, dat hij zelf over zich zelf een loffelijk woord in het midden bragt.

Iemand, wiens hoogste streven is in dit leven gelukkig te slagen, zal daarom ook die wijsheid de hoogste achten, die de middelen aan de hand weet te doen, om te slagen en bijgevolg ook die menschen de voortreffelijkste en meest wijze rekenen, die door te slagen bewijzen hunner bekwaamheid gegeven hebben. Van daar zijne bewondering van de Romeinen. Geen volk had uit dat oogpunt zooveel aanspraak op den meest onbegrensden eerbied. Josephus spreekt daarom steeds over hen op eene wijze, die hulde en bewondering ademt. Hij prijst hunne magt, die onweêrstaanbaar is ¹⁾, hun voortreffelijk krijgswezen ²⁾, hun uitgestrekt rijk ³⁾; God zelf is op de hand van de Romeinen, omdat hun het geluk dient. Zoo laat hij Agrippa zeggen ⁴⁾: God is op de zijde der Romeinen, want zonder Hem is 't niet mogelijk zulk een rijk te stichten; overal hebben de Romeinen het geluk op hunne zijde en, vervolgt Josephus, God is nu eenmaal voor Italië ⁵⁾; hij zegt zelfs: wie tegen de Romeinen strijdt, strijdt tegen God zelf ⁶⁾.

Deze laatste wijze van zich uit te drukken, moet toegeschreven worden, behalve aan zijne vleizucht, aan den invloed van het den Jood diep ingeworteld

¹⁾ J. Oorl. I : 6, 5; IV : 5, 2; V : 9, 3.

²⁾ J. Oorl. III : 5; V : 3, 4; V : 9, 2.

³⁾ J. Oorl. II : 16, 4; V : 9, 3.

⁴⁾ J. Oorl. II : 16, 4.

⁵⁾ J. Oorl. V : 9, 3.

⁶⁾ J. Oorl. V : 9, 4.

geloof, dat geluk en voorspoed onmiddellijke bewijzen zijn van Gods welgevallen.

Wie, gelijk het Joodsche volk, een zoodanige wereldbeschouwing heeft, dat hij in iedere gebeurtenis, in elk plaatsgrijpend feit de beligchaming ziet eener onmiddellijke wilsuiting Gods, en vervolgens een zoodanig godsbegrip, dat hij zich de regtvaardigheid Gods jegens de menschen onder geen anderen openbaringsvorm kan denken, dan onder dien van toedeeling of onthouding van stoffelijke welvaart en voorspoed, die zal, wanneer hij zoover gekomen is, dat hij zijn wereldbeschouwing en godsbegrip gaat toetsen aan de werkelijkheid — de werkelijkheid, die hem leert, dat het den goede niet altijd goed, den slechte niet altijd slecht gaat, dat integendeel de ondeugd vaak al het goede geniet, dat de aarde schenken kan en de deugd, miskend en verongelijkt, den weg des lijdens bewandelt — slechts twee wegen kunnen inslaan.

De eerste weg is deze, dat hij, zijn godsbegrip stellende tegenover de werkelijkheid, zijn godsbegrip handhaaft tegenover de ontkenning dier werkelijkheid; de tweede, dat hij, zijn godsbegrip stellende tegenover de werkelijkheid, buigt voor de evidentie dier werkelijkheid en zijn godsbegrip prijs geeft.

De eerste weg zal ingeslagen worden door hem, wiens godsdienstig gevoel zóó ontwikkeld is, dat het zijne regten doet gelden tegenover de eischen van het verstand; hij zal, daar hij Gods regtvaardigheid niet wil prijs geven en haar evenwel in deze wereld niet uitgeoefend ziet, met het oog des geloofs naar een andere wereld uitzien, waar de regtvaardigen zullen gekroond worden met eere en de boozen hunne

regtmatige straf zullen erlangen. Dezen weg sloegen dan ook de Pharizaeërs in en zochten en vonden hulp in het dogma der opstanding ¹⁾.

De tweede weg zal ingeslagen worden door hem, wiens godsdienstig gevoel weinig ontwikkeld is, die dus geen kracht des roemens heeft tegenover de consequenties van het verstand en daarom, zijn godsbegrip prijsgevende, verklaring van de werkelijkheid vindt, in het aannemen der regering van het fatum, dat in den blinde zijne willekeurige besluiten volvoert ²⁾.

Dezen weg sloeg Josephus in.

't Is waar, talrijke plaatsen zijn uit zijn geschriften aan te voeren, waaruit zou blijken, dat hij wel degelijk aan een goed, wijs en regtvaardig God geloofde ³⁾, die in de geschiedenis vooral zijn loonende en strafvende gerechtigheid openbaart ⁴⁾; maar deze plaatsen zijn slechts de uitdrukking van zijn officiëel geloof als Pharizacër. Niet geheel kan iemand zich losrukken, zoo al van den inhoud, dan toch van de vormen, waarin zich het godsdienstig geloof zijner jeugd naar buiten openbaarde. Deze echt praktische en Oud-Testamentische opvatting van Gods gerechtigheid was ook Josephus van kindsbeen af te zeer ingeprint, dan dat zij niet, als tegen wil en dank, waar de geschiedenis daartoe gelegenheid aanbod, zou te pas gebragt zijn. Maar zijn wezenlijk geloof spreekt zich oneindig meer naar waarheid uit, waar hij in plaats van God woorden

¹⁾ Vergelijk Renan, *Vie de Jésus*, p. 53.

²⁾ Vergelijk Pierson, *Kegting en Leven*, I, p. 186.

³⁾ Ap. II : 16.

⁴⁾ J. Oudh. Voorw. 3, 4. II : 6, 4, 9; 13, 4; IV : 3, 3; 8, 38. J. Oorl. V : 1, 1; 8, 2. VI : 8, 4; 9, 4; VII : 2, 2; 8, 1; 11, 4.

bezig, als: *είμαρμένη, τὸ χρεῶν, ἢ τύχη* ¹⁾). Hier is 't het noodlot dat alles beheerscht. Geen mensch kan ontvlugten wat over hem besloten is, zelfs niet, indien hij daarvan kennis mogt dragen. Met zoodanig geloof is 't gemakkelijk, zijn geweten te bevredigen, en dat Josephus daarvan tot dat doel een overvloedig gebruik zal gemaakt hebben, mogen wij gerust aannemen. Wij hebben daartoe slechts het oog te vestigen op de cynische wijze, waarop hij zijne schandelijkste en meest eerlooze handelingen meêdeelt. Geen zweem van schaamte kunnen we bij hem ontdekken. Hoe zou dit mogelijk zijn geweest, indien hij zich niet ontheven had gewaand van de verantwoordelijkheid zijner daden? Het noodlot had dit alles over hem beschikt; wie kon hem handelingen als misdaden aanrekenen, waarvan het volbrengen hem onvermijdelijk was geweest?

Nog moet ik wijzen op een bijzonderheid, namelijk, dat Josephus zich steeds voorstelt als in naauwe betrekking met God, onder bijzondere bescherming van God, bestemd om als profeet Gods diens raadsbesluiten aan de menschen bekend te maken. Waaruit is dit te verklaren? Want dat die naauwe betrekking tusschen God en Josephus werkelijk zou bestaan hebben, niemand die het gelooft; ook niet, dat hij 't zelf zou geloofd hebben ²⁾). De verklaring vinden wij al wederom in zijn eigenbelang. Hij had aan Vespasianus diens toekomstige grootheid voor-

¹⁾ Men zie J. Oudh. VIII : 15, 6. J. Oorl. I : 11, 8; IV : 4, 6; V : 9, 1; 13, 7; VI : 1, 6, 8; 2, 10; 4, 8.

²⁾ Wie het bestuur over alle dingen aan het noodlot in handen geeft, kan niet gelooven aan een naauwe betrekking tusschen de Godheid en zich zelve.

speld, hij had dit gedaan, gezonden, als hij zeide, door zijnen God; daaraan had hij voor het grootere deel de welwillendheid te danken gehad, hem door Vespasianus betoond. Kon ooit het vermoeden opgewekt worden, dat hier slechts sprake kon zijn van een behendig uitgevoerde rol, de gunst des keizers kon dan wel eens met het geloof aan zijne profetische gave verdwijnen. Dat Vespasianus met zulken eerbied de voorspelling in naam van den God der Joden had aangehoord, vond vooral daarin zijnen grond, dat, bij het verdwijnen van het geloof aan de goden der heidenwereld en de steeds toenemende vermenigvuldiging van de belijders der Joodsche godsdienst ¹⁾, alleen nog de Jehova der Joden, geheimzinnige nooit geziene Godheid, eenigen eerbied kon inboezemen. Hieruit is 't ook te verklaren, dat Josephus steeds al zijn pogingen in 't werk stelt om de voortreffelijkheid zijner godsdienst, maar vooral van de wet van Mozes, helder in 't licht te plaatsen; hoe hooger de godsdienst hoe hooger hare belijders. Had dus, om op het punt van uitgang terug te komen, Josephus zich eenmaal als profeet voor Vespasianus gesteld, hij moest dan op alle wijzen het geloof trachten te verbreiden en bevestigen aan zijne profetische gave en zijn innige gemeenschap met God. Van daar zijn verklaring, dat God hem onder zijne bijzondere bescherming genomen had ²⁾, dat hij uit Jotapata ontvlugt was als onder Goddelijken bijstand ³⁾, het bewees immers Gods welgevalen in hem. Van daar zijn uitdrukkelijke vermelding

¹⁾ Ap. II : 39.

²⁾ L. 15.

³⁾ J. Oorl. III : 8, 1.

van de gave der Pharizaeërs, om, ten gevolge van hunnen naauwen omgang met God, de toekomst te voorspellen ¹⁾, want daaruit volgt van zelf, dat ook hij als Pharizaeër de gave der voorzegging bezat. Op verschillende plaatsen lezen wij dan ook, als om ons voor te bereiden voor zijne laatste proeve van profetie, van profetische droomen en gezigten, waarmede God hem zou begunstigd hebben. L. 42 deelt hij een droom mede, waarin hij zou aangemaand zijn, om de vrees uit zijn hart te bannen, ontstaan door het berigt van de door den Hoogen Raad ten zijnen opzigte genomen besluiten; een schoone toekomst was immers voor hem weggelegd. Volgens J. Oorl. III : 8, 3 kwamen hem, toen Nicanor op zijn overgave aandrong, nachtelijke droomen in de gedachten, waarin hem door God was meêgedeeld, welk ongeluk voor de Joden en welk geluk voor den Romeinschen keizer de toekomst in haren schoot verborgen hield; ja, Josephus verstaat het, droomen uit te leggen en, wat door de Godheid op dubbelzinnige wijze gezegd is, duidelijk te maken; hij gevoelt zich dan als aan-geblazen door Gods geest. Is hij eenmaal zoover ge-gaan van zich voor Gods gezant uit te geven, hij deinst er dan ook niet voor terug, zijn verraderlijke handelwijze als eene godsdienstige voor te stellen; in stilte zou hij, vóór hij gehoor gaf aan Nicanor's uitnoodiging, God als getuige hebben aangeroepen, dat hij, door zich over te geven, niet handelde als een verrader, maar als Zijn dienstknecht; daarom zou hij ook ²⁾ een verraad hebben gepleegd aan God, in-

¹⁾ J. Oudh. XVII : 2, 4. Vergel. J. Oorl. II : 8, 12.

²⁾ J. Oorl. III : 8, 4.

dien hij gestorven ware vóór de volbrenging, van wat God hem opgedragen had te doen. Zóó was door Josephus in zijn verhaal alles voorbereid om nu zijn optreden voor Vespasianus verklaarbaar en geregtvaardigd te doen zijn. Thans bleef slechts over, allen, die aan zijn opregtheid mogten twijfelen, in het toepassen van de Messiaansche voorspelling op Vespasianus, van dien twijfel te genezen, door op schaamteloze wijze de gewone uitlegging van de voorspelling voor onjuist te verklaren en de zijne er voor in de plaats te stellen. Schaamteloos, omdat uit J. Oudh. X : 10, 4 ¹⁾, waar hij de uitlegging van Nebucadnesar's droom door Daniël meêdeelt, duidelijk blijkt, dat hij voor zich wel degelijk overtuigd was, dat hier bedoeld werd op den Messias, die ook aan de heerschappij der Romeinen een eind zou maken. Op welke wijze Josephus die voorspelling behandelt, blijkt uit J. Oorl. VI : 5, 4. Hij zegt daar: „Wat de Joden het meest tot den oorlog aandreef, was eene in hunne heilige Schriften voorkomende dubbeltinnige godspraak, dat namelijk in dien tijd iemand uit Judaea zou opstaan, die over de gcheele wereld heerschen zou. De Joden pasten deze woorden toe op eenen uit hun geslacht en ook velen hunner wijzen dwaalden in derzelve uitlegging. Maar de godspraak

¹⁾ Ἐπειτα λίθον εἶδεν — πεπληρωσθαι. Vergelijk Dan. II : 34 enz.

Maar wanneer hij nu zal meêdeelen, wat Daniël van dien steen zeide, vervolgt hij: „ἀλλ' ἐμοὶ μὲν οὐκ ἔδοξε τοῦτο ἱστορεῖν.“
Waarom niet? Omdat hij in dat geval in lijnrechte tegenspraak zou komen met zijne aan Vespasianus gedane voorspelling. Zie ook J. Oudh. X : 11, 7, waar hij in plaats van eene uiteenzetting der Messiaansche verwachtingen, een tirade geeft tegen de Epicuristen en tegen allen, die aan het bestaan eener Voorzienigheid twijfelden.

zag op Vespasianus, die in Judaea tot Imperator gekozen werd". Wilde Josephus niet al de voordeelen verliezen door zijn optreden voor Vespasianus verkregen, hij moest dan wel op die wijze zich uitlaten over bovengenoemde godspraak. En hoe onbeschaamder hij dit deed, hoe beter, om daardoor, zooals ik zeide, Vespasianus van zijn opregtheid te overtuigen, en, als 't kon, den vloek zijns volks, over hem uitgesproken als verrader zijns vaderlands en zijner godsdienst, van zich af te wenden, door hen te doen gelooven aan zijn goede trouw.

Mijn taak is ten einde. Welligt zal men mij beschuldigen van een te hard oordeel over Josephus te hebben uitgesproken; men zal in de schaal willen leggen zijn verdiensten als geschiedschrijver en letterkundige. Maar ook indien ik moet toegeven, dat hij door niet den dood der eere te sterven aan de nakomelingschap een uitstekende nalatenschap heeft achtergelaten, zal daardoor de schande worden uitgewischt, die op zijn nagedachtenis kleven blijft?

Al is het waar, dat Josephus leefde in een tijd van zedelijk verval, al kunnen wij aan hem niet aanleggen den maatstaf van het Christlijk ideaal, wij kunnen, ja wij moeten, zullen we regtvaardig zijn, hem stellen tegenover de moedige, hoewel dan fanatieke verdedigers van Jotapata en Jeruzalem, tegenover zijnen mededinger Johannes van Gischala. En wie zal niet, de stem van zijn geweten volgende, liever sneuvelen met de ijveraars onder de puinhoopen van Jeruzalem's muren, al streefden zij naar het onbereikbare, al zochten zij de verwezenlijking van een onmogelijk denkbeeld, een denkbeeld krank tot in het hart toe, dan met Josephus aan te zitten

in weelde onder de beschermende vleugelen van den Romeinschen adelaar?

En zulk een man heeft men achtbaar en eerbiedwaardig genoemd, zulk een man geplaatst op den drempel des Christendoms!

Dan sprak reeds Lardner ¹⁾ een juist oordeel uit, waar hij, ook bij erkenning van wat er zijns inziens uitstekends in Josephus was, van hem zegt: dat in hem niet gevonden worden die hoedanigheden, welke hem een plaats zouden inruimen onder degenen, die niet verre zijn van het koninkrijk Gods.

En het is met de meest innige overtuiging dat ik een regtmatig vonnis vel, als ik mijne proeve besluit met deze woorden:

„Josèphe a réussi: il a fait ses affaires, mais nul ne dira le mal qu'il a fait à son pays, et l'on regrette qu'aucune épithète honorable ne puisse être rattachée au nom de ce brillant écrivain” ²⁾.

¹⁾ De eigen woorden zijn de volgende: Josephus was a man of great eminence and distinction among his people; but we do not observe in him a seriousness of spirit becoming a Christian, nor that sublimity of virtue which is suited to the principles of the Christian religion; nor do we discern in him such qualities as should induce us to think he was one of those who were well disposed, and were „not far from the kingdom of God;” Mark. XII : 34. He was a priest by descent, and early in the magistracy; then a general, and a courtier; and in all showing a worldly mind, suited to such stations and employments; insomuch that he appears to be one of those, of whom, and to whom, the best judge of men and things said, „How can ye believe who receive honour one of another, and seek not the honour that cometh from God only?” John V : 44. *Works*, III, p. 547.

²⁾ J. - Augustin Bost, *L'époque des Maccabées*, Paris 1862. p. 392 et 393.

STELLINGEN.

I.

Teregt zegt J.-Augustin Bost (L'époque des Maccabées, Paris 1862, p. 392 et 393) „Josèphe a réussi: il a fait ses affaires, mais nul ne dira le mal qu'il a fait à son pays, et l'on regrette qu'aucune épithète honorable ne puisse être rattachée au nom de ce brillant écrivain.”

II.

Ten onregte zegt Ewald (Gesch. d. Volkes Israel, 2er Ausg., 2er Band, S. 665): „Man kann nicht sagen dass er (Josephus) ein verräther war.”

III.

De plaats over Christus in het 18de boek van de Joodsche Oudheid van Flavius Josephus is onecht.

IV.

Jesaja XXI : 12^a moet vertaald worden : de wachter zegt : daar komt morgen en ook nacht. De profeet geeft een ontwijkend antwoord door te wijzen op de voortdurende wisseling van geluk en ongeluk.

V.

Joh. VI : 51^b is de lezing volgens den Codex Sinaïticus de echte.

VI.

De genitivi σοφίας en γνώσεως (Rom. XI : 33^a) hangen af van πλούτου, niet van βάρους.

VII.

Ten onregte verklaart Meijer de woorden : εἶτα τὸ τέλος (1 Cor. XV : 24) van de opstanding; zij zien op het einde τοῦ αἰῶνος τούτου.

VIII.

Aangeboren begrippen bestaan niet.

IX.

Het is bij de verdeeling der dogmatiek niet goed te keuren met het object des geloofs in plaats van met het subject aan te vangen.

X.

Ten onregte noemt men Willebrord den eersten bisschop van Utrecht.

XI.

In den strijd over 's menschen zedelijke vrijheid is de benaming *vrije wil* in elk geval af te keuren.

XII.

Het heeft niet in de bedoeling van Christus gelegen een kerk te stichten. (De kerk beschouwd als georganiseerd ligchaam.)

XIII.

Het improviseren der leerredenen is niet aan te bevelen.

XIV.

Teregt heeft men in de Wale-kerk bij den aanvang der godsdienstoefening het formuliergebed vastgehouden.
